

ВІСТІ КОМБАТАНТА

4

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1973

ВІСТИ КОМБАТАНТА
УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький, Василь Верига

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців
в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків
1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців,
Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк.,
Українська Стрілецька Громада в Канаді.

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

**United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers
of 1 Ukrainian Division UNA in association with:**

**Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian
Insurgent Army, Inc., Brody-Lew, Inc., Ukrainian War Veterans'
Association in Canada.**

Address: P.O. Box 279, Stn "D", Toronto 9, Ont., Canada

Editorial office in USA:

**Mr. I. Kedryny-Rudnytsky, 43-25 49th St., Long Island City, NY 11104
U. S. A.**

Статті, підписані прізвищем, чи ініціалами автора не завжди
відповідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Англія	1:10.0	0:5:0	ЗСА	6.00	дол.	1.50
Австрія	100 австр. шіл.	20	Канада	6.00	дол.	1.50
Аргентина	670 пез.	120	Німеччина	20	н. м.	3.50

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Аргентина:

**Fraternidad de Los Ex-Comb
de la 1a DU ENU, c. Maza 144,
Buenos Aires, Argentina.**

Австрія:

**Dr. S. Naklowycz
Dresdner Str. 124/III/19
1200 Wien XX., Austria.**

Kiev Printers Ltd. — 860 Richmond St. West, Toronto 140, Ontario.

ЗМІСТ

Стор.

Андрій Легіт: Чорні дні (вірш) з журн. "Визв. Шлях"	2
В. В.: Другий Світовий Конгрес Українців	3
Д-р В. Трембіцький: Червоно-хресні взаємини з сумежними державами (досячення)	8
В. Ілащук: В денікінському полоні в Дарниці 1919 р.	15
** Про українсько-польське перемиря 1919 р.	32
Р. К.: "Малий Верден" Польщі	34
Матвій Заяць: Жорстокі дні	38
Степан Куропась: До історії стрілецьких гуртків	47
В. Гоцький: Перші кроки на другому етапі	51
Ю. Гарасимів: На службі народу (спомин про сонт. УСС М. Девоссера) 60	
А. Качор: Військовик і кооператор (спомин про сонт. Тому Котика)	65
О. Вишнівський: З приводу статті С. Мілянського	70
Хроніка та інформації	71
ОбВУА: Нью Йорк, Пассейк, Н. Дж.; Х-ий З'їзд Об'єднання кол. вояків УПА; 30-ліття 1-ої Дивізії УНА; Збори Станиці Братства 1-ої Див. УНА в Едмонтоні, Альта; Дивізійне свято в Дарбі, Англія. Почесний крилощанин -- о. Ю. Габрусевич (стор. 31), Баль Комбатантів (стор. 33)	
З листів до Редакції	
В. Баськевич. Маріон, Огайо	85
Від Адміністрації	
Пресовий фонд (липень, серпень, вересень)	87
Суспільна Служба Комбатантів	89
Ті, що відійшли	
Т. Семаковський (91), М. Білій-Карпинець (92), Тарас Бокс (93) Михайло Лященко (93), Семен Трошко (94).	
Зміст	96

Андрій Легіт

ЧОРНІ ДНІ

*Чорні дні на відкритих шляхах.
Чорні ноги — життя антitezи,
Над затмренним обрієм птах
Металевий за жертвами стежить.*

*— Де розгін історигних вітрів?
Де бурунів огненній стріли?
Сунуть атомні хмари вгорі,
Навіть сонця лице потемніло.*

*I ростуть, наге символ доби,
На поранених грудях планети
Мухомори, гігантські гриби,
Неба дах розривають ракети.*

*Замість вміння й ума — автомат,
Замість серця — гургання мотора,
Замість віри — дурман, сурогат,
Замість радних — плутти й людомори.*

*Прапор гасу — протон, електрон,
Без компромісу, ради і зеїту
Математика пише закон,
Безсердечна володарка світу.*

ДРУГИЙ СВІТОВИЙ КОНГРЕС УКРАЇНЦІВ

В перших днях листопада ц. р. в Торонті відбудеться важлива у житті українців подія — другий Світовий Конгрес Вільних Українців. Про важливість цеї події свідчить чи не найбільше наявність статей в українській пресі, а в тому навіть і комуністичній, яка на наказ Москви намагається дискредитувати СКВУ в очах українців, що живуть поза залізною заслоною. З цього зовсім ясний висновок, що СКВУ є сіллю в оці Москви і вона намагається його позбутися. Для нас з цього наука, що СКВУ у процесі боротьби українського народу за свої права є важливим звеном, і як такий заслуговує на нашу всесторонню піддержку.

Наш журнал, як речник українського комбатантського світу, завжди стояв на становищі об'єднання всіх українських творчих сил, зокрема якщо йдеться про зовнішній відтинок, про репрезентацію українських інтересів на міжнародному форумі. У зв'язку з цим, ще в ході організації першого Світового Кангресу в 1967 р. на сторінках Вістей Комбатанта появлялися статті, які обстоювали думку, що Секретаріят СКВУ повинен бути в одному місці, а екзекутива повинна діяти через цілу каденцію, а не мінятися що два роки тільки тому, що хтось, чи якийсь терен має амбіцію стояти на чолі СКВУ, навіть тоді коли там нема ані відповідного персоналу, ані можливостей проводити якнайуспішнішу працю. Ми підкреслювали шість років тому і підкреслюємо те саме ще й сьогодні, що перед світовим конгресом лежить нелегке завдання — репрезентувати інтереси українців у вільному світі, а з уваги на невідрядні обставини в Україні, — бути також речником цілого українського народу. Ніхто інший, тільки СКВУ, в якому заступлені всі українські організації й установи усіх країн вільного світу, в яких живуть українці, має не тільки право, але й моральний обов'язок репрезентувати інтереси українців цілого світу, а в тому і поневоленого українського народу. Жадна партія, чи політичне угрупування не має такого права як СКВУ зі своїм Секретаріятом. На жаль, наші остороги відносно побудови СКВУ та його Секретаріату не

були взяті організаторами до уваги на першому Світовому Конгресі, які самі розбивалися за місця в його Секретаріяті. Сьогодні, як виявила дійсність, наші передбачення, що ротація Президії СКВУ гальмуватиме працю і шкодитиме в загальному СКВУ, здійснилися. Доказувати цього немає потреби, бо про це говорять уже всі пресові органи, говорять навіть і самі члени Президії. На жаль, треба було аж шість років, щоб переконатися у правдивості наших передбачувань. Нам хотілося тоді, щоб наші передбачування не здійснилися, бо ми вважали тоді, і вважаємо сьогодні, що СКВУ є за поважною організацією, щоб ним кидати з країни до країни чи з континенту на континент, без уваги на те чи він там зможе виконати свої завдання.

СКВУ і його Секретаріят були створені для праці, а не для самих почестей. Нам не треба ще одної мертвової позиції президента, генерального секретаря і т. п., а треба людей праці і тому Секретаріят СКВУ разом з Президією мусить бути там, де є здатні до цього люди, де існують найкращі можливості розвинути працю до вимаганих обставинами меж. Останні шість років, тобто від першого СКВУ дотепер, в Україні скріпився рух спротиву, який вимагав від нас, а особливо від Президії СКВУ великої уваги та моральної і матеріальної піддержки. Перед СКВУ лежало велике завдання — подати до відома цілому світові, що Україна бореться, що цю боротьбу очолює вже молоде, виховане в советських умовинах покоління, яке поборює русифікацію і вимагає забезпечення людських прав взагалі, а прав признаних Україні соєвською ж таки конституцією, зокрема. Цього, на жаль, СКВУ не зробив, а робили це поодинокі організації (і то не всі, деякі ще й шкодили) своїми власними засобами і своїми власними людьми, яких зрештою жадна організація не має забагато. Президія СКВУ не зуміла взяти ініціативи у свої руки і виказати свою готовість до праці, якої ніхто ще не міг передбачити навіть у часі самого конгресу в листопаді 1967 р.

Немає сумніву, що частина вини їй відповідальності за це паде і на Президію СКВУ, яка також не могла належно розгорнути своєї праці з уваги на ротацію. Зрештою сам процес ротації, перевожування канцелярії та не конечно грунтовне обзнайомлення з тим, що робила попередня Президія, від'ємно віdbивалося на праці СКВУ. Події випереджували Президію і Секретаріят до тої міри, що українські громади в

поодиноких країнах, а то й місцевостях мусіли брати ініціативу у свої руки, не чекаючи на скоординовану акцію. В деяких випадках це від'ємно віdbивалося на самій заплянованій на місцях акції у відповідь на таку чи іншу подію у вільному світі, а ще більше на події в Україні.

Арештування українських інтелектуалістів в Україні окупаційним режимом повинно було знайти належний і то широкий відгомін по всіх країнах нашого поселення. Скоординована акція українців у вільному світі в обороні поневоленого українського народу на базі хартії прав людини ОН дала б чималий успіх у мобілізації світової опінії у користь української справи. Але, як виявилося, амбіції поодиноких партій та організацій стали на перешкоді спільній і скоординованій акції в обороні українських в'язнів та взагалі в обороні прав українців — громадян УРСР. Це виявилося у часі міжнародної конференції прав людини, що відбувалася з рамени Об'єднаних Націй в Тегерані. Як воно не дивно, але на цю конференцію з'явилося більше делегатів від українців у вільному світі, ніж від деяких держав, незважаючи на великі кошти такої подорожі. Як це можна було передбачувати, українська делегація, незважаючи на свій розмір, не могла там нічого зробити, не одержавши права брати участь у нарадах. А на саме роздавання новоопублікованої тоді книжки Чорновола в англійській мові вистачало двоє-троє метких людей.

Але справа оборони прав людини у нас кульгає і досі, і, замість одної організації для оборони прав українців в Україні, є вже декілька і кожна діє на свою руку. При цьому цікавим є те, що це безладдя у такій важливій справі роблять таки ті, які на всю губу піддержують СКВУ і консолідацію українських творчих сил. Щоб не бути голословним, згадаємо, що першим за цю акцію взявся "Смолоскип", пізніше ця справа вийшла на ширші води і в Канаді створилася відповідна організація, яку очолив відомий кандський політик Дж. Діфенбейкер. Після цього було створено ще одну "міжнародну" організацію, яку очолив д-р Д. Квітковський. Невже ж не було вказаним включитися в організацію очолену Діфенбейкером, а треба було традиційно, по-українськи, творити ще одну?

Не вдалося Президії СКВУ дістатися до Об'єднаних Націй, бо у його статуті є підкresлена така ціль і завдання, які

ідуть на шкоду одному з членів ОН. Мається тут на увазі фразу, що СКВУ буде прямувати чи змагати за відновлення Української Народної Республіки. Знову фраза, яка на ділі нічого не дає, а тільки шкодить і є ще одним з явними доказом, що ми любуємося у фразеології. По-перше, СКВУ і його Президія як і Секретаріят зробили б більше, як би таку фразу усунули зі свого статуту і змагали до скріплення української громади у вільному світі, через об'єднання й координацію дій української громади у вільному світі.

Так само за цілу шестирічну каденцію теперішня Президія не зуміла довести до остаточного оформлення ветеранської референтури. Сталося це не тому, що у різних ветеранських організаціях не було до цього зрозуміння, а тому, що уповноважені до цього діла добирали людей за своїми персональними уподобаннями, а не тих, які вже навіть почали бути ту акцію. У висліді такої політики ветеранської референтури немає і по сьогоднішній день. Таких потягнень на майбутнє треба рішуче уникати і Президія разом із Секретаріатом СКВУ повинна бути ініціатором загальноукраїнських починів, а не стояти остононь від них, чи тягнутися у хвості, як це було досі.

Усе це ми наводимо тільки для того, щоб вказати, що це не повинно повторятися і, що другий Світовий Конгрес Вільних Українців повинен виправити статутові недотягнення, які заіснували в часі організації СКВУ. Тут же ж також ще раз доводиться підкреслити, що до СКВУ треба втягнути як найбільше молодшого покоління, щоб він не був організацією емігрантів, але громадян держав вільного світу. З другого ж боку, до Президії повинні бути вибрані люди, які себе відповідно вже виявили у суспільно-громадському, як і в політичному житті. Тут партійні амбіції повинні уступити здоровому розсудкові. Коли хтось не виявив себе добрим і розсудливим організатором на низах, годі від нього сподіватися, щоб він був кращим на самих вершинах українського організованого життя. Від того, кого ми выберемо до Президії СКВУ залежить праця його Секретаріату, а від праці залежать і фонди, бо народ дає тільки на таку працю, яка дає висліди, а на голословні заяви без жадного конкретного висліду, як це було здебільша досі, нарід грошей не дасть і не повинен дати.

Коли наші суспільно-громадські, наукові, політичні та

церковні діячі поступляться своїми амбіціями і виберуть до Президії СКВУ людей з відповідним організаційним досвідом, незалежно від їхньої партійної приналежності, але людей з глибоким знанням проблеми, людей, які вже виявили свої здібності на низинних клітинах організованого українського життя — це буде запорукою успіху майбутньої Президії СКВУ. До Президії СКВУ не можна вибирати людей за принципом, мовляв, “він виробиться”, бо там немає часу, ані місця вироблятися, там треба вже мати досвід і знання як працювати. Дальше, СКВУ повинен заступати інтереси української спільноти як цілості, а не різних партійних угрупувань.

Українські ветерани взагалі, а Вісті Комбата, як їхній речник, зокрема, стояли і стоятимуть за тим, щоб СКВУ і його Президія були дійсним і гідним репрезентатором української спільноти у вільних країнах світу та речником волі українського народу аж до хвилини його визволення. Ми все були і є за Президією такою, до якої входили б найкращі наші представники, репрезентанти українського організованого життя, які своєю працею в минулому виказалися необхідними здібностями. Членство у Президії СКВУ це велика почесть, але одночасно це і велика відповідальність, і тому там повинні належати найкращі з найкращих, незалежно від їхньої партійної, релігійної професійної і вкінці краєвої приналежності. Це наша найвища суспільно-громадська репрезентація і тому ми не можемо собі дозволити на те, щоб там були люди випадкові, люди голосні на слова і ласі на почесті, але без почуття відповідальності та зрозуміння, що слова без діл є мертві.

Ми віримо, що другий Світовий Конгрес Вільних Українців поставить цю нашу так важко здобуту організаційну надбудову на властиве їй місце і нова Президія поведе працю згідно з вимогами часу та подій, які він приноситиме. Ніякі ротації ані інші фальшиві амбіції не стоятимуть їй на перешкоді у цьому великому і нелегкому ділі. Нова Президія СКВУ не буде самітньою. За нею стоятиме весь український народ у країнах вільного світу і дасть їй не тільки моральну, але й матеріальну допомогу, без яких Президія, зложеня з найкращих людей, ніколи не зможе вив'язатися з наложених на неї обов'язків. Ми впевнені, що наше суспільство зrozуміє свою важливу роль у цей важливий час, — час боротьби за права людини взагалі, а за права української людини на її рідних землях зокрема.

(B.-B.)

Д-р В. Трембіцький

ЧЕРВОНО-ХРЕСТНІ ВЗАЄМИНИ З СУМЕЖНИМИ ДЕРЖАВАМИ

(Продовження з ч. 3 (65) 1973)

Головою Горожанського Комітету спершу був д-р Ст. Федак, секретарем Вол. Целевич, а в Жіночій Секції цього комітету головою була Олена Косевич, та секретарем О. Шепарович-Федак з одинадцятьма співробітницями — жінками зі Львова.

Горожанський Комітет, опісля Жіноча Самаританська Секція, мали приміщення в будинку “Дністра” при вул. Рустській 20.

Найскладнішою була праця Самаританської Секції в часі, коли Львів був уже зайнятий польськими військами. Річ ішла про правне положення тієї санітарної організації. Ось тому крім справи наглої допомоги була відкрита й секція правної поради чи допомоги внаслідку переведення в західній частині Галичини арештувань політичних українських діячів, та існування полонених у переходових та довготривалих таборах в Баранові, Вадовіцах, Пикуличах, Домбю і Львові.

В такій складній ситуації Самаританська Українська Секція вже в грудні 1918 р. почала робити старання у польської влади, щоб дістати право на опіку чи догляд (разом з польською владою) над українськими полоненими та в'язнями. Польську т. зв. “Ліквідаційну Комісію” репрезентував граф Скарбек, українську сторону репрезентували д-р Вол. Охримович, д-р Ст. Томашівський та опісля і д-р Лев Ганкевич, визначні українські діячі — адвокати зі Львова.

У січні 1919 р. прийшло до першого зговорення з польською владою та визнання нею Львівської Самаританської Секції як представництва ЗУНР червоно-хрестної установи. У січні 1919 р. д-р Охримович та д-р Томашівський мали змогу (за польськими пропусками) виїхати до уряду ЗУНР в Станиславові для узгіднення дій української червоно-хрестної клітини в Західній Галичині під польською окупацією.

15 січня 1919 р. делегація самаританської установи зі Львова дістала письмове уповноваження для переговорів з

польською владою про санітарно-гуманітарну опіку українського та польського товариств Червоного Хреста по обох сторонах фронтових ліній для справ полонених та інтернованих.

Переговори з польською владою велися між 21 січня і 1 лютого 1919 р. Польську сторону в переговорах репрезентували д-р Влад. Стесловіч, граф Ол. Скарбек, інж. Артур Гавзнер, д-р Адам Глажевський та граф Зіг. Лясоцький.

1 лютого 1919 р. підписано першу умову про обопільну санітарну активність та усталено інспекційні комісії, зложені з жіноцтва обох країн для відвідин таборів полонених, шпиталів та таборів інтернованих.

Українську сторону репрезентували пані: Дарія Старосольська, Олена Косевич та Софія Олеськів; польську сторону представляли: Марія Дулємб'янка, Марія Опеньська, графіня Дзєдушицька. Нижче наведено текст офіційної умови в її оригінальному вигляді, без найменших змін:

Т е к с т У м о в и
заключеної між українським та польським представництвом
Червоного Хреста

У м о в а, заключена дня 1 лютого 1919 р. у Львові між повновласниками Державного Секретаріату Західно-Української Народної Республіки, уповноважненими письмом з дати 15 січня 1919: д-ром Степаном Томашівським, д-ром Володимиром Охримовичем і д-ром Левом Ганкевичем — іменем української воюючої сторони та делегатами Правлячої Комісії: д-ром Владиславом Стесловичем, Зигмунтом гр. Лясоцьким, Олександром гр. Скарбком, інж. Артуром Гаузнером і д-ром Адамом Глажевським — іменем польської воюючої сторони в справі усталення зasad обопільного трактування ранених, полонених та інтернованих.

Обі сторони заявляють, що негайно по підписанню цеї умови будуть видані зарядження, силою яких обі воюючі сторони, виходячи з засади безоглядного береження міжнародного воєнного права, себто засад женевських і гагських конвенцій, перестерігатимуть слідуючих спільно умовлених постанов що до трактування ранених, полонених та інтернованих.

Арт. I. Р а н е н і

а) У військових приказах мають бути від часу до часу пригадувані приписи женевських і гагських конвенцій, нормуючі трактування ранених і полонених на полі бою.

б) Раненим і хворим полоненим має бути запевнена належна лікарська та релігійна опіка після обряду ранених.

в) В місцевостях, де знаходяться у шпиталях хворі і ранені полонені, мають бути видані сталі легітимації жіночим комітетом другої народності з правом відвідування хворих і ранених та доставляти їм поживи, убрань, лектури і т. п.

Арт. II. П о л о н е н і

а) В таборах полонених мають бути старшини відділені від мужви.

б) Полонені старшини удержануться самі і побирають в рангах від хорунжого до сотника по 500 к. місячно, штабові старшини по 800 к. місячно; полонена мужва дістає повне удержання та титулом причинків по 30 к. місячно.

в) Полоненим жовнірам має бути доставлена в міру потреби одіж та обув.

г) Усім полоненим, старшинам і воякам, треба уможливити ведення переписки зі своїми ріднями.

г) Нездібні до військової служби полонені мають бути вимінювані по нормам, обнятим додатковою умовою, яка має бути заключена між обома воюючими сторонами.

Арт. III. І н т е р н о в а н і

а) Інтернування треба обмежити до цілком виїмкових випадків, іменно до тих, в яких заходить оправдане побоювання, що дана особа може ділати на шкоду армії. Всі інші інтерновані мають бути безприволочно випущені на волю, евентуально, наколи їх місце осідку лежить на тіснішім операційнім терені, конфіновані.

б) Приміщення інтернованих має бути відповідно приспособлене; евентуальні літні бараки замінені зимовими мешканнями.

в) При розміщенні інтернованих в таборах, треба брати на увагу степень інтелігенції зглядно образування.

г) Харч в таборах інтернованих має відповідати щонайменше військовій рації.

г) Інтернованим треба забезпечити відповідну лікарську опіку та релігійну після їх обряду.

д) Мають бути видані приписи щодо збереження чистоти в таборах інтернованих.

е) Інтернованим мають бути виплачені денні грошові причинки від 3-5 к., відповідно життєвій стопі інтернованого

і місцевим відносинам.

е) В місцевостях, де знаходяться табори інтернованих, мають бути видавані сталі легітимації з правом відвідувати інтернованих та доставляти їм безпосередно поживи, убрань, лектур і т. п.

Арт. IV.

Обі сторони поручають береження засади, що ні полонений ні інтернований не буде в сім характері трактований як переступник.

Арт. V.

Повертаючих з давніх воєнних фронтів вояків т. зв. гаймкерерів не можна задержувати як полонених: їх можна трактувати щонайбільше як цивільних інтернованих, при приноровленню до них приписів арт.ІІ, букви г).

Арт. VI.

Брання закладників має бути обмежене до тіsnішого простору воєнних операцій і то лише на час необхідності.

Арт. VII.

а) Усім особам, що остаються щоправда на волі, однаке заскочені воєнними випадками відяті від звичайного місця осідку, має бути уможливлений поворот до свого місця замешкання.

б) В тій цілі власті, під якими остаються такі особи, мають доставити їм безплатно карти їзди залізницею до границі, відповідного завдатку в готівці на кошти дороги та легітимаційних документів.

Арт. VIII.

Всі видатки і завдатки, вичислені в арт. ІІ, буква б) і в), в арт. ІІІ, буква е) і арт. ІІ, буква б) відповідно удокументовані, мають бути подані обома сторонами до обопільного розрахунку і до звороту евентуальної надвишки.

Арт. IX.

В місці осідку українського правительства і в місці осідку польського правительства може перебувати уповноважнена делегатка Червоного Хреста з другої сторони для опіки над полоненими.

Арт. X.

Обі сторони будуть вести евіденцію полонених, ранених і інтернованих та відповідні викази будуть пересилати собі обопільно щонайменше раз у місяць.

Арт. XI.

Оригінал отсєї умови списується в двох мовах українській і польській. Текст її буде оголошений зараз по підписанню в урядових дневниках обох сторін.

Арт. XII.

Приписи цієї умови входять в життя з хвилиною її підписання.

Д-р Владислав Стесловіч в. р.

Зигмунт Лясоцкі в. р.

Александер Скарбек в. р.

Артур Гавзнер в. р.

Д-р Адам Глажевскі в. р.

Д-р Степан Томашівський в. р.

Д-р Володимир Томашівський в. р.

Д-р Лев Ганкевич в. р.¹

З правної сторони повища Умова важлива цим, що у ній обі сторони визнали себе воюючими та взаємно підметом, що діє після міжнародного воєнного права, тобто зasad же невських й газьких конвенцій.

Наше жіноче представництво відвідало табори полонених (понад 6,000) в західній Польщі, польська делегація — польських полонених (біля 6,000) в Золочеві та інших місцевостях Галичини, під контролею үряду ЗУНР.

Під час візити полонених, польки, пані Дулемб'янка та Дзедушицька захворіли на тиф і померли. У квітні 1919 р. прийшло до створення нової Комісії Червоного Хреста, до якої ввійшли від українців д-р Кирило Студинський та пані Олена Шепарович, а від поляків грабя Дзедушицькі.

В міжчасі пані Шепарович одержала уповноваження Үряду ЗУНР для безпосередніх переговорів з польським үрядом у справі виміни полонених. В квітні 1919 р. прийшло до нового зговорення з польською владою, цим разом у справі

¹ Федак-Шепарович О., — Українсько-Польська Умова з 1 лютня 1919 р., *Вісті Комбатанта*, ч. 2 (6), Нью Йорк, 1962, ст. 21-23.

виміни полонених, які лише українською стороною були передані польській військовій владі на залізничній станції в Хирові.

Українських полонених не видала польська влада через нову воєнну операцію Української Галицької Армії ("Чортківська Офензива").

У п о в н о в а ж е н н я

Уряду ЗУНР для Пані Олени Шепарович з 18. III. 1919 р.

До

Високоповажаного Пана

Д-ра Володимира Охримовича

Українського уповноваженого у Львові, ул. Руська ч. 20,
"Дністер"

Через

Команду польського війська в східній Галичині

Просимо довести до відома дотичних польських властей, що Рада Державних Секретарів установляє п. Олену Шепарович своєю уповновласненою для зносин з польськими властями в справах Червоного Хреста і для Контролі Виконання договору між Українською та Польською стороною з дати Львів, 1 лютня 1919.

Станиславів, дня 18 марта, 1919.

За Раду Державних Секретарів д-р С. Голубович.

П е ч а т к а: кругла з гербом Лева та написом: Президія Ради Державних Секретарів Зах. Укр. Нар. Республіки.

(*Вісті Комбата*, Ч. 3, стр. 28. Нью Йорк, 1962).

Приблизно від липня 1919 р., коли вся Галичина була вже зайнята польською армією, на її території переорганізовано дотогоджасну "Самаританську Серкцію" в Українську Червоно-Хрестну Організацію, як представництво УЧХреста. Нова установа з повновластями на всю територію Галичини мала новий персональний склад: радник двору д-р Ол. Барвінський — голова, д-р М. Панчишин — заступник (фактично головно-виконуючий обов'язки всієї організації), пані Олена Косевич — секретар.

У вересні 1919 р. Галицький Червоний Хрест вів навіть переговори з польським урядом у Варшаві, а о. Лев Сембратович та пані О. Шепарович вели переговори у Відні з представником Міжнародного Червоного Хреста у Відні д-ром Фріком, як представником МЧХреста на східній Європі, в справі інтервенції та посередництва в переговорах між українським

та польським Товариствами Червоного Хреста та одержання допомоги від Женевської Централі Міжнародного Червоного Хреста для армії УНР.

На жаль, успіхів з переговорів у Відні було дуже мало тому, що приятель українців д-р Фрік передчасно помер на тиф у Відні.

Новий шеф Міжнародного Хреста у Відні виконував тільки доручення своєї Централі і був неприхильний українській справі.

Д-рові Фрікові Український Червоний Хрест може завдячувати пропуск санітарного поїзду² для армії УГА на Поділлі. Цей шпитальний поїзд допоміг в деякій мірі всій Армії УНР в її трагічному положенні висипного тифу, який здесяткував всю збройну силу України.

Від осени 1919 р. всякі переговори між Українським Червоним Хрестом та Польською Червонохрестовою установою велися у Варшаві, де від грудня 1919 р. перебували не лише галицька делегація, правдоподібно на чолі з д-ром М. Панчишином та панею Оленою Косевич та від УЧХреста УНР. Докладно невідомо, хто міг репрезентувати соборний уряд УНР. Треба припустити, що таким репрезентантам міг бути основоположник УЧХ д-р Евмен Лукасевич, який після передачі посольського посту новому послові, баронові Василькові, переїхав до Варшави і тут продовжав свою працю біля урядової місії УНР. Треба здогадуватися, що його працею могла бути головно санітарна проблема, коли взяти до уваги конкретні переговори Уряду УНР (С. Петлюри) з головою польського уряду Й. Пілсудським про взаємну військову співпрацю у війні проти Сoviтської Росії. Згодом д-р Евмен Лукасевич став видавцем щоденника "Українська Трибуна".

ЧИ ВИ ВЖЕ ВІДНОВИЛИ ПЕРЕДПЛАТУ
ЗА «ВІСТІ КОМБАТАНТА»?

---

² Закуплено Урядом ЗУНР весною 1919 р.

**Василь Ілащук, бул. ст. дес. УГА
(1893-1965)**

В ДЕНІКІНСЬКОМУ ПОЛОНІ, В ДАРНИЦІ 1919 Р.

30 серпня 1919 року, у найвищому розгарі боїв з большевиками, III/24 курінь (Коломийський) переможно увійшов у Київ, але наступного дня, в неділю, 31 серпня, у Києві попав у денікінський полон.

Таким чином, на глум лукавій долі, довелося нам, переможцям над москалями червоними, зазнати гараздів неволі у москалів білих, у таборі воєннополонених у Дарниці, що на лівому березі Дніпра, на схід від Києва.

В ті пам'ятні дні III/24 курінь був у складі 8-ої Самбірської бригади, що нею командував от. Карло Гофман.

Виконавши наказ-диспозицію штабу бригади, а саме — сміливою атакою здобувши үкріплений Червоний Трактир, останню большевицьку оборонну опору перед брамами Києва і, на шляху дальншого походу ліквідуючи менші большевицькі застави, III/24 курінь у передвечірніх годинах у суботу, 30 серпня, переможно увійшов у Деміївку, передмістя Києва, у південній його частині.¹⁾

Дорогу промошувала куреневі 8-ма сотня пор. Степана Слюсарчука.

Із захоплених у большевицьких командирів наказів було ясно, що їхні штабові не орієнтувалися в ситуації. Де фронт, вони не знали і своїх бійців гнали “на пазіцію” наосліп, щоб вдергати Деміївку, станцію “Київ 2” і тут обороняти шлях евакуації через Дарницю на Полтаву-Курськ.

Восьма сотня з боєм дійшла під товарну станцію “Київ 2”. Саме тоді на станцію заїхав большевицький військовий поїзд з транспортом бійців, який чисельністю перевищував сотню пор. Слюсарчука кількакратно.

¹⁾ Того дня, ні на Деміївці, ні на станції “Київ 2”, ми не бачили II/8 куреня, що ним командував сот. Станімир. В II Збірнику УГА, ст. 363, інформація, що сот. Станімір “на чолі 2/8 куреня здобув 19 серпня 1919 р. Київ” — не вірна.

“Дожидати аж поїзд розвантажиться” — пояснював пізніше пор. Слюсарчук — “і червоні бійці впорядкуються до відходу “на пазіцію”, не було найменшого глізду, тим більше, що з Лівобережжя, зі сторони Полтави, наближалися денікінці”. В хвилину, коли поїзд зупинився, сотня на команду пор. Слюсарчука — “По вагонах вогонь!”, засипала поїзд крісовими і скорострільними кулями. В ту сторону полетіли також ручні гранати. Над поїздом піднявся жахливий крик, гук від розриву гранат, паніка, зойки...

Товарна станція “Київ 2” була в наших руках. Кілька евакуаційних поїздів з багатим військовим майном були нащою добиччю. Большевицький полк, в силі коло 500 бійців, разом з переляканим командиром, Ісааком Абрамовичем, якого наші стрільці витягнули з опанцереного вагона, відіслили в запілля. Продовжуючи наступ, пор. Володимир Струць з 7-ою і пор. Василь Юрченко з 9-ою сотнями зайняли недалекі цегольні, цукроварні, залізодорожні варстти і обсадили пивоварню Шульца, що у виході на Васильківську вулицю. На зайнятих становищах курінь задержався на відпочинок, забезпечившись сильними стійками, а по Васильківській вислали стежі в напрямі центру міста. Вночі, в місця розташування куреня, большевики віддали кільканадцять стрілів з тяжких гармат, з пароплавів на Дніпрі. Шкоди не заподіяли жадної.

Досвіта 31 серпня курінь, згідно з наказом штабу 8-ої бригади, обсадив визначені йому важливіші стратегічні об'єкти в столиці: 7-ма сотня пор. Струця — арсенал, 8-ма пор. Степана Слюсарчука — склади артилерійського депо біля Печерської Лаври, 9-та пор. Василя Юрченка — будинок Міської Думи на Хрестатику. Тут розташувалася також команда куреня: сот. Данило Бізанц, його адютант пор. Петро Кривносюк і командант відділу скорострілів, пор. Володимир Феданків з двома чотами обслуги скорострілів.

Коло полудня з'явилася на Печерську рота денікінців. Супроводило їх кількох вершників. Командир роти, якийсь штабскапітан, підїхав до пор. Слюсарчука і попросив його поїхати з ним до денікінського полкового штабу “для разомтрана некоторых вопросов, касательно военных действий”.

Пор. Слюсарчук сів на свого верхівця і разом з штабскимпітаном поїхав до його штабу. На час своєї відсутності команду сотні передав чет. Ол. Балицькому.

— “В штабі” — писав пізніше пор. Слюсарчук — “денікінський полковник прийняв мене дуже члено, попросив сідати і зараз же на вступі заявив, що саме тепер ідуть переговори між Добровольчою та Українською Арміями, але заки переговори скінчаться, ми, тобто моя сотня, повинні “тимчасово слажіть ружжью”.

— Я запротестував, заявляючи, що доки переговори не скінчаться, моя сотня мусить залишитися на зайнятих становищах і зброї не зложить. На це полковник відповів різко: “Ви ужо в плену. Січас атдайте ваше ружжью!” — В кімнату увійшли два офіцери з револьверами в руках, приступили до мене і попросили віддати револьвер, що я й зробив, витягаючи з кобури мій бравнінг, який перебув зі мною всю війну, і віддав його близчому до мене. В той же момент я почув крісові стріли і чергу скорострілу. Я подумав, що це борониться моя сотня. Так воно й було. Добровольчий штабскапітан, оставивши мене в полковника, вернувся під Печерську Лавру і від чет. Ол. Балицького зажадав складення зброї. Коли ж чет. Балицький відмовив, штабскапітан скомандував: “Рота, плі!” 8-ма сотня відповіла вогнем, але чет. Балицький, побачивши, що денікінці сотню окружили, обійшовши її через сад Печерського Монастиря, наказав сотні вогонь припинити і зброю скласти.

— Сотня втратила двох стрільців убитими. Петра Багрійчука з Космача і Миколу Кобру з Петрилова, б. Товмача.

— Коли мене денікінські офіцери випровадили з кімнати свого полковника, конвоїри провадили мою сотню в сторону Ланцюгового моста на Дніпрі. Я зажадав звороту мого верхівця, але денікінські офіцери відмовили. Натомість згодилися, щоб я для своїх речей задержав сотенну підвору з парою коней.

Доходила 6 година по полудні, як нас через Ланцюговий міст²⁾ перевели до Слобідки, що на лівому березі Дніпра, де ми й заночували в якомусь природожньому пустому будинку.

Вранці, 1-го вересня, привели до нас ще дві другі сотні куреня: обезброєну в арсеналі 7-му пор. Вол. Струця і 9-ту

2) Твердження в хор. Івана Подюка, що він охороняв ланцюговий міст до вечора і нікого через нього не перепустив — вигадка. Гл. “Голос Комбатанта”, ч. 6, за 1960 р. і “Свобода”, ч. 205, 25. Х. 1960.

пор. Василя Юрченка, що з двома скорострільними чотами пор. В. Феданкова, скріплена вполуднє одною сотнею II/8 куреня сот. Станімира, стояла залогою у Міській думі. З ними прийшов також пор. Петро Кривоносюк, адьютант куреня. Бракувало тільки команданта куреня, сот. Данила Бізанца, що, хоча був у думі, однаке хворий, завчасу від'їхав на підводі курінного обозу. Бракувало теж чет. Василя Максимця, команданта обозу і хор. Івана Мурина, чотового 7-ої сотні.

Зі Слобідки денікінці повели всіх полонених до Дарниці, до колишнього табору австрійських воєннополонених.

Інші частини Армійської групи, що входили до Києва пізніше, вийшли зі столиці без втрат.

Дарниця — тоді мала лісова оселя при залізничному шляху Київ-Полтава-Москва. Мешканці — українці, здебільша залізничники. Розглянувшись в довкіллі, ми довідалися, що в Дарниці працює український аматорський театральний гурток, в якому поважну роль відгравала наша знайома з Києва — Катерина Ревич, що вранці, 31 серпня вручила сот. Данилові Бізанцові, командантові III/24 куреня великий блакитно-жовтий прапор, що його зараз же вивісили на бальконі думи.

У сусідстві військового табору був у Дарниці ще табір для біженців з прифронтової смуги Волині і Холмщини. В цьому таборі бараки були менші і без прич та столів. У великих бараках табору воєннополонених можна було помістити кілька тисяч людей. В цей табір загнали нас конвоїри. “Вибирайте собі бараки, які завгодно” — сказали і з тим пішли. На наші запити, кому нас передають і хто наше начальство? — відповіли, що вони мали “пріказ” відставити нас у “лагер”, а все інше їх “не касається”. Стрільці, що вже другий день нічого не їли, сідали, а властиво знесилені падали на землю, де хто стояв.

Виглядів на скоре наладнання харчової справи не було, бо ми до нікого не належали. Правда, через Дарницю переїздило чимало денікінських транспортів, але на нас ніхто не звертав уваги. В таборі ми застали коло сотні козаків і старшин з УНР Армії. Вони, не криючись, заявляли, що заки наладнається в таборі адміністрація, вони повтікають. В цьому вони не мали більших труднощів, бо майже всі були з Лівобережжя, а надобавок — вони мовою не різнилися від довкільної людності, а одягом від денікінців. Щойно третього

дня пощастило нам від одної переїздної інтендантури дістати 2 пуди пенцаку і півтора пуда картоплі. М'яса ні товщів не дістали, бо сказав нам командант тої інтендантури, що не має їх у запасі, але потішив, що етапна інтендантура в дорозі і за день-два "продовольствіє (харчі) будете получати правильно".

Четвертого дня денікінці зажадали списків полонених. За списками було нас усіх 16 старшин, 28 пірстаршин і 376 стрільців. В числі старшин були поручники: П. Кривоносюк, Ст. Слюсарчук, Вол. Струць, Вол. Феданків і Василь Юрченко; четарі: Ол. Балицький, Лука Луців, Н. Осипів, Юра Стеф'юк, Федик і Осип Фодчук; хорунжі: Вас. Гречаник, Роман Зелений, Ст. Мазяр, Микола Яримович і бунчужний Іван Гусак. З 30-ти старшин УНР Армії залишився тільки один кубанець, якому нікуди було тікати, бо, щоб добрatisя на Кубань, треба було перейти широкий простір окупованій денікінцями.

Всіх нас зорганізували в один чотирсотенний курінь. Командантом куреня став пор. Володимир Струць; інші поручники командантами сотень. Я зі своїми стрільцями остав при 4-тій сотні пор. Ст. Слюсарчука, як справник. Коли вже все було наладнане, я запровадив 4-ту сотню до бараків між біженцями і в кожному примістив по одній чоті. Перед вечором того дня приїхала на станцію інтендантура, але харчів ми не дістали і голодні полягали на голих причах з надією, що може завтіршній день буде для нас ласкавіший. Цілу ніч снилася мені денікінська інтендантура з припасами харчів.

Вранці розбудив нас крик: "Получать продовольствіє!" Ми щиро зраділи, бо це вже був п'ятий день нашого перебування в таборі. За той час тільки два рази ми їли теплу страшу. Однаке наша радість була передчасна. Кожний з нас одержав пів фунта хліба і на тому "получка продовольствія" закінчилася. Щойно наступного дня ми дістали по фунтові хліба, по пів фунта м'яса, по 12 золотників цукру, 10 золотників кави, 15 пшона, 10 пенцаку, 40 зол. картоплі та на закришку трохи ярини. Ті харчі видали нам на один день. Кава на снідання, а з інших харчів треба було зварити ріденькі обід і вечерю. По правді з одержаних харчів не можна було зварити навіть гідного обіду. Кожний діставав на обід і вечерю їдунку ріденької юшки з малим куском м'яса і цим мусів вловолитися.

Від того дня ми діставали харчові продукти в тій самій кількості, а хліба додали стільки, що трьох стрільців одержу-

вали 4 фунти денно. Правдивий клопіт був з тютюном, бо тютюну нам зовсім не давали, а купити не було за що. Хто ще мав які гроші, то за тих кілька днів їх витратив, а в кого ще й були які, то це були звичайні "кредитові білети" або "аерoplани", як іх називали українські селяни, і за такі гроші нічого не можна було купити.

Так прожили ми перший тиждень. Почався другий, що приніс нам деякі зміни і дещо нового. В понеділок вранці денікінці зажадали 100 людей до вантаження дров у пристані — "Правий берег Дніпра". Робота при дровах, як на тодішні наші обставини, була досить добре плачена. 100 людей мали навантажити 17 вагонів. За виконану працю кожний стрілець одержував 100 рублів грішми, а крім цього — півтора фунта хліба і фунт цукру на 8 людей. Кожного дня працювало напереміну 100 стрільців. Крім цього денікінці зажадали ще людей до різання дерева в лісі, в "Дарніцькій Лесній Разработкі". Там праця була гуртова, менший заробіток, а виплата аж по виконанню і обчисленню зробленого. У пристані кожний одержував свій заробіток, коли кінчив працю. На "лесній разработкі" треба було таки тяжко напрацюватися, часом навіть понад міру, щоб за день заробити 20-25 рублів. Тут треба було зрізувати сосни, обтинати гілля, різати метрові поліна, зложити їх в сяги і тоді за кубосяг платили 50 рублів.

В пристані праця була до деякої міри легща, але не тому, що дрова були готові і їх треба було тільки носити до вагонів, а тому, що на цій роботі можна було помагати собі хитрощами. Тут ішлося про число вагонів, а не про кубометри, зміст вагонів і, хто був хитрий, то впродовж години його вагон був завантажений. Для завідующего працею вистачало, коли двері вагону були заложені аж під кришу, а чи дрова були в середині вагону — йому було байдуже. Тому ми щодня міняли людей на працю в пристані, щоб кожний міг собі заробити кілька рублів бодай на махорку. Зі стрільцями завжди йшов на працю один старшина. До праці виїздили кожної днини окремим поїздом о год. 8-ї ранку, а верталися о год. 3-ї по півдні, або о год. 6-ї вечора. Це залежало від того, коли вагони були навантажені. Все ж, робота нікого не тішила. Кожний робив від напasti. Від роботи відмовитися було неможливо. Ми були в положенні невільників і звільнитися з цього положення можна було, хіба зарискувавши втечу. Але й це нелегка була справа. Щоб до-

битися до своїх, треба було переходити міст на Дніпрі, а втікати в глибину Лівобережжя видавалося нам недоцільним, бо ніхто не знав ні тих сторін, ні того, як поставиться до нас населення.

Хоч як було нам прикро, але силою обставин ми мусіли ще до якогось часу мучитися і кожної днини докоряти собі, що нашою працею допомагаємо ворогові.

Треба згадати, що достава дров була тоді дуже важливою справою. Якщо б не дрова, ні один денікінський паровіз не виконав би свого завдання і денікінці були б приневолені своїх добровольців з міст Лівобережної України гнати на фронт пішки. Це знав кожний з нас, тому боровся з своею совістю, бо виходу з того положення ніхто не вмів знайти. Правда, спершу кожний думав про втечу і снував різні пляни, однак ті думки скоро розвіялися, бо перша спроба чотирьох ризикантів, пор. Струця і трьох інших старшин, передісталися на правий беріг Дніпра нижче Києва, не вдалася. Поблукавши два дні понад Дніпром, вони вернулися до табору і принесли вістку, що від Києва аж до Трипілля крутяться сильні денікінські кінні стежі і рибалки відмовляються допомогти в переправі через Дніпро. Кожний втратив надію і зрезигновано корився долі. Але я постановив, не зважаючи на невдачу перших ризикантів, таки передісталися на правий берег Дніпра. Я вірив, що мені поталанить. Зібралися нас сімох. Двох вміли добре веселувати. Ми рішили не просити допомоги у рибалок, але ніччю забрати два рибальські човни і самим перевратитися на правий берег.

В дні, що в ньому ми плянували втечу, я пішов до пор. Слюсарчука і виложив йому мій плян. Пор. Слюсарчук в засаді погоджувався, однак порадив дещо підождати, бо перевправа через Дніпро тепер тяжка і легко можна пропасті ні за цапову душу. Понад Дніпром скрізь вештаються денікінські стежі і кого тільки приловлять без документів — на місці стріляють. Ці інформації пор. Слюсарчук дістав від одної впливової дами, що з нею припадком познайомився чет. Балицький на станції "Київ 2", після того, як ми ту станцію зайняли 30 серпня. Це була колишня аристократка, вдова по якомусь полковникові, що прекрасно говорила по-українськи. Вона мешкала на Слобідці і частенько зустрічалася з чет. Балицьким, передаючи йому цінні інформації та різні вісті. Незабаром виявилося, що її інформації були правдиві. Того са-

мого дня перед вечором, денікінці привели до табору трьох наших утікачів, що їх зловили в селі Сокирки, в якоїсь молодиці, що до неї вступили купити молока. Їх привели до табору, щоб нас переконати, що про будь-яку втечу даремне думати. Скінчилося тим разом на тому, що зловлені за намагання втекти дістали по кілька нагайв. На відхідному денікінські охранники попередили, що в майбутньому кожного втікача — ростріляють.

Наш лян втечі, покищо, ми мусіли відкласти до крашого часу. Покорившись долі полонених, ми дальнє ходили вантажити дрова, щоб приспати чуйність денікінців, і дождали чогось, що мало обов'язково прийти, але, що саме, ми самі не знали.

В таких умовинах ми почали другий тиждень нашої неволі в дарницькому таборі воєннополонених. З повним завзяттям ми прочитували часописи, що виходили в Києві: "Вечернє Агні", "Київське Ехо", "Голос Києва", "Київлянін" і "Русь". Ми пильно стежили за ходом подій на фронті і проаналізовували події в світовій політиці, передусім — виловлювали відомості про дії Найвищої Ради держав Антанти в Парижі.

Події на денікінських фронтах — виходило з воєнних повідомлень — були тріумфальні і, якщо б повірити тим повідомленням, можна було сподіватися, що найдальше за місяць переможні війська Денікіна будуть у Варшаві. На ті всі справи ми дивилися критично. В денікінських воєнних звідомленнях ми бачили звичайніску пропаганду, бо ми знали, що в той час денікінці стояли на лінії Хвастів-Житомир.

Останній день того тижня вніс в наші ряди підбадьорення, але тільки на коротенький час. Вранці того дня, йдучи до роботи, ми побачили на стінах станційного будинку різні афіші, але нашу увагу притягнула афіша, надрукована товстими українськими буквами. Ця афіша сповіщала, що український залізничний театральний гурток влаштовує 18 вересня в театральному будинку виставу "Простак". В другій частині вистави — афіша заповідала виступ хору. Початок був назначений точно на год. 8-му вечора. Ціни місьць: перші 60, другі — 40, треті 20 і стоячі 10 рублів. Дохід призначувався на закупно бібліотеки для театрального гуртка.

Це нас немало здивувало, що денікінські власті, які проповідували, що "не какой України нету" — толерують

український залізничний театральний гурток і дозволяли на афіші українською мовою. Ідучи в залізничній вагоні до роботи, стрільці живо дебатували на тему театральної вистави. Під час роботи метушився одинскоріше другого, щоб ще в третій годині вспіти повернутися до тaborу. Кожний думав тільки про театр. Денікінці не мали нічого проти того, щоб старшини пішли до театру, чого нам якраз дуже було треба. Попри старшин пішла до театру половина тaborу.

Ми прийшли до театру точно на назначену годину. Одначе вистава почалася не в годині восьмій, як було заповіджене, а десь коло 10-ої. Актори ждали на вигідну публіку. Коло десятої на залі цивільних глядачів було ледве кільканадцять. Я нарахував — 4 жінки і 12 чоловіків. Вони всі зайняли місця в двох перших рядах, а решта місць лишилася для нас полонених, коло 90 людей. Діяли тут без сумніву непевність і страх перед відновленою царською “охраною”.

На залі було ще кільканадцять денікінців, але вони прийшли не за квитками, а як охорона полонених і для береження ладу в театрі. Одні з них розсілися вигідно на перших місцях, інші зайняли “позиції” біля дверей, по кутках, за лаштунками сцени і на дворі. Очевидно, всі денікінці були озброєні і ті, що зайняли “позиції”, стоячи надворі або в залі, чергувалися з тими, що сиділи. Вистава скінчилася коло години 1-шої вночі. Мушу сказати, що для нас, полонених, гра на сцені і взагалі атмосфера театру була нектаром на наші зболілі душі, бо одне і друге було своє, рідне, українське. Найхарактерніше було те, що на залі публіка поділилася на — українську і московську. І саме, коли українська публіка, тобто ми, оплескувала якусь сцену вистави, то московська тоді свистала. Зате ми, полонені, зайняли становище більш помірковане і об'єктивне. Коли, напр., москалі оплескували пісню “Мнє всю рівно” — ми спокійно ждали кінця.

Вистава закінчилася оповіданням анекdotу, що його переповів один актор у відповідь тим, що свистали.

— “Панство!” — говорив зі сцени актор по-московськовому. “Дозвольте, прошу Вас, оповісти вам про одну мою пригоду, що трапилася мені кілька днів тому. Можу вам це передповісти, чи ні?”

— Пажалуста, просимо, пажалуста, просимо... загула заля. І актор почав: — “Це було кілька днів тому. Іду я з

Дарниці на Ніжин по самогон. До вагону, що в ньому я їхав, на одній станції всіли одна гарна дама і два кацапчіка.

— Русскіє!, какіє там кацапчіка? — залунало в залі. Але це оповідача не бентежило і він спокійно продовжував:

— Оба кацапчіка почали між собою балачку. “Міша! Да что Гріша? — Валяй какую там на гармошке. На ней очень харашо іграєтса. Новенькая!”

— Давай. А какую сігратъ?

— Какую небудь. Всю равно!

— І Грішка почав. Дама почала їх просити, щоб перестали, бо вона нервова, болять її зуби й їхньої гри вона не може стерпіти. Кількакратне її прохання не мало успіху. Мішка і Грішка відповіли їй, що гармонію купили, за залізничі квитки заплатили, то й можуть грати. Дама попросила їх ще раз і водночас загрозила, що коли вони не перестануть грати, то вона покличе кондуктора. Мішка і Грішка продовжували гру на гармошці дальше, а на добавок почали собі з ней насміхатися. Тоді дама, вже без попередження, покликала кондуктора, який сказав обом музикам, що коли вони не перестануть грати, то він відбере їм гармонію і викине через вікно. Мішка і Грішка перестали грати, але як тільки кондуктор відійшов, почали свій концерт наново. Дама бачила, що вони грають, аби тільки її дражнити, тому закликала кондуктора знову. Цим разом кондуктор без жодного слова відібрав музикальним Мішці і Гріщі гармошку і викинув її через вікно. На відхідному кондуктор заспокоїв даму запевненням, що вже буде мати спокій. Але дама спокою таки не діждалася, бо як тільки кондуктор вийшов, Мішка з Грішкою сиділи якусь хвилину тихо, а опісля стали домагатися, щоб дама перейшла в інший вагон, а якщо не перейде, то вони знову будуть грати на гармошці, але на такій, що її вже ніхто їм не відбере і не викине через вікно. Дама не виходила, а Гріша з Мішею почали співати і так несамовито ревіти, що дама покликала кондуктора втретє, а коли той увійшов у переділ — Мішка і Грішка спокійно грали собі “на устах”, а на вимогу кондуктора, щоб перестали — відповіли: не перестанемо. Нашого інструменту вже не викинеш через вікно”.

Артист закінчив свій анекдот. Публіка винагородила його гучними оплесками.

Ми оплескували, бо розуміли інтенцію актора і суть анекdotу. Але чому оплескували ті, що під час вистави свистали — ми не розуміли.

Другого дня ми прокинулися досить пізно і, коли вийшли з бараків, завважили в таборі якийсь надзвичайний рух. Полонені ходили від бараку до бараку і голосно про щось говорили. Вираз кожного обличчя був роз'яснений радісною усмішкою.

— Що нового?

— Вертаємося до нашої армії — відповідали стрільці на запитання.

— Як то, вертаємося? — питали ми здивовані.

— Читайте! — сказав один стрілець і подав мені дві газети: "Вечерній Агні" і "Кіевское Ехо".

Обі газети реферували вислід переговорів між делегатами УГА і денкінської армії. Було потвердження, що обі армії заключили перемир'я і що одна другій має звільнити з полону обезброєних вояків і повернути їм зброю, що УГА відступить 10 верстов від Києва за визначену між обома арміями демаркаційну лінію. Під комунікатом був підписаний генерал Бредов.

Всі такі були захоплені тією вісткою, що й не зауважили, що вже готовий обід. І в кухні, і у бараках, було чути одне і те саме: "вертаємося до нашої армії!"

В мрійних роздумуваннях, що скоро повернемось до своїх — непомітно проминув день. Увечорі, вже на причах, стрільці ще довго дискутували про недалекий поворот. Щойно пізно вночі в бараках затихло. Всі позасипляли сном блаженних.

Рано ми роздобули нові часописи. Кожний бажав дівратися про перемир'я чогось більш конкретного. Однаке наше велике здивування в нових часописах про перемир'я не було вже ні словечка. Не було також жадних новин з фронту. Це нас бентежило. І так, як несподівано прийшла до нас ця радісна для нас вістка з підписом ген. Бредова, так само несподівано опанувало нас важке пригноблення. Вчорашию милу нам вістку ми почали вважати звичайною газетною "качкою".

Так проминули нам у Дарниці два тижні полону.

Перший день третього тижня ми зустрічали при вантаженні дров. Поволі ми почали забувати про райдужну вістку, що обіцяла нам поворот до Армії. Третього дня, коли ми збиралися до праці, счинився в таборі знову несподіваний рух.

— З бірка, з бірка! — пронеслося по таборі.

Збірка! Всі сотні, стрільці і старшини на збірку! Збірка на площі перед табором!

— Скорше, скорше! Делегати приїхали!

Чверть години пізніше сотні вийшли з табору на призначену площу і уставилися в чотирокутник. Старшини стояли в середині. Пор. Кривоносюк прийняв команду над цілим куренем.

— По-зір!

— Спо-чинь!

— Хлопці, увага! До нас зараз прийде денікінський полковник і, коли він скаже "Здраствуйте реб'ята!" або може — "Стрілкі" — ніхто не відзвивається, тільки стоїть на "позір".

— Гавкати не треба, пане поручнику? — спитав один стрілець — бо москалі на своїх командирів гавкають.³⁾

— Москалі можуть гавкати. Ми ж не москалі. Ми стрільці УГА — відповів пор. Кривоносюк.

На "благороді" полковника треба було ще ждати досить довго. По словах пор. Кривоносюка ми ще стояли кілька хвилин на "спочинь" і кожний в душі приготовлявся до того, що мало настути. Кожний з нас роздумував над тим, що то за делегати, хто вони, що нового вони нам скажуть?, але до нічого путнього в наших роздумуваннях не доходили. Не хотілося вірити в якісь надзвичайні благодаті тієї делегації. Мимохіт насуvalася думка, що делегація в найкращому випадку принесе нам те саме, що кілька днів тому були подали денікінські газети.

— Позір! Уважати, вже йдуть. Спочинь!

Ми побачили, що з залізничного будинку вийшов, виглядало, якийсь старший офіцер. Разом з ним йшли два офіцери-адьютанти і три цивільні. Ми зрозуміли — до нас ішов заповідежний полковник зі своїми адьютантами, але хто ті цивільні і чого вони від нас хочуть, того ми не могли розчовпати.

Делегати, але чиї? Агіатори-пропагандисти! — промайнуло в думці і в жилах жвавіше заграла вояцька кров. Хоті-

³⁾ Московські офіцери вітали на збірках своїх солдатів словами — "Здраствуйте реб'ята!" Солдати відповідали — "Здравія желасм ваше благородіе!" Наші стрільці таке вітання називали гавканням.

лося якнайскорше почути, з чим вони до нас зволили потрудитися?

— Це напевно наші спасителі, саркастично кинув стрілець Василь Мула з Петрилова, що стояв на лівому крилі четвертої сотні і крив на свого брата Івана.

— Які спасителі? — спитав стр. Дмитро Максимчук з Підвербець.

— А такі, що Україну спасають для себе, а не для українців, не для нас. Нам напевно привезли таке спасення. Почекай! Вже недовго. Почуєш!

Він хотів ще щось сказати, але вже не вспів.

— По-зір! “Благородіє” полковник, його адъютанти, ну й цивільні, вже були в нашому чотирокутнику.

Полковник привітався з пор. Кривоносюком і з іншими старшинами. Його прибічники теж привіталися. Він був високий, кремезної будови, з живими, бистрими очима. Називався — Станкевич. Виглядало, що він “малорос” або можливо — поляк. Одно з двох або також третє — напевно вірний служака матушці Расеї. До нас, стрільців, не сказав нічого і нам не було потреби виструнчуватися, стоячи на “позір”. Коли привітання вже закінчилося і пор. Кривоносюк скомандував “Спочинь!” — виступив на середину чотирокутника один адъютант полковника. Ми приглядалися йому, щоб бодай трохи залишився нам у пам’яті. Він був середнього росту, худощавий. На голові мав звичайний офіцерський “картуз” з московською “трехцветною кокардою”, на грудях “георгіївський” хрест, на ногах — високі чоботи. Чорні окуляри і цапина борідка надавали йому вигляду невпевненого у своїй ролі актора.

Станувши по середині, обвів нас чорними окулярами і сказав:

— Дорогі земляки! Дозвольте привітаться с вами настоящим русським язиком і привітом: — Слава Ісусу Христу!

— Слава на віки! Відповіли хором стрільці, додаючи до своєї відповіді-поздоровлення не дуже делікатні стрілецькі вислови. Він почав говорити ломаною українською мовою, а властиво, галицько-кацапським язичієм, а зміст його мови був меншебільше такий:

— Дорогі браття! Когда ми на далекому Сибірі, одні, як нещасні біженці, а другі, як воєннопленні, довідалися, що ви підняли барбу на захисту нашої рідної землі, Карпат-

ской Руси, серце наше радувалося і заразом плакало, що ми не можемо прийти вам в помош. Однак, щоби і ми не відстали від вас, ми організували на Сибірі за разрішенiem главно-командуючого сибірського фронта, адмірала Колчака, "Карпаторуській атряд", в який поступили всі підкарпатські русини. До вас, в Галицю, передостатися ми не могли і остали на Сибірі. А я, полковник того "Карпаторусского отряда" приходжу тепер з головної кватири ген. Денікіна до вас, щоб передати вам те, що нам сказали в головній кватири. Бо коли ми довідалися, що ви прийшли к нам не як брати, а як неприятелі і попали в плен, ми вдалися до ген. Денікіна в головній кватири, щоби вам помош і ген. Денікін согласився і позволив вам поступити в наш "Карпаторусский отряд" при армії адмірала Колчака на Сибірі. Бо когда ви вже здісь, то остається тільки один вихід: або поступити в наш отряд, або помагати нам у "снабженії" воєнних матеріалов, значить — роботаць по економіях, або в заводах".

Це нас немало здивувало, але не слова агітатора, а те, що всюди маємо таких "ширих опікунів". По останніх словах полковник-командир загадочного "Карпаторусского отряда" запитався, чи всі "понялі?" Якщо ні, він радо все пояснисть. Одначе ніхто не ставив "вопросів" і він не мав що пояснювати. Вихідило, що ми його слова "понялі" зовсім "харапо". Тоді він почав плести заново. але вже політичні теревені. Він почав від українських борщів, не забув про кацапські "щи" і доказував, що тільки одна добровольча армія може спасти "святую Русь" від большевиків, а "Карпатську Русь" від поляків. Він витягнув з кишені польську "Газету Черньовецьку" та й прочитав з неї статтю про те, що добровольча армія має на цілі зайняти всі землі, що на них живуть українці, чи пак, як він читав — "русині", отже також українські землі австрійської займанщини. Прочитавши, він сказав: "Рішайтесь, щоб не було пізно!" "Хто бажає поступіть в "Карпаторусской отряд", "пустъ" (нехай) прийде до мене. Моя кантора в третьому вагоні от інтенданства".

— Кому до нас потрібно, той сам прийде до нас". — Сказав отак собі "просто з моста" стр. Михайло Трохимчук з Глибокої, повіт Серет на Буковині, а загально Трохимчука знали, що в нього завжди і всюди довгий язик.

По своїй "речі" полковник-карпаторос знову повів своїми чорними окулярами по наших рядах і відійшов на своє

попереднє місце. На середину чотирокутника вийшов другий "делегат-спаситель". Від першого він був дещо вищий, з виду молодший, одягнений в легку літню накидку. Заговорив по-московському. Повторював те, що сказав уже перший, докладніше сказати — потверджував його слова. Третій не говорив нічого, хоча два перші "делегати" щось йому нащиптували, мабуть, заохочували, але він тільки кивав головою. Можливо притакував, що даремно кидати горохом об стіну. Небораки переконалися, що перед ними вже не ті стрільці, що рік тому на широких фронтах австрійської монархії віддавали своє життя і проливали кров "фюр кайзер унд лянд" — "за цісаря і державу". Перед "делегатами" стояли стрільці, що знали тільки Україну і за неї жадні муки не були для них страшні.

— Чи не краще б вони зробили — міркував у голос стр. Дмитро Герилюк з Турки, Коломийського повіту, якщо б вони бодай сказали, з яких вони повітів, то може б знайшли своїх краянів, які по своему витлумачили би їм справу і може б їх вразумили. А так — з чим прийшли, з тим і відійдуть.

Збірка була закінчена.

"Позір!" Двійки вправо, вбік! Напрям — входова брама. Перша сотня, ходом рrush!" — Дзвінко командував пор. Кривоносюк.

Сотні одна по одній відходили рівним кроком. "Делегати" приглядалися струнким стрілецьким лавам, оцінювали їхню здисциплінованість і боєздатність. Коли останні чвірки зникли за бараками, "делегати" пішли до своїх вагонів.

— І звідки вони ще тут взялися? Чорти їх батька знають, хто вони та й звідки прийшли між нами дурнів шукати? Де ж вони були? Де від 1914 року пропадали?

— Рублями жалував їх цар-батюшка. В наших селах наварили саламахи, самі завчасу повтікали, в різних бобрінських за пазухою всю війну просиділи і аж тепер, як щурі повілазили з дір та й вибралися людей блахманити.

— Продавалися за рублі, а тепер нами захотіли торгувати...

Такі розмови не вмовкали в таборі цілий день. Того дня з нагоди делегатської в нас візити, ми не ходили на роботу. Пішли щойно на другий день рано.

Виходячи з табору, ми побачили на таборовій брамі і на телеграфних стовпах якісь нові оповістки. Коли підійшли ближче, ми читали на українській і московській мовах:

— “Дорогі Браття, Галичани!” Нижче переповідалося менш-більш те саме, що вчора торочили нам “делегати”. Закінчувалися ці оповістки погрозливою пересторогою: “Кажемо вам ще раз, рішайтесь скоро! Або ви наші вороги і тоді не буде в нас для вас пощади і ми вас знищимо; або ви наші друзі, покинете ваших німецьких командантів і прийдете до нас, а ми приймемо вас зі щирим серцем і отвертими рамена-ми в “Карпаторуській отряд”.

Оповістки були без підписів. Вони висіли до вечора, а ввечорі зникли. “Делегація”, як ми пізніше довідалися, по двох днях побути в Дарниці і по даремному дожиданні нашої “карпаторуської” прихильності, виїхала на Дін.

Кінець тижня приніс нам ще одну новину, яка дала нам нагоду пізнати правдиву московську вдачу і щирість відношення москалів до українців. В суботу, 27 вересня 1919 року, було свято Воздвиження Чесного Хреста. Ми відмовилися від праці. На це полковник, командант табору, зарядив збірку, а на збірці за те, що не пішли на роботу, почав нас лаяти московськими матюками.

— “У вас свято! — кричав по-московському. Тепер війна і жадних свят нема. Ми були переконані, що ви нам брати, але бачимо, що ви наші вороги. Нам потрібна ваша допомога, але ви її не даете. Не хочете працювати, проходжуєтесь по станції і агітуєте між нашими салдатами...

— Ви підпорядковані русським воєнним законам і, якщо не будете працювати, я викличу в табір батальон салдат і встановимо тут порядок. Агітаторів постріляю. Кажу вам: не гайно всі до праці рубати ліс!..”

Нарешті він скінчив свою густо перетикану матюками. “реч”. Говорив, наче в гарячці. Синів, то знову червонів. Здавалося, ось-ось вискочить зі шкіри і сам побіжить вантажити дрова, або рубати сосни, буки. Все те тривало більше години. Після того поділив нас на окремі групи лісорубів, казав іти на станцію, всідати до вагонів і їхати в ліс на роботу.

По дорозі до поїзду ми знову запримітили на стаційних мурах якісь нові оголошення. Це були оповіщення про театральну виставу, але цим разом вистав мало бути аж дві. Одна в суботу, друга в неділю. В суботу якась московська штука — “В угаре жітевом”, а в неділю — “Суєта”, комедія Івана Тобілевича. Афіші цим разом були вже тільки по-московсько-

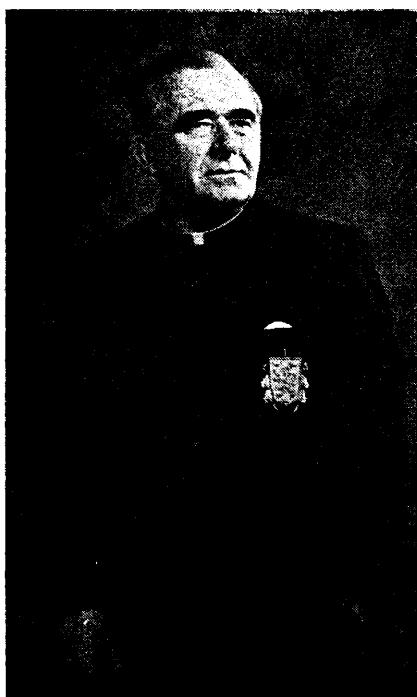
му, а "Українська Залізнична Дружина" називалася вже — "Малоруський Железнодорожний Театр".

Ми постановили на виставу не йти, бо вистава неукраїнська і, хоча перед вечором приходили в табір від театральної дружини дві панночки і просили, щоб бодай старшини прийшли, до театру ніхто не пішов. Ми заявили, що підемо завжди і на кожну українську виставу, але ми не знаємо і не хочемо знати жодних малоруських вистав і театрів. Яка ж буде в нас наша національна честь, якщо ми будемо змінити нашу назву, достосовуючись до уподобань москалів. Панночки виправдувалися, як тільки вміли, але це нас ні трішечки не зворушило. На театральну виставу ми не пішли. Так закінчили ми третій тиждень нашого перебування в Дарницькому таборі.

(Далі буде)

ПОВІДОМЛЕНИЯ

Повідомляємо Станиці нашого Братства, всіх Побрати-

мів і українське громадянство, що 15 липня 1973 року, під час свого побуту в Канаді і відвідин поодиноких парафій, Іх Блаженство Блаженніший Первоєпарх Української Католицької Церкви Кардинал Йосиф Сліпий іменував Всеч. о. Декана Юліяна Габрушевича з Тандер Бей, Онтаріо, капеляном Головної Управи Братства кол. Дивізійників

Почесним Крилошанином.

З тієї радісної нагоди складаємо Нашого Дорогому о. Капелянові ширі гратуляції. Бажаємо багато літ прожити у відданій праці для добра Української Церкви і Народу.

Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА,

Редакція і Адміністрація журнала "Вісті Комбата"

ПРО УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ ПЕРЕМИРЯ З 1-ГО ВЕРЕСНЯ 1919

Д-р Михайло Лозинський у своїй книжці "Галичина в 1918-1920", що її перевидала "Червона Калина" в Нью Йорку, в уступі "Розпад" пише на ст. 186-ій так:

"**Перемиря з Польщею:** Коли війніг проти більшевиків і Денікіна займала всі сили української армії, рівночасно треба було боятися восениої акції зі сторони Польщі, з якою відносини, після заняття Галичини, зовсім не були вияснені. Се застабило оба українські правительства шукати військового перемиря з Польщею, яке заключено в Варшаві 1 вересня 1919. З української сторони перемиря підписала делегація, зложена з військових представників обох правителств. Текст перемиря звучить:

Делегація польська, яка складалася з ген. пор. Тшаска-Дурського як голови, капітана генерального штабу Відмана, поручника Бернацького, поручника Голяндика, поручника Вельовейского, — делегація українська, яка складалася з полковника генерального штабу Ліпка як голови, сотника Мишанецького, галицького війська, сотника Рудського, сотника Луцького і сотника Магаляса (галицького війська) годиться на заключення завішення зброї на отсих умовах" (Дальше автор подав 10 точок перемир'я), покликавшись на "Галицький Голос" ч. 4 з вересня 1919, Редакція "Галицького Голосу" покликувалася на "Україну".

З уваги на те, що я був членом названої української делегації, вва-

жаю за вказане справити деякі помилки д-ра М. Лозинського, чи редакцій "Галицький Голос" і "Україна".

В першу чергу мушу справити, що перемир'я заключено не в Варшаві, а в Дембліні (в одній з кріпостей царської Росії (Івангород), положений яких 95 км. над Вислою на півд.-схід від Варшави).

Українська делегація була вислана з Кам'янця Подільського до Команди польської 6-ої Армії у Львові. Дати віїзду делегації з Кам'янця Под. не знаю, бо я на приказ ген. Тарнавського доскочив до неї, коли вона була вже у Львові, проміщенна в Krakівськім готелі при вул. Пекарській. Припускаю тільки, що це могло бути з початком серпня 1919 р., а може кілька днів скоріше, бо вже по моїм приїзді польська Команда найменше два чи три тижні зволікала з переговорами, прикриваючися тим, що їм все ще бракували якісь дані чи інструкції від їх начальної команди. За цей час, будучи їх гостями, нам не бракло товариства, бо дуже старанно опікувалися нами старшини польської польової жандармерії, особливо, коли нас відвідували українські громадяни, які розпитували про своїх рідних, або передавали листи до осіб перебуваючих в УГА або на службі уряду ЗУНР. Розуміється, що всі листи відбирали польські старшини і передавали нам після старанної цензури.

Коли по якімсь часі поляки зголосили готовість до переговорів, ми

зажадали пересунути переговори на кілька днів, щоб поїхати до Кам'янця Под. по нові інструкції, бо перебуваючи так довго у Львові, ми не мали ніякого зв'язку з нашою Командою. На це вони радо погодилися, бо, здається, це було їм на руку.

Коли ми по кількох днях вернули, нас вивезли до Дембліна, бо — як пояснювали — там буде можна спокійніше переговорювати. Переговори не тягнулися довго, коли поляки довідалися, що я вмію писати на двомовній машині “Адлера”, запро-

сили мене до Варшави, де я переписав умову в обох мовах. До нашої умови додали ще одну мапу, на якій була зазначена лінія, що розділяла сферу дій української і польської армій в наступі проти большевиків.

Д-р М. Лозинський подав за “Галицьким Голосом” також не зовсім вірно склад української делегації, бо сотники Мшанецький і Рудський були представниками Армії УНР, а від УГА були сотники: Остап Луцький, Семен Магаляс і Роман Гузар, ім'я якого в книжці д-ра Лозинського пропущено.

3 ТОВАРИСЬКОГО ЖИТТЯ

Заходами українських комбатантських організацій міста Торонто (Братство Українських Січових Стрільців, Союз б. Українських Вояків — 5-та Станиця, Королівський Канадський Легіон — Український Відділ ч. 360, Братство Карпатських Січовиків, Об'єднання і Товариство колишніх Вояків УПА, Братство колишніх Вояків 1-ої УД УНА) відбудеться великий осінній

БАЛЬ КОМБАТАНТІВ

в залах Колегії св. Василія Великого, вул. Вестон ч. 3100, 17 листопада 1973 р., початок год. 7:30 вечора. Вступ по 5 дол. від особи, студенти по 3 дол. Дівчина, вибрана кралею балю, буде кандидаткою Вістей Комбатанта на краля української преси, яку виберуть в часі Равту Української Преси і Радіо в 1974 р. Під час балю відбудеться льосування картин трьох знаних мистців: Дарії Онищук, Івана Коритка і Юрія Стиранки. До участі в тій приемній, товариській зустрічі всіх побратимів по зброї і гостей запрошує — Діловий Комітет.

З історії 2-ої світової війни

“МАЛИЙ ВЕРДЕН” ПОЛЬЩІ

Війна ставить людину на величезні випробування, які звичайно не можливі в мирному часі. Війна може людину заломити, або викресати з неї відвагу й волю виконувати геройські вчинки. Але у воєнному змаганню той, хто заздалегідь є відповідно підготований, має більші шанси на перемогу, часом навіть у поразці. Кожний народ плекає геройські діла своїх вояків, які згодом переходят у міт-легенду й передаються наступним поколінням.

До такого геройського діла можна сміло зарахувати оборону польською залогою клаپтика півострова “Вестерплятте”, біля Гданська, в перших днях німецько-польської війни 1939 р. Польська залога складалася з 182 вояків і мужньо ставила опір впродовж 7 днів переважаючим німецьким силам, які нараховували понад 3,000 вояків і які на своєму боці мали артилерію, міномети, гранатомети, морську піхоту, бомбардування штурмових літаків та 280-мм гармати корабля “Шлезвік-Гольштайн”. Поляки мали тільки одну гармату 7.5-см та дві 37-мм протитанкові гармати, 4 гранатомети, 43 кулемети (які тільки частинно були використані) та рушниці. Залога піддалася після того, як вистріляла всю свою амуніцію і не мала ніякої надії на допомогу. Що більше, польські втрати виносили тільки 15 убитих і 13 важко поранених чи контужених. Зате німецькі втрати, на основі даних Верховного німецького командування, нараховували 80 вояків вже первого дня боїв. З дальших шістьох днів боїв німці не подали своїх втрат, але їх нараховують 400-500, а дехто навіть до 1,000 вояків.

Що спонукало одну сотню польських вояків до впертої оборони того клаپтика Вестерплятте, територія якого займала всього .8 кв. км.? Вестерплятте було віддано Польщі у “вічну оренду” для вивантажування з кораблів і навантажування на поїзди воєнного матеріалу, який приходив до Польщі, головно з Франції, ще зоки Польща збудувала свій порт у Гдині. В час вибуху 2-ої світової війни порт Вестерплятте

не був уживаний, бо Польща мала свій власний порт у Гдині, але тут стояла військова залога, яка спочатку складалася з одної чоти, а зараз перед вибухом війни потаємно була скріплена до одної сотні. Ця сотня мала за завдання втриматися не довше 12 годин, аж поки прийде відсіч з Гдині і з моря. Проте негайно виявилося, що допомоги не буде. Залога в перших днях втримувала радіозв'язок з Варшавою, але згодом була зовсім ізольована і здана на власні сили.

Коли почалися німецькі безупинні наступи, залога відбила їх з добре розміщених опірних пунктів довкола казарм та вартових постів (за мирних часів залога сповняла вартову службу). Перші успіхи підбадьорили залогу і, хоч її командир, майор Генрик Сухарський, добре здавав собі справу з безвихідного становища, боротьба продовжувалася. Відбулася перша нарада старшин. Дехто пропонував піддатися, інші були за продовженням боротьби. Коли головні польські сили були розбиті й у відступі, залога Вестерплятте трималася. Ця героїчна боротьба горстки польських вояків додавала бадьорости польським патріотам і була відмічувана на перших сторінках газет і в радіо. Що більше, німецькі пресові органи й радіо присвятили обороні Вестерплятте багато місця. Німецький воєнний зівтодавець капітан-лейтенант Вернер Тренділь дав підзаголовок своєму репортажеві в "Іллюстріртер Беобахтер" (Ілюстрований спостерігач) "Вестерплятте — малий Верден", даючи алюзію до затяжних боїв з часів 1-ої світової війни під Верденом у Франції.

Хоч залога ще могла продовжати боротьбу, майор Сухарський рішив піддатися. Він був прийнятий німцями з усіма військовими почестями, а генерал Ебергардт, командир німецької бойової групи, яку зформовано для здобуття Вестерплятте, повернув майорові Сухарському шаблю, як признання геройської постави польської залоги, з правом ношення її в полоні. Згодом цю постанову затвердило німецьке Головне командування (ОКВ).

Основною підставою успіху польської залоги була моральна підготова польського вояка; вояків висилали сповнити однорічну службу на Вестерплятте. Він був свідомий своїх завдань, бо йому говорили, що він іде на важку й важливу службу на ізольований пост, який завжди був наражений на провокації з боку німців. До того поляки були добре підготовані до оборони, головно в ділянці плянування: поля обстрі-

лу були докладно опрацьовані і було прийнято всі можливі оборонні заходи. Старшинський і підстаршинський склад був також дуже добрий. — Сотня мала 6 старшин (в тому один лікар). Озброєння та великий запас амуніції мали своє значення в обороні, а вогневу силу 174 вояків і 22 цивільних урядовців (переважно підстаршин і вояків резерви) можна було рахувати як огневу силу одного скріпленого куреня.

Усе це докладно опрацьовано в книжці “Вестерплятте”, до якої матеріали зібрали і зредагував Збігнев Флісовський і яку надруковано третім виданням у Видавництві Міністерства народної оборони у Варшаві 1965 р. У книжці є велика кольорова карта, яка відтворює позиції залоги під час боїв, подано реляції учасників, польські й німецькі джерела (в оригіналі й перекладах), світлини тощо.

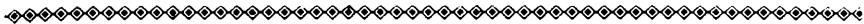
У розділі “Причинки до питання геройства” редактор Флісовський старається пояснити ставлення суспільства до геройських діл, бо серед поляків була прийнята версія, що залога Вестерплятте висадила себе в повітря. Флісовський пише:

“Такій версії сприяли ремінісценції з “Пана Володийовського” (польська популярна повість) і “Редути Ордона” та спогади про подібні історичні події, які в розвитку нашої культури створили певний тип героя. Уже Піндар твердив, що героєм можна бути щойно по смерті. Грецькі герої ще за свого життя відбували мандрівки в підземне царство. Вістка, що залога Вестерплятте висадила себе в повітря, могла з тих причин бути легко прийнята, бо вона знаменито відповідала такому типові героя.

“З героями, які згинули, суспільство має менше клопотів, ніж з героями, які ще живуть, бо живі люди створюють ряд практичних проблем, які треба розв’язати. Такі проблеми легше розв’язувати у відношенні до вояків, які війну виграли — просто їх можна краще бачити, вони є близчі (у відношенні часу) до суспільства. Уже гірше з вояками програної війни, віддаленої від нас на чверть сторіччя. Проте велика частина “вестерплятівців” живе й працює для добра Польщі Людової. Ці люди повинні бути оточені загальною повагою. Третє видання ’Вестерплятте’ виходить у річницю 20-ліття повернення моря до Польщі, в роках чудового нашого розквіту на 500-кілометровому побережжі Балтійського моря, про що в 1939 р. можна було тільки мріяти”.

І дійсно "вестерплятівці" своїми реляціями-спогадами, які опубліковано без "літературних прикрас" та це фахове видання гідно відзначають славу своїх герой.

P. K.

Усіх бажаючих набути книжку спогади з Української Дівізії "Галичина" Романа Лазурка п. н. "На шляхах Європи" просимо замовляти через свої станиці та кольпортерів Вістей Комбатанта або безпосередньо у видавництві

Lystky Chervonoyi Kalyny
1147 N. Mason Ave.,
Chicago, Ill. — 60651 — U.S.A.

Щирий привіт
читачам Вістей Комбатанта
та клієнтам
пересилають Валентина і Михайло Дуциловичі, власники
гуртівні і висилки пачок до всіх країн світу

ORION IMPORT — EXPORT & TRADE CO.

4925 Old York Road, Philadelphia, Pa., 19141
Phone: GL 5-9586

Матвій Заяць

ЖОРСТОКІ ДНІ

Осінню 1943 року ситуація в Галичині була вже дуже напружена. Нетактовна поведінка німецької адміністрації переробила з українців приятелів Німеччини у відкритих ворогів. Протинімецький підпільний рух поширювався з дня на день і це викликало ще більшу лють і жорстокість німецької адміністрації, а головно органів безпеки: Гестапо, "Щуполіцай" та "Зондер-Дінст"-у. Багато у цьому прислужилися таки німецькі вислужники, різне польське шумовиння, яке тепер скрилося під покришкою т. зв. "фольксдойтшів".

Один з численних виявів німецької брутальнosti та безоглядності, що мав місце у Станиславові, галицькому місті, описав д-р Василь Яшан в її десяту річницю в Новому Шляху ч. 9, з 29 січня 1954 р. п. н. "Жорстокі дні". Тому що В. Яшан описав тільки те, що діялося назовні, тобто те, що він бачив і переживав, я постановив описати те, що діялося внутрі, у Станиславівській тюрмі на вул. Білінського, де я опинився був завдяки примхам моєї долі. Тому, що мій спомин уважаю тільки продовженням спомину д-ра Яшана, я дозволив собі назвати його також "Жорстокі дні", сподіючись, що д-р Яшан не буде проти цього протестувати.

11 листопада 1943 року я вибрався до праці дещо раніше як звичайно і на моє здивування не стрічав нікого на дорогах, натомість відніс враження, що Надвірна окружена людьми у різних уніформах. Перед залізничним двірцем стояли один гестапівець та один шуцман, оба у повному озброєнні з машиновими скорострілами та ручними гранатами і в шоломах на головах. Коли я наблизився до них, вони зупинили мене, запитали, куди я йду і зажадали показати їм мою виказку.

— До державного тартаку, — відповів я, подаючи мою виказку. Гестапівець, побачивши на моїй виказці "Betriebsleiter der staatlichen Saegewerk" (Управитель державного тарта-ка), спустив дещо зі свого бундючного тону і вже зі словом "Данке" (дякую) віддав мені виказку і я попрямував до праці.

Роздумуючи над тим, що довкруги військові люди та що перевіряють людей по дорогах, я пояснив собі це так, що німці мабуть прийшли знову ловити "охотників" до роботи в Німеччині. Прийшовши до тартака, я відразу взявся до праці, бажаючи викінчити чим скорше якусь там запляновану роботу. В розгарі праці час минав скоро і я навіть не здавав собі справи з того, що то вже 11-та година, коли до мене прийшов посильний з повідомленням, що в головній канцелярії тартака на мене хтось чекає.

Я негайно подався до головної канцелярії, де секретарка пані Дуткевич сказала, щоб я зайшов до бюра оберляйтера державних тартаків Надвірнянщини та Солотвини. В бюрі я побачив двох гестапівців в уніформах СС та агента кримінальної поліції в цивільному та оберляйтера — Курта Вебера. Курт Вебер це була розумна та доброї вдачі людина, добре відносився до українського населення і старався допомогти всім, навіть вийнятим тоді з-під права жидам. Зараз таки промоєму вході до бюра Вебер сказав, що я маю їхати в авті з тими "геррен" (панами), а він сам поїде за нами вслід своїм автомобілем.

Не почуваючися до якоїсь вини, я зрозумів це, що іду до Надвірної визволяти наших робітників, які не зголосилися до тартака на працю мабуть тому, що їх зловили німці на роботу до Райху. Ми всіли до піввантажного авта і йдемо до Надвірної. По хвилині агент кримінальної поліції в цивільному сказав до мене в польській мові: "Не бійтесь, вам нічого не буде, бо той німець про вас дуже добре висловлюється", — тобто оберляйтер.

По цих словах мені стало ясно, що тут не все гаразд і що то не я іду когось визволяти, але хтось мусітиме визволити мене. Але мимо того, не маючи нічого на сумлінні, я вважав, що це прямо якесь короткотривале непорозуміння.

За кільканадцять хвилин авто зупинилося на подвір'ї дівочої школи міста Надвірної і мої супутники завели мене до одної з шкільних класів і передали якомусь іншому гестапівцеві, що стояв на підвищенні за столом замість учительки. На залі замість дівчат-учениць стояли лицем до стіни та з руками на голові визначні українці, громадяни Надвірної; а між ними один поляк, якого, як виявилося пізніше, привели сюди через помилку. Всіх цих арештованих було мабуть близько сорок осіб.

Гестапівець, що стояв за столом, добре вгодований і здоровенний будовою у шкірянім плащі та срібними пагонами, з машиновою пістолею в руках, пильнував перестрашені жертви. Коли я увійшов, він переразливим голосом наказав мені виложити з кишень усе мое добро на стіл, після чого він ще сам перевірив мої кишені. Як показалося, я не все виложив з кишень, бо десь там залишився був ще кусок паперу з написаною кубатурою дощок в тартаку. "А це що?" — запитав він і, не чекаючи відповіді, з цілої сили вдарив мене в лицце кулаком. Я захитався, але не впав, за те моя шапка-лещетарка опинилася на землі. Щойно тепер я вповні здав собі справу з того, що я вже не "бетріблейтер", тобто "директор тартака", а жертва гестапівського насилия.

Можливо, що я був би дістав ще більше подібних ударів, але молодий вояк, не більше 18-19 років, що стояв недалеко мене, якось відрухово піdnіс мою шапку і подав мені, що здається спантеличило гестапівця. Але що важніше, у тій самій хвилині на залю увійшов начальник станиславівського гестапо штурмфюрер Бранд. Побачивши як цей молодий вояк подавав мені старому шапку, попав у таку лють, що аж вихопив свою пістолю і на все горло заревів божевільним голосом: "То ти будеш підносити бандитові шапку?" Мабуть за цей непродуманий вчинок молодого німецького вояка був би і я поніс якусь кару, але в цьому моменті хтось викликав Бранда на коридор. Брандт відразу вийшов, і в моменті, коли він відчиняв двері, я побачив там моого "oberблейтера" Курта Вебера. Тут варто також додати, що К. Вебер був одиноким німцем у Надвірній, який мав безпосередній контакт з упівцями, помагав відділам УПА харчами, які були в його розпорядженні і він одинокий, що виїжджав в гори Карпати до Зеленої та Райфайлової для полагоджування адміністраційних справ і, що його УПА ніколи не зачіпала.

З відходом штурмфюрера Бранда до залі ввійшло кількох гестапівців та агентів кримінальної поліції з ланцюгами довжини приблизно до двох метрів і зачали прив'язувати до них нас поарештованих, 6-8 чоловік до одного ланцюга. Мене прикували разом з інженером Дмитром Цебрівським, директором Повітового Союзу Кооператив, Іваном Гречківським, купцем Ільком Кочержуком та іншими ще, яких імен уже не пригадую, бо всі вони були позаду нас. Коли ланцюг був готовий, таку групу заганяли до тягарової автомашини, по-

критої брезентом і бралися за другий ланцюг чи групу. Для приспішення цілої акції німаки били всіх, куди попало. Нам з інженером Цебрівським обійшлося без побоїв тільки тому, що ми попали до першої двійки першого ланцюга. Коли всі вже були сковані і на автомашинах, до нас прийшло по два озброєні конвоїри на кожну тягарову автомашину, які закрили брезентом вид на дорогу і ми вирушили у невідомому напрямку.

Автомашини скоро мчалися дорогою і ми думали, що нас везуть на жидівське кладовище, де гестапо розстрілювало свої жертви. Але коли наша їзда тривала вже досить довго, ми знали, що перше можливе місце смерти вже за нами, ми їхали кудись даліше. Перед нами сиділо по двох гестапівців з найженими багнетами, так, що ми не сміли навіть заговорити один до одного. Щойно десь приблизно по годині їзди наші автомашини зупинилися, відкрилися брезенти авт і перед нами була станиславівська тюрма на вулиці Білінського. Гестапівці зіскочили з автомашин і знову з криком та побоями зганяли нас на землю. Після цього розставляли нас один побіч одного лицем до стіни, щоб ми не бачили, що діється у нас за плечима.

В тюрмі

Зараз таки з нашим приїздом почали вибирати з-поміж нас деяких ув'язнених і відводили їх на допити, а потім розподіляли їх по тюремних келіях. Як пізніше ми довідалися, спеціально жорстоко допитували німці фризієра Костика. Мене на допити не викликали зразу, і разом з декількома іншими співтоваришами недолі нам довелося стояти так під стіною аж до самого вечора. Це непорушне стояння мене жахливо мучило фізично та виснажувало нервово. В одному моменті я підсвідомо повернув голову направо і зразу ж почув на своїй спині важкий удар німецького чобота.

Щойно пізно вечором нас чотири, а саме: інж. Цебрівський (коло 50 років), листоноша Юркевич (45-50 років), шофер Михайло Шуфлин (коло 30 років) та фризієр Кравчук (26 років) та я, були відправлені до келій. Розпроваджування по келіях супроводжалося побоями, а в деяких випадках на в'язнів пускали поліційних собак, які неодного покусали таки дуже погано. Нас без жадних допитів загнали до підземної дуже низької келії, розміром не більше як 2.5 на 3 метри і без

жадної обстановки. В кутку цеї келії сиділи два молоді, 17-19 років, хлопці родом з Микуличина, які, скуливши разом, очікували невідомої долі. Крім них був ще один молодий мужчина, не більше 35 років, родом з станиславівського по-віту, який був закований у кайданах.

Я і мої товариши зайняли свої місця на долівці, яка на наше щастя була з дощок. Як тільки двері за нами закрилися, закований в кайдани почав нас розпитувати звідки ми та за-що арештовані. Одначе після того всього, що ми пережили за той день, нам чомусь не в'язалася розмова ще й до того серед ночі.

Інж. Цебрівський і я, помолившись, полягали, щоб трохи заснути і відпочити, але сон нас зовсім не брався. Пізно вечором до нашої келії гестапівець приводив арештованого фризієра з Надвірної, років коло 30, якого забрали були від нас зараз таки після приїзду до тюрми на допити. Видно, що допитували його весь час і тепер він прийшов до нашої келії страшно побитий, так що тіло його було чорне як вуголь. Він казав, що його ще раз возили до Надвірної. В наступних днях його дуже часто викликали на допити, але все вночі і завжди держали його від двох до трьох годин.

На третій день на допити з нашої келії покликали листоношу Юркевича, років коло 45, і повернув він може годину пізніше жахливо побитий. Третім з черги на допити ходив шофер Михайло Шуфлин, років приблизно 30, родом з Надвірної, але він скоро повернув назад зовсім не побитий. Згідно з його оповіданням, його оборонив агент гестапо, поляк Адамчик, який перед війною був сержантом "Польського Корпусу Погранічна" в Надвірній, а за советів вони оба працювали разом шоферами. Тепер він був на службі гестапо і мав там значні впливи.

Після Шуфлина на допити був викликаний фризієр з Надвірної — Кравчук, але він уже до келії не вернувся. Так само я не застав його і в Надвірній по виході з тюрми. Видно, що його там гестапо замордувало. Це був молодий, пристійний мужчина, років 25-26, і характерний українець. Крім фризієства, він був спортсменом, діяльним у спортивному товаристві "Бескид". В жадних політичних акціях він участі не брав, але як добрий футболіст, псував нерви полякам і польській футбольній дружині "Бистшица". За це мабуть поляки йому й віддячилися у станиславівській тюрмі.

Я був п'ятим з черги, який ходив з нашої келії на допити, але мене не били і після кількох запитів, повернули назад до келії.

Накінець з нашої групи був викликаний Д. Щебрівський, по професії інженер-мірник, інвалід, який принагідно працював в інженера-геометра поляка в Надвірній. Людина хрустального характеру, прямолінійний і патріот. Він завжди любив говорити правду ввічі, без уваги кому б це не було, бо не міг знести лицемірства. Про це дуже добре знали поляки, яким він не раз сказав правду, наражаючись навіть за це на неприємності. Я думаю, що це й вони, ось ті агенти німецького Гестапо, спричинилися до того, що він знайшовся у цій тюрмі.

Перед арештом він декілька разів звертався до мене, щоб я впливів на наших молодих "політиків", щоб вони не наростили лиха не тільки собі самим, але й цілій українській громаді. "Вони готові нас завести в велику біду" — говорив він. Це останнє речення він ще двічі повторив мені, заки його викликали на допити.

Допит інж. Щебрівського тривав не довго, бо за яких 10-15 хвилин два жиди приволікли його до келії та положили на долівку. Встати він уже не міг. Я прикладнув коло нього й поставив його голову собі на руку і при тому я завважив, що ззаду голови спливала кров. Щебрівський зі стогоном просив, щоб йому дати на голову мокрий оклад. Я кинувся виконати його волю, але в міжчасі я побачив як його чоло починає синіти згори вниз. Я прикладнув біля нього, взяв його знов у свої руки, але за хвилину він помер таки мені на руках. Перед смертю він ще сказав нам, що його страшно били на допитах. Ми уже нічого не могли йому помогти і тільки помолилися за спокій його душі. В міжчасі ми кинулися до дверей і почали стукати кулаками.

Через яких п'ять хвилин у дверях заскреготовав ключ і на порозі з'явився гестапівець. Хтось крикнув обов'язкове в таких випадках гасло "Ахтунг" і ми всі виструнчилися попід стіни. Тільки Щебрівський уже не зареагував на це. "Вас іст льос?" — запитав гестапівець, показуючи на нерухомого Щебрівського. Ми пояснили, що він уже не живе, але супостатнімака ані бровою не моргнув, тільки, вийшовши з келії, замкнув за собою двері.

Через кілька хвилин до келії прийшли два жиди, яких німці тримали там для таких робіт, і вони виволікли тіло покійного інженера Цебрівського в невідоме місце вічного спочинку, про яке ніхто ніколи не довідався навіть з його родини. Коли дещо пізніше приїхав з Відня син покійного, де він студіював музику і намагався довідатися, де похоронене тіло його батька, то йому відповіли: "Якщо не хочеш піти слідами батька, то чим скорше вертай назад до Відня".

В міжчасі трапився ще один випадок, який зайвий уже раз доказував безвідповіданість наших молодих "політиків і революціонерів", про яку говорив покійний інж. Цебрівський. Зараз по його смерті до нашої келії гестапо припрова-дило молоденького учня торговельної школи в Станиславові, не більше як 16-17 років. Він також був заангажований у революційну діяльність і дістав був доручення передати каси-рові особової каси залізничного двірця у Хриплині набої до пістолі. Прийшовши на залізничний двірець у Хриплині, йому треба було зайти до бюра руху, але робив він це так нерішуче, що зразу ж таки викликав підозріння у дижур-ного німця, який почав підходити до нього. З наближенням німця недосвідчений хлопець почав підозріло розглядатися, куди б йому висмикнутися. Побачивши це дижурний, заляр-мував гестапо і хлопця арештували разом з набоями. Коли його при допитах притиснули, він виспівав усе, що знов. На підставі зізнань хлопця гестапо змісця розстріляло касира та ще двох урядовців, а самого хлопця привели до нашої келії. Так трагічно закінчилася "революційна" пригода молодого учня.

Так проминув тиждень і надійшов день 17-го листопада 1943 року, коли мав відбутися над нами суд. В міжчасі за-ходами Українського Допомового Комітету, а головно д-ра В. Яшана та о. Микитюка нам привезли до тюрми коци, так що ми вже могли бодай трохи прикритися в холодні осінні дні та ночі, перебуваючи в тюрмі. Та заки ми пішли на суд до нашої келії зайшов гестапівець з лікарем, жидом д-ром Нойманом. Д-р Нойман був біженцем з Чехо-Словаччини і через деякий час перебував також у Надвірній і навіть лікував моого сина, і власне при тій нагоді я мав нагоду піznати його як гарну людину. Коли він побачив мене у цій тюрмі, я завва-жив на його очах якесь здивування, а одночасно і співчуття. Переходячи попри мене, він мені шепнув, що викличе мене

до в'язничної лікарні. І дійсно. По якомусь часі гестапівець запровадив мене до лікарні, де ординував д-р Нойман і тут ми перекинулися декількома словами. З його слів я зрозумів безнадійність нашого положення і він співчував зі мною, а одночасно мав сильну віру, що його звільнить. Це був останній раз, що я його бачив, і дійсно приємно було б почути, що його віра зреалізувалася і його звільнили. Хоч я сумніваюся у це.

Так само вірив, що вирветься з тюрми і наш закований співжитель келії. Це була спритна людина, десь зі станиславівського повіту, років коло 40. Коли він побачив, що всі ми свої люди, він здіймав зі себе кайданки при помочі цвяшка, яким він розмикав їх зубами. Коли тільки зчинявся коло дверей рух, він негайно закладав на себе кайданки, замікав їх і все було згідно з приписом.

На суді

Дня 17-го листопада 1943 року десь коло 9 години рано відчнилися до нашої камери двері і гестапівець з криком "геравс" почав виганяти нас на коридор. Я чомусь був певний, що нас звільняють додому і тому почав звивати свій коц. Гестапівець, побачивши це, прискочив до мене і, вирвавши коц з моїх рук, кинув його в кут. Щойно тепер я зрозумів, що ми ще не йдемо на волю, але куди ми йшли — того ніхто не зінав. На коридорі стояло вже багато арештованих, багато з них з покаліченням обличчям, а деякі навіть ще з засохлою кров'ю на лицеях. Тиждень перебування у переповнених і душних камерах відбивався на наших обличчях, бо всі ми виглядали як зняті з хреста.

Вигнавши нас з камер, гестапівці знову кували нас по вісім осіб до одного ланцюга і групами відводили до вантажних автомашин. Нарешті нас знову десь везуть під сильною ескортую, але куди, ми не знали і щойно, коли відкрили брезенти, ми побачили, що були коло театру ім. Івана Франка. Позганявші нас з авт, у супроводі побоїв, що сипалися на наші голови, запровадили нас до театральних гардероб. Багато з нас були знову залиті кров'ю від німецьких ударів і начальство наказало нам негайно обмити кров з обличчя. Після цього розпочався суд, чи може краще сказавши, пародія суду.

Перші два заарештовані були засуджені на смерть уже по кількох хвилинах судового "процесу" і вслід за тим вони

полетіли стрімголов до порожній гардероби, призначеної для смертників. Мене викликали третього і я прийшов на залю розправи в асисті двох гестапівців. На сцені висіли два великі прапори, чорно-білий з трупячою чашкою на ньому та червоний зі свастикою на білому тлі. За довгим столом сидів командант станиславівського гестапо штурмбанфюрер Бранд та ще двох військовиків в одностроях старшин зброї СС, а коло них перекладач у цивільному. Це був відкритий суд і заля була заповнена різноманітною публікою. З даної обстановки було ясно, що Бранд є головним суддею, отже про безсторонність суду важко було й думати. Він же ж і допитував підсудних.

На самому початку він запитав мене, чи я належав до Організації Українських Націоналістів, на що я дав заперечуючу відповідь.

— А чи ви знали про існування Організації? — запитав він знову.

— Знав, — відповів я.

Очі в “судді” заіскрилися і по його обличчю майнув вияв задоволення і тоді він гостро запитав: звідки я про це знаю.

— З української преси, яка виходить у Львові за дозволом німецької влади.

— Чому ви не сказали про це на допитах?

— Бо мене ніхто про це не питав, — відповів я.

Мій допит на суді був закінчений. Судді щось поміж собою порадилися і Бранд голосно проголосив: “Фрайгешпрокен” — звільнений і службовий гестапівець випровадив мене через сцену до вестибюля. (Далі буде)

*****

Хату, крамницю, фарму або апартамент
купуйте за посередництвом української фірми:

P R O G R E S S

Real Estate Ltd.

Toronto

1072 Bloor St. W.

Tel.: 534-9286

Філія

120 Runnymede Rd.

Tel.: 767-1101

*****

Степан Куропась

ДО ІСТОРІЇ СТРІЛЕЦЬКИХ ГУРТКІВ

Після прогри нашої визвольної війни важко було жити в Україні. Особливо важко стало колишнім членам Українських Армій. Їхньою трагедією було складення зброї, але вони знали, що мусять плекати традицію збройної боротьби. Польська адміністрація була свідома загрози від створювання в українській молоді бойового духа і старалася здавлювати вся-кі такі наші спроби. Тому навіть при нагоді поминок на могилах колишніх вояків на Зелені Свята масово виарештовували наших людей.

Але руки польської поліції не сягали за океан. Підпільно-революційна Українська Військова Організація, яка постала в Галичині з рядів колишніх наших старшин, взявши на себе тягар продовжування визвольної боротьби, шукала моральної і грошової підтримки від своїх земляків з американського континенту. Еміграція в Америці й Канаді мала таку поміч дати!

Отже хтось мусів таку допомогу зорганізувати. Українці в Америці й Канаді спершу наївно вірили у вартість "14-ти точок" Вілсона та в успіх українських заходів на мировій Паризькій конференції. Коли ж ця віра виявилась нереальною, то заокеанська еміграція попала в апатію, пірнула в летаргічний сон байдужності та проявила внутрішню розтіч. Хтось мусів прокинути її до нового життя і праці, хтось мусів підбадьорити нашу заморську еміграцію до нових чинів. Підпільна "Сурма" писала в "старому краю", що "Віра в успіх нашої справи не сміє вмерти!" Легко сказати "не сміє", але інакше виглядала дійсність серед наших тодішніх емігрантів в Америці. Щоб прокинути їх з стану зневіри і підштовхнути до нової активності по лінії продовжування визвольної боротьби — взявся за це велике діло невеликий гурт колишніх наших військовиків, який опинився в З'єднаних Стейтах і в Канаді.

Я приїхав до Америки в березні 1927 року і по короткій мандрівці осів в Чикаго. Того самого місяця причалив до

Канади сл. пам. сотник Володимир Коссар. Працю організування колишньої стрілецької братії взяв на себе д-р Володимир Галан, який приїхав до Америки на 4 роки раніше й осів у Філадельфії.

У переїзді на постійний побут у Канаді зупинився в Нью Йорку інж. Топольницький, якого я знав з Праги із спільногом членства в тамошній Студентській Громаді. Він написав мені листа, щоби я організував Стрілецький Гурток у Чикаго, бо цього — мовляв — “жадає Край”. Він, Топольницький, помагає д-рові Галанові організувати такі Гуртки на Сході Америки. Вони вже існують в Нью Йорку й Філадельфії та нав'язано контакти з Детройтом, Рочестером і Клівландом.

У Чикаго я знав тоді тільки інж. Івана Побуцького, який був в українській Бригаді в Німецькому Яблінному (Дойч Габель) у Чехо-Словаччині, прибувши туди з італійського полону та не встигнувши вже обратися в Україну. У тому таборі пізнав я був ще вахмайстра жандармерії Василя Лопяка, поручника артилерії Андрія Гродовського і вістуна Павла Гудзея з 8-ої Самбірської Бригади. Всі вони якимсь чудом опинилися в Чикаго, де ми один одного відшукали. Ми рішили переводити дальшу “розвідку” на терені Чикага та мобілізувати кожного колишнього українського вояка до нашого Гуртка. У ході тієї “мобілізаційної” кампанії ми настрапили на колишнього отамана артилерії, пізнішого православного священика В. Клодницького. На жаль, він швидко після того залишив Чикаго, перенісши на Схід Америки. Як нас було вже 12 — як апостолів — ми оформились, вибрали собі Управу та повідомили про це централю Стрілецької Громади, найстаршої української комбатантської організації у Новому Світі. Централя Стрілецької Громади наш Гурток затвердила і дала йому число “6”: значить, існувало вже перед нами 5 таких Гуртків, а саме Нью Йорк, Філадельфія, Ньюарк, Рочестер і Детройт. До тих 6-ох Гуртків внедовзі прибули ще Пітсбург і Клівланд. Впродовж одного року число Стрілецького Гуртка у Чикаго зросло до 20 — і більше їх ніколи не було.

З отих 20-ох у живих ще залишились Тома Подола, Гриць Сенів і автор цих рядків — Степан Куропась. Всі інші 17 померли, але їхній список залишився у мене і варто їх згадати не злим тихим словом. Це були: Петро Ганович, Роман Бригідер, о. Дяків (священик), Тит Слабий, Павло Грин-

чишин, Петро Костерка, Гриць Білецький, Іванна Подола (мед-сестра), Михайло Гарас, Модест Гриневецький, Омелян Тарновський, Іван Побуцький, Павло Гудзей, Ілля Плитяк, Василь Лопяк, Максим Іванів, Андрій Гродський...

Члени нашого Гуртка завели звичай щорічно влаштовувати свято 1-го Листопада, причинились до зорганізування в Чикаго ОДВУ і Золотого Хреста, кольпортували "Сурму", були активними в усіх громадських починах. Це не було легко, особливо під час катастрофи депресії та без власного автомобільного транспорту. Щоби приєднати собі молодь, яку тоді — як і тепер — довгі промови тільки відштовхували, — ми влаштовували вечірниці й забави. Ми приєднали собі до помочі взагалі всіх українців, які служили в австрійській армії. Щоби прихилити їх собі, ми влаштували так званий Військовий Баль з веселою програмою, розгрою "фантів" і танцями. Ми проголосили, що всі ті, які викажуться військовою книжкою служби в австрійській армії — матимуть вільний вступ і даром харчі й напитки! Ми налякалися, коли побачили, скільки-то людей суне на нашу імпрезу з книжечками в руках. На щастя, це були "гонорові" люди, не хотіли нічого безоплатно й купували навіть нашу політичну літературу. Ми мали величезний моральний і матеріяльний успіх і від того часу наш Гурток "здобув" українську громаду в Чикаго.

Наш Гурток висилав на різні цілі в Галичині поважні суми, що їх нелегко було зібрати. Ми зорганізували 10 стодолярових жертвводавців, а тодішніх 100 долярів значило більше, як теперішніх 1,000. Ми особливо причинилися до закупна Дому Інвалідів у Львові. Коли ж у 1933 році відбулася у Чикаго Світова Вистава Поступу з нагоди 100-річчя міста, то Український Павільйон відвідало понад три мільйони людей, між ними й президент Гувер. Інж. Степан Куропась був секретарем Української Корпорації Вистави. Українська Корпорація мала з містом умову, що після вистави площа під українським павільйоном треба привести до попереднього стану. Стрілецький Гурток вечорами й суботами ламав цемент на великій площі та вивозив його до озера Мішиген. Це була важка праця, яка забрала круглий місяць часу. Головний павільйон, що його побудовано за проектом Технічного Товариства у Львові, разом з мистецьким внутрішнім влаштуванням та портретами наших архітектів і мистців у копулі, закупив інж. Іван Побуцький. Він перевіз розібраний павільйон

на фарму свого тестя Прокопчука до Ю-Клер у стейті Мішіген та поставив з того матеріалу один господарський будинок, який простояв 20 років, аж одного дня торнадо розторочив його і зрівняв з землею.

Коли полк. Євген Коновалець двічі приїздив до Чікаго, то наш Стрілецький Гурток займався його влаштуванням, уладив в його честь бенкет в Бісмарк готелі, покрив всі видатки і зайнявся переїздом Полковника до Канади.

Стрілецький Гурток перетривав у Чикаго аж до осени 1949 року, коли Стрілецька Громада в Америці рішила розв'язатися і цілістю приступити до новозаснованого Об'єднання б. вояків українців в Америці. Місце того Стрілецького Гуртка зайняв Відділ ОбВУА.

УКРАЇНСЬКА КРЕДИТОВА СПІЛКА В ТОРОНТО

при вул. 297 Коледж і вул. 105 Едвин — Тел.: 922-1402

Години урядування:

Понеділок і середа — 9:30 рано до 6:00 вечора, вівторок, четвер і п'ятниця — 9:30 рано до 9:00 вечора. Субота — 9:30 рано до 12:30 дня.

Кредитовий Комітет працює тільки при вул. Каледж у вівторки і п'ятниці від год. 7:30 до 9:00 вечора.

Toronto — 2174 Dundas St. W., (near Roncesvalles).

Tel.: 537-2169

Hamilton — 905 Barton Street East — Tel.: 549-9634

Чистимо БЕЗПЛАТНО печі (форнеси).

Даємо БЕЗПЛАТНО цілорічну 24-годинну обслугу
печей нашим відборцям опалової оліви.

В. Гоцький

ПЕРШІ КРОКИ НА ДРУГОМУ ЕТАПІ

(Уривки споминів з табору полонених Дивізійників в Англії)

У Горблінгу застали ми добре впорядкований робочий табір з німецькою залогою. А що німці поступово виїздять додому, тож наші зразу приступили до перебирання всяких функцій в тaborовій адміністрації. Зараз першого дня командант Долинка зі своїм заступником Литвиновичем скликали нараду старших бараків, призначених ще перед виїздом у Шеффілді. Так спільними силами обдумано розподіл функцій та оминено всяких позакулісовых ходів при їх приділі. Це була влучна розв'язка, бо запобігла проявам бунту, самоволі чи протекційності. А що інтелігентного елементу та всяких фахівців досить, то було з чого вибирати.

Одиноча наша біда з перекладачем, чи радше перекладачами. З Лондону прислали нам як перекладача пор. Новосільця, а на місці ми застали вже присланого англійськими військовими чинниками поручника-поляка. Новосілець малоініціативний і не хотів нікому накидатися. Знову ж поляк всюди нишпорив, нав'язував знайомства та пробував накидати свою думку. Флегматичні Долинка та Литвинович зразу прямо не встигали протиставитися його втручанням у наше життя, а коли виразно йому сказали, щоби не пхав свого носа до не своїх справ, то він справді трохи охолов, але, щоби не втрачати теплого місця, почав негативно впливати на англійську команду, підсовуючи їй свої пляни, часто суперечні з плянами нашої команди.

Мов білі раби

Зараз другого дня перед вечором мали ми нагоду пережити цікаву для нас церемонію. Англійці виплачували нам авансом по 2 шіл. 6 пенсів тaborовими бонами на дрібні виdatки. Під бараком розставлено столи. Біля них засіли наші писарі, які вичитували кожного полоненого по азбучному порядку. Він підходив до столу, ставав перед англійським майором-платником на струнко, "бив в дах" і приймав гроші.

Майор виплачував особисто, дотримуючись строго такого церемоніялу. Відповідав на поздоровлення, мачав пальці у вогку губку, відраховував бони і тоді знову "бив в дах". Все йшло гладко, аж один наш селепко дещо переробив той церемоніял по свому. Вдарив в дах, замачав пальці у губку і тоді приняв гроши від майора.

Чомусь цілий той церемоніял мені дуже нагадував подібні сцени виплати чорним невільникам в Африці...

Вільний вихід поза табір

Того ж самого вечора відчитано нам розпорядження про вільний вихід поза табір від год. 5 до 9 вечора. Одинока передумова, щоби бути пристойно вдягненому та добре вичищеному. Віддалятися можна не дальше як на 9 миль від тaborу та не дозволено користуватися публічним транспортом. І хлопці пішли та якихось особливих вражень не принесли. Пішли ми з Климом Роснецьким теж розглянувшись кругом. Сільце маленьке, ледве кілька менших та більших фарм. Доми муровані з цегли або каменя. Рістня така ж як у нас. Цікаво, що модерні домики мають вікна майже до самої землі. Живоплоти чергаються із старезними мурами. Ніяких парканів ні дротяних огорож. Доріжки дивно круті, але всі асфальтовані та обкопані ровами. На полі мов у колгоспі ржавіють всякі господарські машини. Одинокі комбайни прикриті брезентом. На полях видно курники та свинушники. Як кури так і свині ходять по полі без догляду. Тільки корови загороженні звичайним дротом, але наелекризованим. Кажуть, що зимують теж на полі без жадного прикриття. Тільки їх підкормлюють.

Неділя, 15 червня 1947

Англіканський священик з церкви, що зразу біля табору, запросив наших людей на своє Богослуження. Наша команда поручила йти православним, а католикам, хто бажає. Пішло нас щось 200 людей. Церква камінна, простора та людей мало. Співають гимни, між якими священик читає уривки з Святого Письма або проповідє.

Парох сказав своїм людям, що тепер сюди приїхали українці, які втратили свою Батьківщину, родину та свої domi. Просив, щоби поставилися до нас з повним вирозумінням та співчуттям та щоби старалися нам заступити хоч в незначній мірі все те, що ми втратили.

Потім за допомогою перекладача пор. Новосілця звернувся до нас. Він запевнив нас, що тут ми знайдемо все, що людині до життя потрібне. Візвав нас до витривалості у вірі та в пошануванні до місцевих звичаїв, а Всешишній напевно дозволить нам скоро вернутися до своєї Батьківщини.

Хлопці назагал вподобали собі таке приняття.

Є ще одна радісна новина. Наши футбольісти отримали спортивний виряд по німцях, але за один комплект треба заплатити. Саме нині, по виплаті серед симпатиків спорту ведеться збірка на цей виряд.

У таборі створено відділ таборової поліції зложений з 24 людей. Вони різняться від звичайних таборовиків тим, що під час служби носять білі камашки, білі пояси та опаску на рамені. Крім внутрішньої служби в таборі будуть теж патрулювати в селах, біля кнайп та біля кіна, щоби не було якихось авантур.

В таборі в неділю пожвавлений рух, бо приходять німці розміщені по приватних квартирах у фармерів чи по сателітних менших таборах, щоби обміняти білля, постіль чи черевики, щоб скупиться в лазні та поробити закупи в кантині, ну й поговорити з колегами. А що їм раз в місяць можна посылати через фельдпост посилки додому, тож купують всячину й шлють. Саме через них мушу чепіти в магазині та приймати до направи взуття чи одяг або обмінювати їх.

За працею не встигаєш днів лічити...

Колись писав Шевченко: "лічу в неволі дні і ночі і лік забиваю..." А мені в неволі дні зайцями скачуть і часу не хватає, щоби щось у записник вписати. Дні женуть у шаленому темпі, повні руху, гамору та турбот. Зразу брав активну участь в організаційних початках, а далі, коли став переймати від німців всі одягові та варстатні магазини, то пішло все круговортом.

Магазин перебрав порожній. Та зараз же в неділю отримав 100 пар гумових чобіт, що їх треба було роздати людям призначеним до меліораційних робіт. А в понеділок отримав 500 дреліхових одягів для тих, що йдуть на працю до фармерів.

В таборі зорганізовано всякі варстнати й пущено їх в рух. Фризієрський, кравецький, шевський, столярський. У Фризієрні за папіроску можна підстригтися. Працюють там постійно три фризієри. Кравецький варстат веле Лущанець,

а йому допомагають три кравці. Шевським завідую Лазорів теж з трьома шевцями. Столлярню веде Дяків з Головацьким.

Крім фризієрні, всі варстати закриті для приватних відвідин. Приділ роботи отримують з моого магазину і до того ж магазину мають здати готові речі. Шевці щоденно рано отримують 10 пар взуття для naprawи і другого дня здають 10 пар направлених. З ними йде все справно і безперебійно. Не так справи укладаються з кравецькою майстернею. Там трубо добитися, щоби раз на тиждень направили 10 мундурів. Ні просьби, ні погрози не діють, бо варстат завалений приватними роботами для англійців, від полковника починаючи, на капралях кінчаючи. То перерібка, то прасування, а часом і шиття костюмів для жінок. Столярі робили загальні ремонти чи при 52 бараках чи всяке устаткування для каплиці.

Не знаю, чи англійці такі скупі, чи може це лише у нас допускаються зловживань нашим коштом. Із 500 отриманих дреліхових одягів ледве 120 можна було видати людям. Вся решта, це було дрантя, що не надавалося вже до naprawи. А кравці тримають тижнями і створюється заворожене колесо. А люди йдуть на роботу в порванім лахмітті, або облатані "латка на латці". Аж соромно дивитись.

Пізніше я дізнався, що наші люди скоро зорієнтувалися в можливостях і навіть на тому лахмітті почали робити "бізнес". Визбирували на смітниках старі шлапці, старі дреліхи і приносили до магазину для обміну. Коли ж врешті добилися чогось нового, то міняли у німців за яйця чи за тютюн. А німці все посилали додому, що лише можна було вислати.

Праця розгортається без скреготів...

Тому, що у таборі на функціях все ще лишається около 70 німців, а поза табором їх число доходить до 500, — ми не могли зразу вповні всього перебрати, а перебирали ступнево день за днем, а деякі ділянки аж за тиждень. Тому, що німці інвентаризували для передачі бібліотеку, та все те, що входить в засяг культурної праці — саме тої ділянки наразі ми не могли покищо розпочати. Зате наші спортивці зараз першої неділі, вже стукали балончиками, копали м'яча на громадській площі, а вечорами пріли над шахівницями.

Вся наша команда погружена в організаційну працю і теж покищо справами культурно-освітніми не цікавиться. Дуже розумна система розподілу функцій при допомозі і в по-

розумінні із старшими бараків, а далі така сама система призначування до праці — мала той добрий наслідок, що ніяких поважних нарікань не було, хоч усі ми здавали собі справу з того, що нам адміністрації приділено функцію біржі “більх рабів”.

При англійській команді табору існувало бюро праці сільсько-господарського комітету. Там виготовлялася листа запотребувань людей для праці. Англійське командування під час вечірнього звіту передавало таку листу нашому командантovі, а він на вечірній відправі старших бараків призначав людей до поодиноких груп. В нашій канцелярії, де працювали Матчак, Каплун та Малюжинський, на стіні висіла велика таблиця, де були мешканеві бараки із списками людей, що їх замешкували. Друга більша таблиця ділилася на робочі групи, функційних, хворих та без приділу праці. Там в поазбучному порядку вкладалося карточки-візитівки, на яких, крім прізвища, було теж зазначено, з якого бараку дана людина. Евіденція людей була наочна, легка для перевірення та точна.

День у таборі починається вставанням о 6-й, прибиранням, сніданком та після перевірки о 7 виходом на працю.

На головній цементовій стежці табору ставали люди не за числом бараків, але вже згідно з призначенням до робочих команд. Спочатку ті, що йшли поза табір, далі затруднені в таборі, при кінці безробітні. Наш командант здавав звіт діжурному старшині, який, перевіривши число людей приявних на збірці та тих, що на функціях чи у шпиталику, давав наказ виходити на працю. Група за групою виходили поза браму табору, де їх перечисляв англійський підстаршина, який мав на діжурці відпис розподілу на працю. Люди йшли пішки або сідали на машини і від'їздили. Коли поверталися з праці, то повною групою мусіли зголоситися на брамі для поновної перевірки. Потім англійський старшина перевіряв ще порядки по бараках і тільки по його відході могли розійтися функційні та безробітні.

А хлопці роблять по-своєму...

Цікаве, що наші хлопці всякі розпорядження англійської команди трактували “по рімінськи”. То значить “Ти своє знаєш, а я своє”. Одним вухом слухали розпорядків і притакували, а другим зараз же випускали та ще з усіякими дотепними коментарями. А тих розпоряджень з кожним днем при-

бувало. Вони сон зганяли нашій команді, яка була прямо безрадна. Та здається дуже толерантному полковникові Армстронгові треба завдячувати, що рутина приучування нашого брата до англійських порядків прибрала лагідну, але не менш успішну форму. Хоча часто наші люди створювали справжній балаган, беручи букву розпорядженъ, то полковник при людях того ніби не помічав. Хвалив порядки, подивляв помисловість всяких прикрас, а при тому зауважував, що варто би зробити ще це й те, або того не робити, чи щось поправити.

Так наші люди і не зчулись, як почали втягатися в рямки нових порядків. Та одного не відучилися до кінця, їсти в бараках, а не в їdalні. Вони їdalнню уважали за місце видачі харчів та зустрічі з колегами з інших бараків. А всякі перекуски, закуски чи хочби спільну Святу Вечерю таки влаштовували у своїх спальнích бараках.

Про працю та відносини

Наші люди зasadничо працюють для трьох міністерств. Для Сільсько-господарського Міністерства, для Міністерства Праці та для Міністерства Військового Постачання. Вся ця праця майже невільнича. Бо відмовитися не можна від неї легально. За працю майже нічого не платять (18-0 шіл. бонами на декаду). А зароблені нами гроши побирають всякі уряди та установи за наш транспорт до Англії, за наше утримання, за видані нам лахи. Значить, назва "білі невільники" не така далека від правди.

Праця легша, але теж дуже виснажлива та втомлююча. Найгірше при молоченні (поспіх), при копанні бараболь та при каналізації. Формани та господарі ставляться назагал добре, часто підгодовують людей теплою стравою та обдаровують папіросами. Але інколи бувають теж прикрі дисонанси, як всюди.

Наше графство Лінкольншир поділене на дві господарські округи — Кестівен та Голенд. А що наш табір на самому пограничі, тож люди працюють для обох згаданих округ. Щоби не було замішання при виході до праці, групи мають свої криptonіми, що їх легко запамятати. І так до Кестівену йдуть всякі звірята: корови, осли, слони тощо, а до Голенду виходять міста: Полтава, Канів, Одеса, Коломия.

Теж у нашему Сільсько-господарському Комітеті сидять два урядовці-англійці, відожної округи один, а наші писарі працюють для них разом як писарі та перекладачі.

Цікаво ще й те, що шофер бере на лору 30 або й більше людей. Розвозить їх по фармерах, а сам стає працювати з останньою групою. Бо шофер теж з полонених.

Хоч праця виснажує людей відвікліх вже від праці на полі, то вечором завжди багато виходить до села погуляти. Хвалається, що понав'язували вже знайомства з дівчатами, чи, як вони кажуть, дівчата самі нав'язуються. Виглядає, що під цим оглядом "шафа буде грati".

Прикро лише, що на разі ніякого контакту ані з Лондоном ані з сусідніми таборами немає. Цікаво як в таких умовинах влаштується наше життя, як наладнається культурна робота?

А що про нас пишуть англійці?

Кантіна переповнена вечорами нашими хлопцями, що грають в шахи, чи слухають радієвої музики.

Світлиця-читальня існує, але там примістилися німці, що інвентаризують майно, яке є власністю Велфару, організації, яка допомагає культурно полоненим. Там є деякі англійські газети, як теж кілька німецьких, але доступ до них на разі закритий. Лише по знайомству можна часом визичити на вечір щось почитати.

Попала мені раз "Нью Кронікл" за 10 червня 1947, в якій я знайшов допис під доволі оригінальним наголовком "Українці в Англії були провірені..." Значить опінію маємо таку погану, що аж після провірки нам дозволено сюди прибути. Читаю таке: "...Mr. Гектор МекНіл, державний міністр, відповідав в Парляменті у справі положення українських полонених тут, та у справі, чи немає між ними воєнних злочинців. Mr. МекНіл сказав, що ці люди були членами Української Дивізії при Вермахті. Вони були перевірені у 1945 бульшевицькою комісією, а в 1947 бритійською комісією для втікачів. Ніяких воєнних злочинців не знайдено. Він додав, що советський уряд вимагав видачі тих людей, але з уваги, що подавляюча більшість тих людей походить з теренів влучених до СССР щойно після 1939 року, бритійський уряд не бачив ніяких підстав виконати це домагання. Положення тих людей у Великій Британії подібне до положення інших полонених. Він переконаний, що ці люди в скорому часі знайдуть тут затруднення..."

Не виглядає, щоби байка про "воєнних злочинців", поширені серед англійців, походила лише з московського джерела.

ла. Напевне тут на місці діють нам на шкоду наші "випробувані приятелі, "браця поляци".

Другий цікавий допис, це лист Трейсі Філіпса у "Манчестер Гардіян" за 12 червня 1947. Філіпс, добре зорієнтований у наших справах, старається вияснити англійцям, чому ми бились по німецькій стороні, чому нас ще з Італії не видано большевикам, а зачислено до групи людей, що добровільно склали зброю альянтам.

Він велику увагу присвячує ідейному та релігійному прив'язанню до своєї землі та традиції. Він підкреслює нашу пов'язаність з західньою ментальністю. Далі вказує, що наші брати це найкращі колонізатори Канади, Америки чи Аргентини. А при кінці пише так: "Більшість з них це дорослі, здорові молоді люди у віці від 18 до 30. Вони походять з найкращого фармерського народу в Європі. У них високо розвинене почуття взаємної допомоги, що дозволило їм зорганізувати взірцево кооперативну систему, яка до певної міри заступала їм власний уряд. Їхні табори в Англії згідно з рапортами у Міністерстві Праці, стають зразковими під оглядом чистоти, самодисципліни та розумного порядкування..."

Цікаво чи цей допис диктований почуттям справедливості та об'єктивності властивої деяким англійцям, чи може інспірований урядом, щоби відперти всякі закиди, якими нас стараються очорнити наші "приятелі". Чи воно сяк чи так, — допис добрий, бо й нас самих до дечого зобов'язує.

Перша пошта прийшла...

Врешті 22 червня прийшла довгоочікувана пошта. На разі це листи від наших колег, що залишилися покищо у Шеффілді, та від тих, що їх приділено до сусідніх таборів. Є теж листи від наших дівчат-санітарок. До Шеффілду прибув наш останній транспорт, а раніше ще наш шпиталь та інваліди. Дівчата нарікають на важкі умовини праці у шпиталах, та на факт, що їх із статусу ДП, який-вони-мали досі, переведено на статус ПОВ (полонених). Значить, в роках 1945-47 вони були ДП, а прибувши до Англії — попали в полон. Чи не парадокс?

Колеги з інших робочих таборів з гумором описують свої будні. Як бачимо — їх доля багато важча, як наша, бо у нас хоч порядок є та спокій. До Шеффілду приїздив делегат УЦБюра з Лондону, канадієць, Біблів. Приїзд багато нашої преси. Може й до нас хтось загляне..

Розворушеній тими листами засів і я до писання. Написав до сестри у Німеччині, до колеги Біліка у Мадриді та до д-ра Пенсака в Ріміні, щоби впевнитись, чи наше (редакційне) майно добре азбезпечено, а разом з тим і мої записники та щоденник.

Вечором пішов я подивитись на футбольний меч наших з місцевими німцями. Гра погана, а вислід 13-1 у користь німців промовисто говорить сам про себе. Потім пішли огляdatи околицю, а щовечір був вітряний, то загнались аж поза Пойнт顿. Краєвид нагадує наше Поділля. Кам'яні будівлі роблять враження, що це не село а містечко. Але інші фармерські забудування підкреслюють сільський характер краєвиду.

У самих фармах видно велике занедбання. Помимо комплектної механізації видно такі речі, як заряддя без прикриття на полі, як худоба під голим небом літом та зимою, як багно по коліна на самому подів'ї, хоча кругом все виасфальтоване. Чи знак війни, брак рук до праці, чи може англійський консерватизм не встигає наздогнати здобутки механізації?

. А вже люди, то цілком чужі. Як зовнішньо, так і поведінкою. Коли здоровляться, то мов собаки гаркають, а головою кивають не до переду, а якось набік, немов би дістали нервовий шок. Вдягаються всі по-міському. Жінки більше п'ють та курять, як мужчини.

В неділю приїхав до нас німецький капелян. Наші масово виповнили каплицю і навіть співали під час Богослужіння, чим приявні німці не дуже були вдоволені. Багато теж ходило до англіканської церкви.

Так пройшов нам перший тиждень таборування у робочому таборі Горблінг недалеко Сліфорду у графстві Лінкольншайр.

ЧИ ВИ ПРИЄДНАЛИ ХОЧ ОДНОГО ПЕРЕДПЛАТНИКА ДЛЯ "ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"?

НА СЛУЖБІ НАРОДУ

Сотник УСС інж. агр. Михайло Девоссер (1895 — 1973)

«Шістсот хлопців йде зі мною»

Ю. Федькович (Довбуш)

До китиці квітів на останній відмарш
пок. сотникові М. Девоссерові від тих
колишніх новобранців, які не всили
цеї китиці йому покласти.

За законом асоціації, мабуть, буває так, що якась подія, яка нас сильніше вражає, стає якби поштовхом і викликає в пам'яті давно пережите і, здавалося б, майже забуте. Тоді минуле з'являється знов живим і свіжим на екрані пам'яти.

Для мене таким поштовхом, який викликав у пам'яті образи давно пережитого, був несподіваний похорон бл. п. сотника УСС інж. Михайла Девоссера.

Не часто приїжджаю з Монреалу до Торонта та в квітні цього року, прибувши у відвідини до своїх приятелів, я дізнався, що не стало в живих колись такого популярного і любленого всім УСС-трілецтвом сотника М. Девоссера. На панахиду того дня було вже пізно іти. Похорон був визначений на другий день. Не треба говорити, що я вважав своїм обов'язком віддати останню прислугоу не тільки визначному старшині УСС, але й співтоварищеві, з яким довелося колись пережити добре і прикрі часи і події в українському війську, дні слави і бурі, дні спеки і виснажливих маршів і блукань-походів по завіяних сніговіями подільських бездоріжжях.

Під впливом сумної хвилі і прощального слова, що його виголосив сотн. Ст. Булак, проводжаючи Покійного в останній похід, з якого повороту немає, влучна і прецизна характеристика Покійного, викликали у мене ряд образів з минулого, і між ними одну подію з зазбручанського Поділля, з Гайсинщини, яка може служити характеристикою тої частини українських збройних сил, яка звала себе УСС-ами, а зокрема вона теж характеризує сл. п. сотника М. Девоссера.

Коли знеможена, славна УГА перейшла ріку Збруч для з'єднання з Дієвою Армією УНР і зараз включилася у спільній переможний похід проти другого, тим разом московського наїзника, який своєю перевагою вспів вже відтиснути ослаблену геройською обороною Батьківщини українську Дієву Армію до вузького кlapтика подільської, вже майже призбручанської території, — з'єднані армії не тільки відкинули ворога з зайнятих і сплюндрованих ним теренів, але бравурними своїми атаками за один місяць зайняли столицю України Київ. На звільнених від ворога теренах, переважно на Поділлі розташувалися запільні частини УГА, в тому і частини славної бригади УСС, яка силою трьох хоробрих полків держала фронт в околицях східної Гайсинщини (Христинівка і околиці). Запасними частинами УСС був Кіш в селі Косинівці б. Нової Ушиці і 15 км на захід в Кам'янеччині, Вишкіл УСС в селі Привороття, в якому колись містилося знане “духовне училище”, та в сусідніх селах Нефедівці та дешо на захід Вихватнівці.

Вишкіл мав тоді (серпень-вересень 1919 р.) біля шість сотень вже підготованих на фронт стрільців, які зголосилися до УСС добровільно (іх вік 17-20 років) ще в час славної чортківської офензиви. Тому, що ті сотні мали поповнити незабаром фронт, команда почала робити заходи у відповідних державних референтурах УНР про дозвіл на призов добровольців із звільнених теренів України (Поділля, Волинь). Після довгих клопотань, нарешті одержано дозвіл на рекрутацию новобранців на добровільній базі, віком 18-22 років, з застереженням, тільки в районі розташування бригади, зн. у Гайсинщині. Негайно виїхали в терен призовні комісії... і сталося “чудо”. Почала спонтанно зголошуватися переважно сільська молодь, навіть старшого віку. Старших віком комісії не приймали з огляду на застереження у виданому дозволі, але обіцяли їм, що вони будуть покликані в додаткових призовах. Див-

не воно тим, що Армії УНР призов не вдавався. Призовники просто ігнорували всі заклики до обов'язку військової служби в рядах своєї армії для оборони батьківщини. А тут без ніякого примусу набір пройшов знаменито. Це явище дається пояснити високими прикметами галицького вояка: зразкова поведінка, безглядна дисципліна, патріотизм, самопосвята, вірність ідеї, для якої він одягнув військовий однострій (хоч тепер тільки клапті з нього), а зокрема стрілецький звичай і традиція від 1914 року.

Вже з половини вересня почали прибувати транспорти новобранців через Кіш до Вишколу. Перші новобранці зі східних земель до Легіону Українських Січових Стрільців.

За які три тижні назбиралося їх 600 добірних хлопців новобранців. З них створено осібний вишкільний курінь під командою досвідченого вишкільника, тоді поручника М. Девоссера. М. Девоссер зі “старої войны” з 1914 р., інвалід, втратив око у весняній австрійській офензиві 1915 р. на відтинку фронту Гузіїв-Болехів. По виході з лічниці, зі скляною протезою, незважаючи на те, що міг звільнитися з військової служби, голоситься знову до своїх УСС, де його призначено інструктором новобранців, в ранзі хорунжого, у вишколі Коша. Згодом, коли Вишкіл УСС став окремою, на той час (1916 р.) фаховою одиницею, — М. Девоссер переходить туди, де займає пост добірного вишкільника — сотенного в чергуючихся сотнях.

Новобранці-гайсинці скоро зживаються з новим для них військовим ладом. Залюбки присвоюють собі галицько-українську команду, віддані всеціло свому курінному і своїм безпосереднім сотенним та підстаршинам (шкода, що вже забулися їхні прізвища) і з запалом навчаються і воєнної штуки і під час освітніх викладів дізнаються “чий вони діти” і за що борються. Це все треба приписати тактові, методі навчання і загальному підходові, що їх застосував товарисько-веселій, 24-літній курінний і йому підчинений старшинський і підстаршинський інструкторський штаб. З правдивим ентузіазмом та подивом приглядалося галицьке стрілецтво тим стрійним 4-ом сотням, як вони вранці, йдучи на вправи через село Привороття, або вертаючися рівним військовим маршем співали своїх пісень або вже і стрілецьких, у своїх таки ще домашніх “піджаках” чи кожушках (військових мундирів і взуття було обмаль), у високих чоботях, в кашкетах, селянських шапках,

деякі у стрілецьких шапках або шапках “петлюрівках” (за стрілецькими “мазепинками” був тоді попит), — точно вибивали ногами такт. Серце радувалося на вид такого добірного, один в одного, дебело-стрінкого вояка. Дійсно “хлопці бо то хлопці як соколи”.

Попереду отаман, поручник М. Девоссер, гордий з такого війська, мазепинка у нього збита на правий бік і спідня губа теж з правого боку дешо прикушена. Він підспівує разом зі своїм військом і час до часу відповідає на поздоровлення зустрічним, а коли зустрічають старшинивищої ранги, то по здоровляє їх ціла сотня, або курінь на команду “в право, чи ліво глянь”... аж земля стогне. Приглядаючися такому видові, мимохіт приходило на думку порівнання з легендарним Довбушем і його безстрашними хлопцями. З таким військом хоч “гори перевертай”.

Деяка кількість тих новобранців ще була в Коші, очікувала на військове оформлення і тим часом відбувалася вже військовий передвищкіл.

Родилися оптимістичні надії на нове військо, якщо спра-ви рекрутатії пішли б таким шляхом далі. Якби влада УНР, замість витрачати гроші на підмогу різним “отаманам” на їхні, мовляв, тисячні (неконтрольовані!) підпільні “геройські армії”, які тільки чекають на гасло до загального повстання в запіллі ворога (все це на ділі було далеке від правди), була асигну-вала ті суми на цю нову, свіжу, не змучену армію, а для цього були всі дані, як показав приклад призову, переведений УСС-ми, — то до ранньої весни можна вже було б розпочати нову, успішну воєнну кампанію.

Але несподівано сталося щось протилежне і просто незрозуміле. Приплів нових, заповіджених контингентів припинився. Комусь там на верхах державного управління нев-смак було, що галицькій частині (УСС) так близкуче і швидко удався такий імпозантний призов квіту лобровольців, і не спонукало заборону дальшої рекрутатії.

Приблизно за місяць після тієї незрозумілої, фальши-вою амбіцією підпертої заборони, прийшов новий удар — ли-стопадова катастрофа обидвох армій, Дієвої і УГА. В обличчі мілітарних і політичних невдач, рішила Дієва Армія піддатися під польський “покров”, а УГА під біло-російський. Настав трагічний розбрат.

Галицькі частини одержали наказ концентруватися в околицях полуднево-східного Поділля (Бірзуля-Балта-Ананіїв). В такій ситуації прийшло питання, що робити з майже вже вишколеними гайсинцями, серед яких вже так прийнялася стрілецька ментальність.

Задля псевдо-льояльності до руху придніпрянської армії і її польської орієнтації, по довгих нарадах в Начальній Команді УГА (чи може таки в Команді Бригади УСС) вирішено гайсинців здемобілізувати, давши їм вільний вибір, або йти на захід з відділами Дієвої Армії, або вертатися додому.

Настала чиста розпушка у всіх гайсинців, стали зі слізами (дослівно) в очах проситися ділити долю з УСС-ми; попали в розпушку любі соколи.

Переконував своїх зверхників і їхній отаман поручник М. Девоссер і інші старшини, щоб тих вірних хлопців не лишати на поталу, бо ніхто не знає, яка ситуація буде завтра, чи не доведеться ще незадовго УГАрмії віджити, бо і денікінці вже небоєздатні, а як зударяться з більшевиками, теж не дуже міцними, то чи одні і другі не розпадуться, а тоді пустити оцих гайсинців на вербункову акцію в їхні околиці, то кожний з них приведе може й сотню таких як сам і то зі зброєю, бо по селях є зброя і "до зброй". Персвазії не помогли, і сумно було дивитися як ті гарні хлопці, вже вояки, гуртами розходилися з жалем, хто куди.

Посумнів і поручник Девоссер. Втратив притаманну йому бадьорість і веселість і, мабуть, цей спомин був йому такий болючий, що він на моє звернення зперед кількох років, щоб він написав спомин про цю історію, не відповів нічого і не лишив про неї ніде згадки.

Відійшли вже в останній похід свідки історії новобранців УСС-ів зі східнього Поділля і та цікава сторінка кінцевої епопеї Вишколу УСС вже пилом припала. Ніде, мабуть, її не записано, хоч є ще в живих кілька свідків, які про неї знають, як от колишні УСС дир. К. Бородайко (Чікаго), інж. Вінтоняк (Нью Йорк), дир. І. Поритко (Філадельфія), дир. Б. Яхно (Аргентина). Може я невміло і незугарно її тут представив, але присвячую її щиро пам'яті сотника М. Девоссера від його вірних гайсинців, які певне вкрили б всю його могилу "білим квітом".

Ю. Гарасимів, колишній УСС

Андрій КАЧОР

ВІЙСЬКОВИК І КООПЕРАТОР

Пам'яті сотника Томи Котика

Ще 27 січня 1973 року українська громада в Балтиморі, ЗСА, відпровадила на вічний спочинок сотника УГА, відомого кооператора і громадського діяча, Тому Котика, який помер на серцеву недугу 24 січня ц. р. на 83 році свого прикладного життя.

Похоронні Богослуження відслужили оо. П. Мельничук і Е. Весоловський в місцевій українській католицькій церкві, де також о. П. Мельничук попрощав Покійного від парохії. На цвинтарі ген. Петро Самутин склав Покійному салют від Відділу ОбЕУА і від колишнього українського вояцтва. Крім цього прощальні промови виголосили над могилою д-р Остап Котик-Степанович від Братства маслосоюзників і швидко після того померлий Вол. Чорнодольський від місцевого Відділу УККА. Піснею "Видиши брате май"… закінчилися сумні похоронні обряди.

Після похорону, в парохіяльній залі, відбулися поминки, що їх влаштував Відділ СУА. На цих поминках промовляв знову о. монс. П. Мельничук, д-р Остап Котик--Степанович, д-р Я. Шав, Е. Притула і Анна Стельмах, голова Відділу СУА. Поминками проводив В. Чорнодольський. Від родини склав подяку зять Покійного, інж. Мирослав Лисобей, а о. Е. Весоловський молитвою і релігійною піснею закінчив ці поминки.

Хто ж такий був Тома Котик — про це саме хочу сказати кілька слів.

Тома Котик, це колишній професійний старшина австрійської і української армії і передовий кооперативний працівник, який ціле своє життя виконував свої родинні та громадські обов'язки як справжній старшина-джентльмен.

Не багато було в нас таких родин, що плекали військову традицію і виховували своїх дітей в дусі військової дисципліни та кодексу доброї поведінки, посилали своїх синів до військових шкіл, щоб вони набули військову професію, як професію свого життя. Такою була родина Котиків.

Тома Котик народився 20 вересня 1890 року, в Лисці, повіт Богородчани, в Галичині, у свідомій українській, військовій родині. Батько Томи, професійний старшина австрійської армії, мав двох синів і обидвох виховав також на професійних військовиків; старшого Юліяна віддав до Терезіяnum, кадетської школи у Відні, а молодшого Тому піslav до кадетської школи у Львові. Оба сини закінчили ці школи з відзначенням. Тома закінчив її в 1911 році. Обох молодих кадетів, по закінченні школи,

приділено до того самого 56 полку австрійської піхоти. Обох в 1914 році вислано на російський фронт. Юліан на цьому фронті загинув, а Тома був важко ранений і пізніше довго лікувався у військовій лікарні в Krakowі.

З документів знаємо, що Т. Котик 1 травня 1915 року був іменованій професійним поручником 56 полку, що відтак цей ступінь визнало польське міністерство військових справ, окремим письмом з дня 6 лютого 1925 р., за підписом майора Млинарського, шефа у Відділу того міністерства.

Листопадовий Зрив у 1918 році застає поручника Т. Котика в Перемишлі. Він зараз же голоситься до служби в Українській Галицькій Армії і як професійний старшина зразу віходить на фронт. Ті, що його знали з військової служби, говорили, що Тома Котик належав до дуже відважних і хоробрих старшин; був добрим прикладом бойового старшини, який не вмів ховатися або залишатися позаду, коли треба було йти в бій і тим боєм керувати. Він усе йшов в перших лавах із стрільцями. 24 грудня 1918 року попав до польського полону.

Покійний, на жаль, не залишив своїх військових споминів і тому не багато знаємо про його військову службу. З його документів знаємо певно, що вже 28 лютого 1919 р. Т. Котик утік з польського полону і знову зголосився до служби в УГА. Як доброго військового фахівця, його приділено до Секретаріату Військових Справ, до Відділу Допомогення Війська. Однаке Т. Котик, це перш усього старшина-фронтовик і тому він сам робить заходи, щоб його приділено до фронтових частин. Це стається 15 травня 1919 р., коли його приділено адъютантом групи сотника Януша. Це був час, коли поляки почали свою травневу офензиву при допомозі шести дивізій ген. Галлера, зформованих у Франції. Частини сотника Януша діяли, мабуть, в околицях Самбора. В документах не знаходимо назв місць. Знаходимо тільки дату 27 травня 1919 р., коли поручник Т. Котик вдруге попадає в польський полон, в якому перебував п'ять місяців у різних таборах. У весь час думав про втечу, але здійснити це вдається йому аж 5 листопада 1919 р.

Знову пробує добитися до своїх частин УГА, однаке УГА була вже за Збручем і добитися до неї було дуже важко. Довідавшись, що частина УГА перебуває на території Чехословаччини, Т. Котик переходить чеський кордон і 17 грудня 1919 р. добивається до Німецького Яблінного, де були чехами інтерновані частина самбірської і гірська Бригади, які, як знаємо, зформовано в окрему Українську Бригаду (біля 80 старшин і 5,000 вояків) під командою спершу полковника А. Вариводи, а відтак ген. В. Курмановича з надією повороту на Україну.

Тут Т. Котика приділено до Заласного Коша. У цьому Коші він був дуже діяльний у Булавному Відділі. Тут, розпорядком Військової анцелярії Уряду ЗУНР, поручник Тома Котик, 20 серпня 1920 р., був іменований сотником УГА.

Коли ген. А. Кравс у серпні 1920 р. перейшов Карпати і опинився із своєю частиною в Запасному Коші, сотник Т. Котик був призначений його адъютантом. Відтак, по від'їзді ген. А. Кравса до Відня, сот. Т. Котик став адъютантом ген. В. Курмановича.

У Німецькому Яблінному сотник Т. Котик перебував до 20 листопада 1921 р., тобто до часу, коли службово його приділено до другого військового табору УГА в Йозефові, з призначенням до 1. Старшинської Сотні. Тут він був членом Комісії для провірки старшинських ступенів і першим адъютантом Головної Команди частин УГА в Йозефові, в Чехо-Словаччині. Командантом був ген. А. Вольф.

За свою діяльність в УГА і в таборах українських військових частин у Чехо-Словаччині, сотник Т. Котик одержав від президента Е. Петрушевича окрему подяку на письмі, яка звучить: "Оцінюючи Ваше повне посвяти виконування службових обов'язків серед найтяжчих умовин, висловлюю Вам мое повне признання і подяку". Письмо це писане в Берліні, 16 жовтня 1923 р. і має власноручний підпис президента д-ра Е. Петрушевича.

Свою військову кар'єру, якій думав присвятити ціле своє життя, Тома Котик закінчив у Йозефові, коли побачив безнадійність повороту до продовжування збройної боротьби в Україні, яка була окупована більшевиками і поляками, не враховуючи румунської, мадярської і чеської окупації деяких частин України.

Коли виринула проблема рішати про своє майбутнє, ще далеко перед ліквідацією українських військових таборів у Чехословаччині, Тома Котик, по довшій застанові, рішився взяти студійну відпустку і піти студіювати молочарство. Крайова Військова Команда в Празі таку відпустку йому дала на час від 1 вересня 1923 р. до 15 липня 1924 р.

Тома Котик знаючи добре німецьку мову записується до німецької молочарської школи у Фрідлянді, яка належала до одної з кращих молочарських школ у Чехо-Словаччині. Школу цю Т. Котик закінчив, з дуже добрим поступом, 31 липня 1924 р. і, зараз же, покинув гостинну Чехо-Словаччину, щоб своїм новим фахом знову служити, як вояк і старшина, свому народові на новому фронті, на цей раз на господарсько-кооперативному.

Свою молочарську кар'єру Т. Котик розпочинає в Станиславові, разом з такими діячами цього руху, також колишніми вояками і старшинами УГА, як Олекса Лис, Андрій Мудрик, інж. Андрій Палій і інші, а закінчив її на пості начальника Головного Торговельного Відділу "Маслосоюзу" у Львові, входячи рівночасно до Дирекції, цього ж Союзу, як заступник.

Далі не буду спинятися на його праці в Станиславові, Тернополі, Луцьку, але коротко спинюся на його найбільш відповідальній праці у Львові, в централі "Маслосоюзу", де працював від січня 1929 року до 19 липня 1944 року.

Праця начальника Головного Торговельного Відділу "Маслосоюзу" у Львові була дуже відповідальна, бо цей Відділ був показником торговельної справnosti всієї української молочарської кооперації в Галичині.

Т.Котик це розумів і цю працю виконував з почуттям великої відповідальнosti, акуратно і здисципліновано, без надії на якесь вирізnenня або відзначення, а в переконанні, що він знову на фронті, на господарському фронті, і як старшина-військовик він за цей фронт відповідає. Він далі виконував ролью "адъютанта"-дорадника в Головному Штабі цього фронту, бо ж він був найближчим співробітником і дорадником Дирекції "Маслосоюзу", а зокрема інж. А. Палія, що очолював Торговельний Відділ і Дирекцію "Маслосоюзу".

Торговельний Відділ "Маслосоюзу" у Львові спершу приміщувався в будинку "Сільського Господаря", при вулиці Костюшка, а відтак в будинку "Народної Гостинниці", при тій же вулиці. Щойно в 1932 році всі бюро і Торговельний Відділ перенесено до власного будинку при вулиці Гловацького, де можна було модерно урядити власну міську молочарю, лябораторію, холодильник та всі магазини і майстерні.

Завдання Головного Торговельного Відділу було вести таку торговельну політику, щоб не мати на внутрішньому ринку забагато масла, щоб втримати ціни на молочарські продукти на певній висоті і щоб не відстрашити покупця на свої вироби, бо це було б руйно для цілого молочарського виробництва. Рівночасно, і це було найголовнішим завданням молочарських кооператив, треба було задовольнити членів молочарських кооператив, які часто не розуміли економічної засади пропозиції і попиту на продукти на торговельному ринку.

І хоч вся ця журба, всі ці клопоти з калькуляцією цін купівлі і продажу масла, журба за консервування непроданих товарів, журба за своєчасну виплату молочарням за доставлені продукти, за виклопотання потрібного кредиту на вдереждання експорту та на заплату непроданого масла, що його місяцями треба було тримати в холодниках на догідний час збути, хоч все це лежало тягарем на плечах інж. А. Палія, то велика частина співвідповідальності спадала також на спину Томи Котика, як торговельного референта Головного Торговельного Відділу централі "Маслосоюзу", бо він мусів усі пляни і розпорядки дирекції практично реалізувати. А це не було так легко, як би здавалося. Інші Торговельні Відділи "Маслосоюзу", по других містах Галичини чи Волині, тих клопотів не мали. У них торговельна політика дуже упрощувалася: мали масла більше як було їм потрібно для місцевого ринку — висилали його до Львова, Т. Котикові; коли ж бракувало їм товару, телефонували до Львова і Т. Котик потрібний їм товар зараз висилає. Інакше було у Львові. Т. Котик мусів всі вимоги начальників Торговельних Відділів з других міст задовольнити, тобто мусів знати скільки має зайвого товару, щоб цей товар продати у Львові, експортувати за кордон, або коли його бракувало закупити і на час доставити своїм Відділам, чи крамницям.

Одною з важчих торговельних проблем був експорт і імпорт товарів. Особливо великі вимоги польського уряду були до експорту масла. Головний Торговельний Відділ "Маслосоюзу" висилав наше, українське масло до Німеччини і Англії, деколи до Данії, Франції і Палестини, а навіть додалекої Мандржурії і там треба було конкурувати з маслом данським, литовським, латвійським, а навіть українським з УРСР, що знову не було так просто. І тут з допомогою Торговельному Відділові приходив Організаційний Відділ, під кермою А. Мудрика і інж. М. Хронов'ята, який ніс відповідальність за якість молочарської продукції. Організаційному Відділові допомагав знову ж "Сільський Господар" з цілим штабом агрономів і господарських діячів у Централі, по філіях і місцевих організаціях. I саме ця співпраця давала близькучися осяги.

Тома Котик був головним співробітником і співніціатором цієї великої, для загалу не видної, але дуже відповідальної праці. I так було аж до приходу большевиків на західноукраїнські землі, які зліквідували всі наші кооперативні установи, в тому і "Маслосоюз", разом з Районовими Молочарнями і все їхнє майно знаціоналізували і передали до вживання новому окупантові.

У липні 1944 року Т. Котик, разом з родиною, покидає Львів і мандрує разом з друзями-маслосоюзниками крізь Словаччину до Німеччини, щоб звідси, по кількох роках вийти до ЗСА.

Від 1949 року сотник Т. Котик проживав з родиною в Балтиморі, де включився зараз в життя невеликої української громади, з українською католицькою церквою, з українськими товариствами й організаціями, в яких він був завжди активний і жертвенний.

Покійний осиротив дружину Марію, з дому Супінських з Тернополя, дочку Христю Лисобей, відому пластову діячку, сина Юрія та трьох внуків.

Ця моя згадка про діяльність бл. п. Т. Котика, хай буде замість грудки рідної землі на його могилу від друзів-маслосоюзників, з якими він все співпрацював і був членом "Братства Маслосоюзників", а також від мене особисто; його я пізнав у Львові, працюючи в Організаційному Відділі "Маслосоюзу" і все його високо цінив і респектував за активність, солідність і незвичайну працьовитість, і заразом маслосоюзну дружність.

Олександер Вишнівський

З ПРИВОДУ СТАТТІ С. МІЛЯНСЬКОГО

Справа засмічення української мови була і все є актуальною. Парадоксом можна назвати те, що українська політична еміграція добре знає чужоземні мови у слові й письмі, але писати грамотно своєю рідною мовою переважно не вміє... Тому саме статтю п. С. Мілянського ("Висті Комбата" ч. 1, 1973) треба вітати як спробу виправлення української мови від тих помилок, що трапляються в нашій пресі.

На жаль, ми все ще не маємо одного авторитетного й загально вживаного словника, а в тому, кращому з існуючих в сучасному, словнику Голосковича, бракує чимало чисто українських слів, що їх знаходимо, наприклад, в солідному українсько-німецькому словнику З. Кузелі й Я. Рудницького. Це і є причина чому саме не вважати за українські ті слова, що їх нема в словнику Голосковича, є хибою.

Назагал, стаття п. Мілянського добре виконує своє завдання, але все ж таки, дещо в ній викликає застереження, починаючи від заголовку. Хоч у словнику Голосковича є "По-українському", то більше літературною формою буде писати (говорити) українською (англійською, німецькою і т. д.) мовою. Слово "прилога" є українське, хоч його й нема в Голосковича, але зате є в інших українських словниках (наприклад Кузелі й Рудницького). Якщо його заступати, то більше відповідно буде "долучник", а не "додаток". Слово "зуваги" від "зауважити", "зауваження"; воно є в наших словниках, а тому замінити його на "уваги" непотрібно. Слову "взаключення" українське "наприкінці" відповідає краще ніж "накінець", або "вкінці". Нема підстав відкидати українське слово "очевидно" (без сумнівно), або замінювати його на "звичайно". (Те що прийнято, або, що часто вживався). "Услів'я" є зах. українським словом (условини). Його літературною формою буде "умовини", а не "умова". "Предвидіти" треба заступити словом "передбачати", а не "предбачати". Слово "перевести" має кілька значень, між ними й "перевести в життя" і тому автор неслучино називає "перевести русифікацію" "нісенітницею". "Протягом" має теж кілька значень, отже не тільки "спроквола" (помалу). Це слово, між іншим, означає час тривання, наприклад, "протягом" (на протязі) трьох діб. Отже, "протягом року" зовсім не є "від початку року", як перекладає автор, бо такий вислів не означає цілий рік.

Повищі дрібні недотягнення, зовсім не зменшують вартості статейки п. Мілянського.

ОБ'ЄДНАННЯ Б. ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ В АМЕРИЦІ

Д-Р ІВАН КОЗАК ОБРАНИЙ НА ПОЧЕСНОГО ГОЛОВУ, ГРИГОРІЙ ПОЛЧІЙ ПЕРЕОБРАНИЙ НА ГОЛОВУ КООРДИНАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ КОМБАТАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ МІСТА НЮ ЙОРКУ

23-го березня 1973 р. в Ню Йорку відбулися в приміщенні Ератства "Броди-Лев" в Українському Народному Домі чергові Річні Збори Координаційного Комітету Українських і Україно-Американських Комбатантських Організацій міста Нью Йорку, що в його склад входять всі діючі на тутешньому терені організації колишніх вояків всіх формувань Українського Війська та Ветеранів Армії ЗСА українського походження. У Зборах прийняли участь 15 комбатантів, які представили разом 7 організацій, в тому 5 українських та 2 українсько-американські.

Збори відкрив і ними проводив, як обраний предсідник, звітуючий голова Координаційного Комітету, п. Григорій Полчій, секретарювали пп. Роман Форостина і Іван Бродило. Після вшанування пам'яті померлих у звітному році Побратимів усіх членських організацій п. Форостина прочитав протокол з попередніх річних зборів, який прийнято і підтверджено без змін. З черги уступаючий голова п. Полчій склав вичерпне звідомлення з діяльності уступаючої Управи в звітному періоді: Управа відбула в тому періоді 10 засідань та влаштувала Зелено-Святочні Поминки біля Могили-Пам'ятника в Глен Спей, Н. І., Богослужбу і похід в День Поминок

(Меморіал Дей) та Святкові Сходини для відзначення 30-річчя Української Повстанської Армії. Крім того Управа і членські організації Комітету прийняли організовану участь з прaporами у відзначенні Тижня Поневолених Націй, в Листопадових Роковинах, у Бенкеті з приводу 25-річчя 401 Українського Поста Католицьких Ветеранів ЗСА при Параді св. Юра у Святковій Зустрічі для відзначення 80-річчя ген. Аркадія Валійського, у Святі Покрови, що його влаштувало Українське Вільне Козацтво в Ньюарку, Н. Дж. та в інших імпрезах.

Скарбник п. Іван Ділай з'ясував у своєму касовому звідомленні, що прибутки становили \$152.63, витрати \$11.20, а сальдо в дні зборів становить \$141.43.

Після того короткі звідомлення з діяльності здали члени уступаючої Управи: А. Боднарчик, Р. Форостина, І. Бродило, І. Козак та Гр. Яремчук. В короткій дискусії над цими звідомленнями дискутанти підкреслювали однозідно незвичайно ревну, доцільну і видатну працю голови, п. Григорія Полчія.

Далі п. Осип Стеткевич прочитав в заступстві неприявного заради недуги голови Контрольної Комісії, полк. П. Содоля-Зілинського звідомлення Контрольної Комісії з перевірки каси і діловодства уступаючої

Управи. В цьому звідомленні відмічено, що звітуюча Управа працювала зразково, при чому зокрема голова п. Полчай докладав усіх зусиль, щоб оживити її діяльність та репрезентував гідно Координаційний Комітет назовні, головно на терені Комітету Об'єднаних Українсько-Американських Організацій Великого Нью Йорку. У висліді цього Контрольна Комісія поставила пропозицію на уділення уступаючій Управі абсолюторії з особливою подякою голові Управи. Цю пропозицію схвалено однодушно.

На пропозицію п. Ярослава Балабана, голови Станиці Братства кол. Вояків I УД УНА вибрано і переобрano нові керівні органи Координаційного Комітету в ось такому складі: почесний голова — сот. д-р Іван Козак (ОбВУА); голова — Григорій Полчай (401 Пост. Укр. кат. Ветеранів ЗСА); заст. голови — Андрій Боднадчик (I УД УНА); секретарі: Іван Бродило (I УД УНА) і Роман Форостина (7 Пост. Укр. Амер. Ветеранів ЗСА); скарбник — Іван Ділай (Т-во б. Вояків УПА, ім. ген.-хор. Тараса Чупринки); пресовий референт — д-р Іван

Козак (ОбВУА); програмовий референт — Григорій Яремчук (Б-во "Броди-Лев"); маршал — д-р Михайло Луців (401 Пост Кат. Ветеранів ЗСА); бунчужний — Юрій Юрків (7 Пост. Укр. Амер. Ветеранів ЗСА); прапороносці: Василь Сидор і Микола Канятин, обидва з I УД УНА). До Контрольної Комісії увійшли: полк. Петро Содоль-Зілинський (Т-во Запорожців ім. полк. П. Болбачана) — голова та Осип Стеткевич (Б-во УСС) і Роман Гаецький (I УД УНА) — члени. Пост організаційного референта застежено представникамів Об'єднання кол. Вояків УПА Америки і Канади. Обрання і переображення всіх нових Керівних Органів пройшло однодушно, а обрання обох голів через аклямацію. Слід відмітити, що п. Г. Полчай був переобраний на голову вже вдруге і зараз став головувати в третій каденції. При кінці схвалено плян праці на нову каденцію, беручи до уваги передбачені ювілей та інші імпрези всенаціонального значення. Після цього голова закрив збори. Д-р Іван Козак, пресовий референт.

ВІДДІЛ ОБВУА В ПАССЕЙКУ, Н. Дж

Дня 15 квітня 1973 р. відбулися перші Загальні Збори відділу ОбВУА в Пассейку, Н. Дж.

Це один в наймолодших наших відділів, бо був він заснований щойно дня 4 березня 1972 р.

На основуючих зборах було приявних 10 б. вояків українців, майже всі учасники Визвольної Боротьби в

рядах українських армій. Вони рішили заснувати відділ ОбВУА, щоб бути об'єднаними та в рядах нашої соборницької комбатантської організації продовжувати свою працю та плекати військово-лицарські чесноти. На цих же основуючих зборах вибрано керівні органи воноствореного відділу, а саме: Управу, Кон-

трольну Комісію і Товариський Суд.

До Управи відділу ввійшли: хор. Іван Стецькович як голова, хор. Іван Будакевич як секретар і хор. Володимир Юрків як скарбник.

Контрольну Комісію очолив побр. бул. Євген Ковальський, а членами стали: хор. о. Іван Пайкуш, парох місцевої УКЦеркви і чотовий Антін Бабич.

Головою Товариського Суду вибрано полк. Петра Смородського, членами сотн. Ілляріона Криловецького і побр. Миколу Моравського.

Цей невеличкий числом відділ змісця приступив до праці згідно з статутом Об'єднання та розвинув широку діяльність на своєму терені.

В часі своєї каденції Управа відділу відбула ряд засідань і ширших сходин членів.

Приєднано одного нового члена, але на жаль з наших рядів вибув побр. Теофіль Січкоріз, який помер передчасно.

Відділ наш із своїм прaporом брав активну участь у всіх національних святах, академіях тощо. Двічі відділ наш брав участь у всеукраїнських святах в Бавнд-Бруку.

Відділ, який живе неначе спільним родинним життям, піклувався своїми хворими членами і тричі перевів збірку на допомогу своїм членам, які перебували в шпиталях на лікуванні.

Також наш відділ перевів листопадову збірку на "Дар Українському Воєнному Інвалідові", яка принесла суму \$87.00.

До цеї суми долучився особистий дар від побр. хор. І. Рудакевича \$15.00, що в загальному дало суму \$102.00, яку переслано Суспільній Службі Комбатантів у Філадельфії.

Не забув наш відділ і про фінансові клопоти нашого журналу "Вісті Комбатанта" та переслав на адресу адміністрації хоч невелику суму \$18.15 — на пресовий фонд.

На перших річних Загальних Зборах, по вислуханні звітів, по дискусії і уділенні абсолюторії, на доказ довір'я, перевибрано керівні органи без жодних змін — з передкоанням, що маючи вже за собою однорічний досвід в праці, вони доловуть всіх старань, щоб наш відділ став одним з перших в Об'єднання.

Іван Рудакевич

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ ОБ'ЄДНАННЯ

Нью Йорк, Н. Й.

30-го грудня 1972 р. відбулися в Нью Йорку в приміщенні Українського Літературно-Мистецького Клубу чергові Звичайні Загальні Збори місцевого Відділу Об'єднання б. Вояків Українців в Америці (ОБ'ЄДНАННЯ). Збори відкрив коротким словом уступаючий голова Відділу д-р Іван Козак, який привітав праявних та

відчитав імена померлих у звітному періоді 8 членів, а приявні вшанували їх пам'ять встановленням з місць і мовчанкою. Зборами, в яких прийняли участь 30 членів, проводив проф. Михайло Лисогір, секретарював Микола Турецький. Безпосередньо перед звітуванням уступаючих Керівних Органів ред. Іван

Кедрин, культурно-освітній референт уступаючої Управи склав коротке звідомлення про перебіг Сьомої Сесії УНРади, в якій він брав участь як делегат Громадського Сектора та на якій він головував. Крім нього у згаданій Сесії брав участь другий член Відділу ОбВУА Нью Йорк, д-р Степан Ріпецький в характері голови Резолюційної Комісії.

Широке і подрібне звідомлення про діяльність уступаючої Управи за час від 6-го березня 1971 р. склав її голова, він же і референт Суспільної Опіки, д-р І. Козак. Відділ начислює 92 члени. Померло 8, приступило 5 нових членів. Управа відбула 6 засідань та 6 членських сходин з доповідями, в тому числі одні святкові для відзначення 46-ої річниці трагічної смерти св. п. Головного Отамана Військ і Фльоти УНР Симона Петлюри. Управа і члени Відділу брали участь в академіях, маніфестаціях, ювілеях, банкетах, похоронах та інших подіях загально-громадського характеру, часто з організаційним прапором. Голова і його заступник ген. Аркадій Валійський, інколи також інші члени Управи виконували різні репрезентаційні функції в 90 випадках. Впродовж звітного періоду вислано 200 листів та 540 листівок з повідомленням про членські сходини тощо.

В ділянці Суспільної Опіки Управа Відділу переводила щороку зусиллям своїх членів при допомозі деяких інших організацій традиційні листопадові збирки на Дар Українському Воєнному Інвалідові. Всі ці збирки, переведені впродовж звіт-

ного періоду принесли показну суму 6,332.21. При цьому відзначилися особливими успіхами пп.: проф. Роман Чубатий, ген.-хор. Аркадій Валійський, д-р Іван Козак і сот. Йоахим Вишневецький. В цій ділянці був дуже діяльний також д-р Григорій Ничка, який добровільно відвідував хворих побратимів. Касове звідомлення склав скарбник майор Іван Винник: В прибутках було \$641.19, у витратах \$581.39; сальдо в дні 30-го грудня 1972 р. \$59.89.

За Контрольну Комісію звітував інж. Захар Іvasiшин, який запропонував схвалити уступаючій Управі абсолюторів з окремими подяками голові та скарбникові. Цю пропозицію збори схвалили через аклямацію. Після того обрано нові Керівні Органи в тому самому складі з однією тільки зміною, спричиненою смертю св. п. о. Миколи Вояковського.

Переобраний особовий склад Керівних Органів Відділу представляється ось як: Управа: голова, разом референт Суспільної Опіки — сот. д-р Іван Козак; заступник голови — генштабу ген.-хор. Аркадій Валійський; секретар — Микола Турецький; скарбник — майор Іван Винник; культурно-освітній референт — ред. Іван Кедрин-Рудницький; вільні члени — проф. д-р Сава Никифоряк* і майор Яків Фартушний; заступник члена — проф. Роман Чубатий; прапороносець — Ігнат Камянка.

* В міжчасі д-р Сава Никифоряк помер.

Товариський Суд: голова — проф. Михайло Лисогір; члени — д-р Степан Ріпецький і д-р Григорій Ничка, заступник члена — д-р Василь Палідвор.

Контрольна Комісія: голова підполк. інж. Захар Івасішин; члени — підполк. Дмитро Бакум і інж. Дамян Захарченко; заступник члена сот. Олекса Демченко. Представники до Координаційного Комітету

Українських і Українсько-Американських Комбатантських Організацій Великого Нью Йорку: д-р Іван Козак і інж. Юрій Тамарський, представник до Комітету Об'єднаних Українсько-Американських Організацій Великого Нью Йорку, Метрополітального Відділу УККА — д-р Іван Козак. Збори закінчено відспівуванням українського національного гімну.

І. К.

Чи знаєте, що найкращу фарбу ф-ми

Canadian Industries Limited

C. I. L.

Trutone White — Cilux Enamel

та всякі залізні і господарські товари

одержите по найнижчих цінах в:

W. H. LAKE HARDWARE CO. LTD.

Власник: Василь Бойко

608 Queen St. W.

Tel.: EM 3-9631

TRIDENT INSURANCE SERVICES

2196 Bloor Street West — Toronto, Ontario

Представник Українського Робітничого Союзу.

Telephone: RO 6-7261

Ярослав КОВАЛЬ — власник

Асекурації життєві, вогневі, автомобільні

і всі інші забезпечення.

ОБ'ЄДНАННЯ КОЛ. ВОЯКІВ УПА

Х-ий З'їзд об'єднання кол. Вояків Української повстанської армії

В днях 1-го і 2-го вересня 1973 року, на оселі "Діброва" поблизу Дітройту в США, відбувся 10-ий З'їзд Об'єднання кол. Вояків УПА США і Канади.

Господарі і організатори з'їзду — дітройтська Станиця, не могли вибрати кращого місця, як саме оселю "Діброва". Далеко від задушливої атмосфери міста, серед природи — симпатична заля нарад, чистенькі й вигідні ічліги, чудово зорганізовані господарські справи, що торкалися двохденного перебування 35-ти делегатів — мали великий позитивний вплив на хід нарад З'їзду та вкінці на їх вислід. На 10-тому З'їзді Об'єднання кол. Вояків УПА панувала діловитість, наскрізь товариська й родинна атмосфера, та цілковита відсутність бомбастики, пов'язаної звичайно з гучними банкетами, "патріотичними" промовами і т. п.

У З'їзді взяло участь 35 делегатів від 8 Станиць Об'єднання в США і Канаді. Двогодинні наради відбувались під керівництвом президії: Ш. Оріх, М. Смирний і Ю. Левко.

В першому дні нарад, крім вибору Номінаційної і Резолюційної Комісій, відбувались також звітування членів Гол. Управи та голів Станиць. По звітах розгорнулася широка і ділова дискусія, в якій було порушене цілий ряд важливих і пекучих справ, пов'язаних з діяльністю поодиноких Станиць та Об'єднання як ціlosti. Варто відмітити, що З'їзд вітав і брав у ньому активну участь офіційний представник Гол. Управи Товариства кол. Вояків УПА — друг Бурій-Буркун.

О годині 5-ї по полудні делегати й гості мали нагоду вислухати цікавої доповіді на тему: "Міжнародне положення і сучасний стан в Україні". Зараз по доповіді відбулась спільна вечеря, а по вечери товариська зустріч. Довго

велись дружні товариські розмови, а вояцька повстанська пісня відбивалась луною по "Діброві".

Другий день нарад розпочався полевою Службою Божою, яку відправив о. Іван Прокопович, під час якої виголосив до учасників З'їзду гарну і глибоку змістом проповідь.

По спільному обіді розпочато другу частину нарад. Багато друзів висловлювали свої погляди та вносили конкретні пропозиції щодо майбутньої праці Об'єднання. На підставі виступів поодиноких делегатів, на перше місце слід ставити публіцистично-видавничу діяльність. Друге місце займала б активізація всіх кол. вояків УПА та справа об'єднання всіх кол. вояків УПА в одній комбатантській організації.

На підставі дискусії щодо майбутньої праці Об'єднання кол. Вояків УПА, З'їзд схвалив такі постанови:

1) Доложити якнайбільше зусиль у напрямі публіцистично-видавничої праці, пов'язаної з писанням споминів, збіркою історичних і документальних матеріалів та видаванням Літопису УПА.

2) Опрацювати і видати відповідний запитник, який допоміг би у писанні споминів.

3) Організувати окремий видавничий фонд.

4) Тісно співпрацювати з Товариством кол. Вояків УПА по лінії допомог потребуючим.

5) В справі з'єднання обох упівських організацій, проводжувати працю попередньої Управи, тобто відбувати зустрічі і розмови, які довели б до одної упівської комбатантської організації.

6) Активізувати до праці провідних членів і командирів та всіх кол. вояків УПА.

7) Наладнати особисті контакти і зв'язки з усіми кол. вояками УПА, без різниці до котрої організації він належить.

8) Брать активнішу участь у видаванні журнала "Вісті Комбатанта", тобто дописувати до нього, приєднувати нових передплатників та допомагати фінансово.

У висліді праці Номінаційної Комісії під головуванням інж. А. Струтинського до Головної Управи Об'єднання кол. Вояків УПА увійшли:

інж. М. Миколенко-Байда — голова,

інж. А. Струтинський — 1-ий заступник голови,

I. Хома-Богдан — 2-ий заст. голови,
В. Дашко-Марко — заступник голови на Канаду,
М. Ріпецька-Оксана — секретар,
І. Дмитрик — фінансовий референт,
М. Мігус-Зірка — фін. референт на Канаду,
С. Гула-Шеремета — реф. Сус. Опіки та С. С. Комбатанта.
Члени: полк. Ю. Лопатинський, В. Сорочак-Ворон, П. Гнатюк-Дорош, Ст. Баб'як-Орленко.

Контрольна Комісія: М. Озимко — голова та Ю. Котляр і І. Деревянник — члени.

Редакційна Колегія: проф. П. Потічний, М. Смирний, Ю. Лопатинський.

Вкінці, мені, як учасникові 10-го З'їзду Об'єднання кол. Вояків УПА, приемно відмітити взірцеву організацію і теплу та щиру гостинність, яку всі ми завдячуємо дітройтській Станиці, а головно голові Станиці другові П. Гнатюкові-Дорошеві та паням Миколенко і Гнатюк.

М. Смирний

**РЕЗОЛЮЦІЇ Х. З'ЇЗДУ ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ
УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ США І КАНАДИ
що відбувся 1-го і 2-го вересня 1973 року на відпочинковій оселі "Діброва",
Мічіген, СІА.**

Десятий З'їзд Об'єднання Кол. Всяків Української Повстанської Армії, відмічає, що З'їзд відбувається в період важливих міжнародних політичних подій, коли західні великороджави зближують свої політичні, економічні та культурні відносини з СССР, нібито з метою зменшення загрози малих воєн, які могли б розгорнутися у третю світову війну.

З'їзд колишніх вояків Української Повстанської Армії перестеригає Уряди Західніх Великороджав, що політичне і економічне зближення Західніх Великороджав із СССР створює всі передумови для скріплення в СССР внутрішньої економіки. Це зближення допомагає Москві розбудувати військовий потенціял, здушити національні прагнення неросійських народів СССР, обмежити в міжнародних і внутрішніх правах держави-сателіти та провести в усіх сферах країн Західного Світу розкладову діяльність, щоб у майбутньому підбити Вільний Світ під свою зверхність.

З'їзд колишніх вояків УПА скилисі свої голови перед жертвами Борців за людські права українського народу, які віддали своє життя чи повільно вимирають у в'язницях СССР.

З'їзд вітає всіх борців і політичних в'язнів неросійських народів, які в тоталітарній системі ССР борються за національні права і державну незалежність.

З'їзд вітає українських дисидентів, які в легальних формах, на основі Конституції УРСР борються проти наступу шовіністичної Москви за національно-культурні права українського народу.

З'їзд вітає Ієрархів та всіх віруючих українських віровизнань у вільному світі.

З'їзд вітає всі українські громадсько-політичні, наукові, культурно-мистецькі, молодечі, жіночі та професійні організації у вільному світі.

З'їзд засуджує московсько-шовіністичний уряд за порушення Конституції УРСР, в якій написано про свободу відправлювання релігійних культів та свободу релігійної пропаганди, а насправді той уряд руйнує церкви, переслідує і ув'язнює українських душпастирів та віруючих.

З'їзд висловлює протест московсько-комуністичному урядові, який нищить в Україні пам'ятники українських національних героїв, мистецькі, літературні й історично-політичні твори, тоді, коли в Московщині зберігає пам'ятники російських деспотів-царів, а в Україні розбудовує пам'ятники деспотів пореволюційної епохи.

З'їзд закликає до об'єднання всі українські політичні організації у вільному світі.

З'їзд зобов'язує нововибрану Головну Управу Об'єднання Кол. Вояків УПА зібрати історичні документи і спогади учасників УПА та видавати їх окремими томами під назвою "Літопис Української Повстанської Армії".

Учасники 10-го З'їзду Об'єднання кол. Вояків УПА

БРАТСТВО КОЛ. ВОЯКІВ І. УД УНА

30-ЛІТТЯ І-ОЇ ДИВІЗІЇ УНА

Ювілейні відзначування 30-річчя створення Дивізії почалися Конференцією-Панелем на тему "Українська Дивізія в історичному аспекті", який відбувся з рамени Крайової Управи Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в ЗСА в залі Українського Інституту в Нью Йорку в суботу, 14-го квітня 1973 р. з участию сімох панелістів та біля 100 слухачів. Панелем проводив як координатор голова Крайової Управи Братства д-р Роман Дражньовський.

У коротких доповідях панелісти насвітили з різних точок зору деякі питання з історії формування, дії та ролю Української Дивізії "Галичина", що згодом увійшла в склад Української Національної Армії.

Перший доповідач, відомий історик-економіст проф. д-р Володимир Трембіцький оцінив формування і ролю Дивізії як позитивний приклад шукання в найгірших для українців обставинах виходу та можливостей політичних успіхів для відновлення української державності. Протилежну думку висловив у своїй доповіді д-р М. Сосновський (за його відсутністю доповідь відчитав координатор панелю), в якій автор ставив свій висновок, що політична мотивація не виправдус творення Дивізії безпосередньо в українському інтересі, зате не відмовляє він ідейних мотивів українській молоді, яка голосила до Дивізії і боролася в її рядах в ім'я українського інтересу.

Д-р Юліян Ревай, кол. прем'єр Карпатської України поділився своїми спогадами з потаємної зустрічі з генеральним секретарем Міжнародного Червоного Хреста у 1943 р., який перестерігав його та українців перед творенням Дивізії в обличчі передбачуваної програної війни Німеччиною.

З черги п-і інж. Оксана Щур обстоювала думку, що "немає такої цінності, яку не треба б дати за створення Української Армії", стверджуючи у висновку, що Дивізія, до якої зголосилися і колишні старшини українських армій з визвольних змагань з 1918-20 років і українці з усіх земель України, — нарівні з Українською Повстанською Армією — творила в часі другої світової війни українську збройну силу в обороні й на службі інтересів українського народу.

Дуже цікаву статистичну аналізу оперту на вислідах опитувань 100 членів молодечих організацій перевів проф. д-р Олександер Лужницький, шукаючи відповіді на питання, що знає наша молодь про Українську Дивізію? Присутні довідалися з відповідей, що тільки 10 до 20% нашої молоді знає дещо і то не вірно про Дивізію.

Інж. Михайло Ліщинський, сам кол. старшина Української Дивізії, проаналізував і підтвердив тезу, що політичним підкладом у формуванні Української Дивізії був задум мати вишколену регулярну українську формaciю як зародок власної армії.

Останній панеліст Всеволод Будний поділився цінними спогадами про життя вояків Дивізії у полоні в Італії. Під кінець панелю мгр. Лев Стеткевич навів ще деякі статистичні дані про створені антикомуністичні військові формaciї інших народів східної Європи, в яких у 1943 р. було поверх один мільйон вояків, а мгр. Олександер Луцький подав деякі інформації про чоту українських боєніних звітодавців у Дивізії та при тій нагоді висказав подяку українській пресі, а зокрема щоденникам "Свобода" й "Америка" за їхнє прихильне ставлення до ювілею Дивізії.

Після доповідей відбулася цікава дискусія, в якій дискутанти підкреслювали позитивне значення й ролю Української Дивізії УНА в історії українських визвольних змагань.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ БРАТСТВА 1-ОЇ Д. УНА
в Едмонтоні, Алта

Звичайні Загальні Збори Станиці Братства колишніх вояків 1-ої Дивізії УНА в Едмонтоні відбулися в неділю 25 березня 1973 року о год. 3-ї по полудні, в приміщенні Українського Народного Дому при участі 38 членів.

Порядок нарад: 1. Відкриття Загальних Зборів. 2. Вибір Предсідника і Секретаря Зборів. 3. Відчитання і приняття протоколу із попередніх Зборів. 4. Звіт членів уступаючої Управи. 5. Звіт Контрольної Комісії. 6. Дискусія над звітами. 7. Уділення абсолюторії уступаючій Управі. 8. Звіт Номінаційної Комісії і вибір нової Управи. 9. Внески і запити. 10. Закриття Зборів.

До т. 1. Збори відкрив уступаючий голова станиці М. Кучер, вітаючи присутніх на Зборах та попросив вшанувати пам'ять жертв голоду в Україні однохвилинною мовчанкою.

До т. 2. На внесок Я. Цвікілевича і С. Боєчка, головою Зборів вибрано адв. П. Саварина і секретарем М. Шмігельського.

До т. 3. Секретар Зборів прочитав протокол з попередніх Заг. Зборів, який прийнято без змін.

До т. 4. Першим звітував секретар станиці Р. Дринич подаючи, що в діловому році відбуто 4 засідання, з яких є списані протоколи та кілька засідань без протоколування. Одержано 10 писем та написано 15 писем.

З черги звітує касир подаючи стан каси як нижче:

Приходи за діловий рік 627.50. Сальдо дня 19. 4. 72 р. 316.04.

Розходи за діловий рік 394.40. Сальдо на день Зборів 549.14

До т. 8. На пропозицію В. Багнюка від Номінаційної Комісії, вибрано нову Управу в такому складі: Ген. хорунжий, о. др. мітрат В. Лаба — почесний голова, Я. Цвікілевич — голова, С. Максимюк — заст. голови, М. Кучер — секретар, М. Олексійчук — касир, М. Свистун і Я. Бабій — організаційні референти, І. Вавринчук, С. Боєчко і Д. Радіо — вільні члени, М. Зубрицький і Р. Чучман — кольпортери. Товарицький Суд — о. др. Е. Камінський, Р. Дринич і Л. Цимбалістий. Контрольна Комісія — адв. П. Саварин, В. Багнюк і др. Я. Онуферко. Новообраний голова Я. Цвікілевич, подякував Зборам за довіру до нього та перебрав дальнє ведення нарад.

До т. 9. Адв. П. Саварин порушив справу будови пам'ятника та висловив свою думку, що тільки комбатанські організації повинні занятися цією справою, а наша станиця повинна перебрати на себе справу здобуття фондів, — наш священний обов'язок супроти наших друзів вояків, які впали в боротьбі з нашим ворогом, та пояснив чому цей пам'ятник повинен бути “Незнаному Воякові”. Його піддержує інж. В. Горбай.

Отець Р. Ганкевич, противиться цьому і заявляє, що пам'ятник повинен бути “Борцям Поляглим за Волю України”, без огляду чи вони носили військову уніформу чи ні. Будувати пам'ятник повинен Комітет, який до цього покликаний і складається з різних організацій включно з молодечими.

Над повищими думками розв'язалася жива дискусія, в якій брали участь др. Я. Росляк, В. Багнюк, П. Бойків, П. Дацків, Р. Дринич, Д. Радіо, І. Доросевич, С. Боєчко і Б. Небожук. Адв. П. Саварин ставить внесок до голосування, “Що будовою пам'ятника “Українському Незнаному Воякові” повинна зайнятися наша станиця, прохаючи до співучасти інші українські комбатанські організації, і щоб збірку фондів очолила Управа нашої станиці”, о. Р. Ганкевич додає, щоби відкликати наших представників з існуючого Комітету та зліквідувати його, на що адв. П. Саварин не годиться.

С. Максимюк ставить другий внесок, “Хай будовою пам'ятника займається вже існуючий Комітет, тільки хай береться до праці”. Ці дві пропозиції поставлено до голосування. Вислід — за першою було 5 голосів,

а за другою 18, а 4 зодержалися від голосування. На залі в той час було 27 осіб.

На пропозицію М. Свистуна, називу пам'ятника залишено діючому Комітетові, до якого входять більше організацій.

Новообраний голова пропонує, щоби вже започаткувати збірку на пам'ятник, його піддержують П. Дацків і С. Максимюк. Ще порушено такі справи: а) Бенкет в честь Блаженнішого Архиєпископа Кардинала Йосифа Сліпого. б) Всінні медалі. в) Членські вкладки і г) Святкування 30-річчя Дивізії. На пропозицію М. Свистуна ці справи залишено Управі до полагодження.

До т. 10. Новообраний голова, закрив Загальні Збори о годині 5.30 пополудні.

За Президію Загальних Зборів

Адв. П. Саварин, голова

М. Шмігельський, секретар

**

ДІВІЗІЙНЕ СВЯТО В ДАРБІ, АНГЛІЯ

Стараннями Дарбівського Відділу ОбВУА в суботу, 8-го квітня ц. р. відбулося відзначення маркантної дати у військовій історії українського народу — 30-ліття з часу створення I УД УНА, яке притягнуло до залі дому місцевого Відділу СУВ велике число колишніх військових, українського громадянства й молоді.

Свято започаткувала дарбівська оркестра "Верховина" під диригентурою п. Ярослава Сенчишина "Маршем Української Дивізії" — слова Миколи Угрина-Безгрішного, муз. о. д-ра Івана Музички, після чого відіграва ще одну загальновідому пісню "Там, по-під лісом".

З головною доповіддю до теми свята виступив п. М. Матчак, по-даючи в ній передумови створення української дивізії "Галичина", її історію і той бойовий шлях, який вона пройшла в роках II-ої світової війни. Доповідач наголосив спеціально героїзм дивізійників у битві під Бродами й підкреслив, що I УД УНА була одним із кілець тягlosti української збройної боротьби з комуно-большевицькою Москвою та виконувала промовистий заповіт Симона Петлюри: "З вірю в українську державність!"

На сцені, гарно удекорованій національним і комбатантським прапорами, дивізійною емблемою (левиком) з датами 1943-1973, написом "Тільки зброя волю родить" та чудовими китицями весняних квітів, знову з'явилася оркестра "Верховина", яка виконала чотири музичні твори: "Верховино", "Лети, тужлива пісне", "Проклята доріженька" й "Українську думку". Слід відмітити, що ця оркестра складається виключно з молоді

(в окремих випадках розмір інструментів ледве чи не перевищує зрист виконавців), але грає дуже добре, з чуттям, насагою й молодечим по-ривом, з відповідною інтерпретацією музичних нюансів. На спеціальне вирізnenня заслуговують акордеоністи. Диригент добрий також, отже коли оркестра буде наполегливо працювати та вдосконалюватися, то напевно матиме великісяяги.

З черги виступив А. Гавірко, член Головної Управи ОбВУ й голова Дарбівського Відділу ОбВУ, вітаючи присутніх на залі старшин, підстаршин і вояків Української Національної Армії, прибулих гостей та все українське громадянство. Перерахувавши усі ті визначні дати, які в біжучому році відзначають українці у вільному світі, він представив автограф гостю з-за Ля-Маншу, паню Уляну Вирсту-Чайківську, та її акомпаньєтора — п. Ярослава Шутку, студента Манчестерського музичного коледжу, дуже добре знаного тутешньому українському громадянству.

Місяць квітень був місяцем, у якому відбулося найбільше концертових виступів пані Уляни Вирсту-Чайківської, яка прибула до Албіону на запрошення Головної Управи ОбВУ, організаційний референт якої, п. Петро Кіщук, займався всіми необхідними справами, зв'язаними з турне співачки по громадах середньої Англії. Користаючи з перебування п-ї Уляни Вирсту-Чайківської на британському терені, Дарбівський Відділ ОбВУ запросив її до участі в дівізійному святі.

У двох виступах гостя з Франції виконала пісні: “Якби мені, мамо, намисто” — муз. М. Лисенка, “На вулиці невесело” — слова Т. Шевченка, муз. В. Заремби, “Стелися, барвінку” — муз. К. Стеценка, “Розкішний степ” — слова Гр. Чупринки, муз. О. Бобикевича, “Тихесенський вечір” — слова В. Самійленка, муз. К. Стеценка й “Ой, казала мені маті” — арію Одарки з опери “Запорожець за Дунаєм” — муз. П. Гулака-Артемовського.

Ярослав Шутка відіграв на піяніні народну пісню “За тебе, Україно” та “В горах грім гуде” — аранжування Б. Заревича, а пані Ольга Кельман продекламувала вірш Б. Лепкого “Напис на стрілецьких могилах”.

Свято закінчилося відспіванням українського національного славня.

Микола Верес

**
*

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Шановні Панове!

В першому числі В. К. за 1973 р. був поміщений лист до Редакції підпісаний ініціалами І. Л. В тому листі п. н. "Українці в Польщі" п. І. Л. намагається заперечити мою опінію про діячів Українського Суспільно-Культурного Товариства в Польщі. Свого часу я у своїм листі до Редакції В. К. подав, що більшість діячів УСКТ походить зі сходу і під час війни багато з них служило в сов. армії в характері офіцерів і політруків. По своєму міркую, що УСКТ мас доручене йому від старшого брата завдання уважати, щоб українська людність у Польщі не зійшла з лінії, яку їй накреслив головний опікун.

Пан І. Л., який недавно прибув з Польщі визнав за відповідне взяти в оборону УСКТ, зглядно діячів того товариства і повчти нас тут за океаном, що ми помилляємося, бо діячі УСКТ не походять зі сходу, а є примусово виселеними з польського пограниччя, в чому І. Л. докладно орієнтується, бо знає кілька десятів тих діячів особисто. Отже п. І. Л. питає мене звідки я маю такі докладні інформації про діячів УСКТ?

Заки дам відповідь на його питання, хотів би я його запитати в чиїм інтересі робить п. І. Л. замішання серед української еміграції, стаючися представити УСКТ у прихильному свіtlі?

Мої інформації про діячів УСКТ походять з календаря "Нашого Слова" з Варшави, оскільки не помилляюся з 1970 року. В календарі поміщено життєписи кільканадцятьох найголовніших діячів УСКТ. Там подано місцевості їхнього народження, покінчені школи, службу в сов. війську, медалі і т. п., раджу проте п. І. Л. прочитати той календар і не робити бурі в склянці води. Видно, що п. І. Л. знав особисто тих найменших діячів УСКТ, які працюють десь у глибокій провінції у Польщі, і, які не мають багато до говорення у своїй організації. Ті, про яких я говорю, це великі комуністичні риби, які втішаються довір'ям Москви і їх не зуміє п. І. Л. вибілити, хоч, як видно, йому на тому дуже залежить.

Другим джерелом інформації про УСКТ були мої особисті відвідини в головному управлінні УСКТ у Варшаві і в редакції "Нашого Слова" під час моїх чотирьох поїздок до Польщі. Маю у Польщі багато українців знайомих приятелів і вони спонукали мене відвідати управу УСКТ і редакцію "Нашого Слова". На жаль в управі і в редакції "Н. С." не знайшов я нікого, кого польська комуністична влада виселила б з польського пограниччя, за винятком одного симпатичного лемка, який редактує лемківську сторінку в "Н. С.". Одна з пань, бачучи, що мої приятелі, які прийшли зі мною до управи і редакції, походять з тих самих сторін що вона, заявила нам, що вона походить з Чорткова. Я спітав її півжартом,

чи вона утекла до Польщі перед большевиками? Вона відповіла з обуренням, що утекла перед бандерівцями. Цікавий я перед ким утікав п. І. Л.?

Обурюється п. І. Л. на функціонерів Уряду Безпеки в Польщі т.зв. "безпекі", яка слідкує за діяльністю української людності у Польщі так, що ніяка зустріч між українською людністю у Польщі і українцями з України, чи Словаччини не може відбутися без "асисти" функціонерів Уряду Безпеки, або "ангелів-хоронителів". Далі говорить п. І. Л., що та "безпека" слідкує не тільки за діяльністю української людності, але теж за діяльністю УСКТ у Польщі. Супроти того, пише п. І. Л., Українське Суспільно-Культурне Товариство не має іншої можливості як вести свою діяльність національну за формулою, а соціалістичну за змістом.

І тільки подумати, що я дурний емігрант, втік собі через стільки років у голову, що в Польщі і в Україні панує всевладно комунізм, аж треба було, щоб з Польщі приїхав собі п. І. Л. і вияснив нам, що ми помилляємося, бо наприклад, УСКТ поклоняється соціалізмові, а не якомусь комунізмові, тільки ми на еміграції не можемо того зрозуміти. Дуже мене дивує, що редакція Вістей Комбатанта не зрозуміла того соціалізму і помістила таку очевидну пропаганду, яку п. І. Л. називає "соціалістичною". Хай живе соціалізм у Польщі і в Україні!

Що "безпека" контролює діяльність української людності в Польщі, — нікого з нас не дивує, бо ж у Польщі правлять комуністи (пробачте, — соціалісти) і видно, що польські коумністи не мають довір'я до українців, навіть до червоних діячів з УСКТ. З другого боку п. І. Л. не признає сильної руки старшого брата, який пильнує того, щоб українці в Польщі не мали снів про волю і незалежність. Звідси численні делегації сановників з України, котрі делікатно прослідковують діяльність УСКТ і воліють, щоб українська людність у Польщі радше спольонізувалася, ніж мали б повторитися випадки з років 1945-48. Ті візити різних делегацій дуже численні, бо большевики не довіряють також полякам, навіть червоним, і про те п. І. Л. повинен вже знати. Тимчасом діячі з УСКТ вилазять зі шкіри, щоб не стягнути гніву старшого брата на свою організацію, і коли хто читає "Наше Слово", то мусить призвати, що вислови тих діячів більше комуністичні як теорія Леніна. Про те добре знають українці в Польщі, бо на 170.000 українців у Польщі ледве 4.000 належить до УСКТ, видно, що комунізм ім смердить!

Про наїзд УПА на польське пограниччя п. І. Л. пише, що це була "самооборона українського населення на його рідних землях". І я теж запитаю подібно, як це робить п. І. Л.: "чи не дивне це?" Варшавський тижневик "Політика" писав недавно, що мала, демократична держава північного В'єтнаму обороняє свою незалежність перед американцями, шукаючи власної форми незалежності. Отже обидва вислови, тобто п. Турського в "Політиці" (ч. 1/73) і п. І. Л. такі разюче подібні одна до одної, такі дуже брехливи. Перед війною українські націоналісти в Польщікричали "Ляхи за Сян", нічого не знаючи про якихсь лемків за Сяном, аж

щойно в 1945 р. пригадали собі Лемківщину, край тихий і безпечний, куди переносилися з Галичини, втікаючи перед підстою большевиків. Українці і північний В'єтнам шукали власної форми незалежності, українці на території Польщі, а в'єтнамці на територіях південного В'єтнаму, Камбоджі і Ляосу. Чи не дивне це? По моюму, коли б не УПА на Лемківщині, не було б лемківської трагедії, але чи це інтересує п. І. Л.?

З поважанням

Владислав Баськевич, Маріон, Огайо.

ПОДЯКА

З почуттям великої вдоволення цим хочу сердечно подякувати Управі Станіці Братства і Крайовій Управі за турботи про мене і всесторонню опіку, що виказали вони

під час моєї хвороби і поважної операції протягом червня і липня ц. р. зокрема найтепліше дякую панам — Б. Бігусові і І. Шостакові за їх труди відвідування мене в лічницях.

І. Силенко,
Підполковник Армії УНР

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

ПРЕСОВИЙ ФОНД

(липень, серпень, вересень 1973)

Роман Герасимович, Маямі, Флорида	20.00
В. І. Папірчук, Калгаги, Алта	10.00
Нестор Чорний, Сарнія, Онт.	5.00
Дарія Навроцька, Вінніпег, Ман.	5.00
М. Вітів, Ванкувер, Б. К.	4.00
М. Такой, Монреал, Кве.	5.00
І. Кернякевич, Ванкувер, Б. К.	4.00
о. Ю. Габрусевич, Тандер Бей, Онт.	10.00
Д-р Л. Макарушка, Бонн, Німеччина	2.20
Т-во кол. вояків УПА, Торонто, Онт.	3.00
Р. Бойцун, Торонто, Онт.	8.00
М. Костишин, Торонто, Онт.	5.00
Станиця Братства УД УНА, Рочестер, Н. Й.	50.00
Станиця кол. вояків УПА, Рочестер, Н. Й.	10.00
Р. Лятишевський, Торонто, Онт.	2.00
М. Лапшинський, Торонто, Онт.	3.00
Т. Качмарчук, Торонто, Онт.	7.00
П. Войчишин, Оттава, Онт.	0.50
В. Бідула, Актон, Онт.	3.00
В. Чупринда, Торонто, Онт.	8.00
Ст. Дух, Саскатун, Саск.	5.00
М. Заяць, Ванкувер, Б. К.	10.00
В. Горбатюк, Монреал, Кве.	2.00

Ст. Магмет, Елізабет, Н. Дж.	1.00
В. Волошин, Едмонтон, Алта	3.00
I. Савчак, Вінніпег, Ман.	3.00
Д-р И. Решетило, Ліма, Огайо	10.00
Е. Керницький, Вінніпег, Ман.	2.75
Роман Білинський, Нью Йорк	1.50
Л. Рудницький, Вінніпег, Ман. (посм. згадка С. Трошко)	42.00
С. Соколишин, Асторія, Н. Й. (посм. згадка Гр. Косонога)	10.00
И. Аронів, Оквіл, Онт.	2.00
I. Боднарчук, Тандер Бей, Онт.	3.50
Д-р А. Педа, Даннемора, Н. Й.	8.00
П. Саварин, Едмонтон, Алта	10.00
Р. Юшкевич, Дітройт, Міш.	1.00
К. Григорович, Ямайка, Н. Й.	5.50
I. Бровінський, Лексінгтон, Міш.	2.00
А. Строцький, Кліфтон, Н. Дж.	2.00
Р. Іваницький, Нью Йорк	5.00
Б. Фостяк, Елмгерст, Н. Й.	3.00
М. Мартинець, Рочестер, Н. Й.	3.00
Мирослав Мац, Нью Йорк	2.50
Ст. Хомяк, Болтон Лендінг, Н. Й.	1.50
М. Вільчак, Торонто, Онт.	0.50
М. Гетьманчук, Іслінгтон, Онт.	3.00
Дмитро Деркач, Авон Лейк, Огайо	3.00
Д. Салучок, Торонто, Онт.	2.00
Роман Кобрин, Нью Йорк	4.00
Андрій Філь, Бурлі, Айдаго	0.50
Ген. Петро Самутин, Балтимор, Мд.	2.00
Д-р Модест Ріпецький, Савт Голлянд, Ілл.	8.00
Разом	326.95

Всім жертвовавцям складаємо щиру подяку.

Переписка Адміністрації

Іл. Степан Шипилевий — Боффало, Н. Й. і Осип Рейнарович — Ньюарк, Н. Дж. — Дякуємо за інформації і справлення адрес.

ЗБІРКА НА ФОНД ДОПОМОГИ ВОСННИМ ІНВАЛІДАМ

Замість квітів на могилу бл. п. М. Березовського, колишнього вояка 1-ої УД УНА, який помер 11 липня 1973 р. в Гамільтоні, Онтаріо, зібрано серед учасників похорону 57.00 доларів (п'ятдесят сім) на фонд допомоги воєнним інвалідам. Збірку перевів С. Романишин. Пожертви зложили: по 10 дол.: Б. Кульчицький, Я. Кульчицький; по 5 дол.: М. Кульчицький, С. Томпкінс, П. Кицінський, М. Кіналь; 3 дол. — С. Волошанський; по 2 дол.: С. Романишин, пані К. Онуфрік, пані Кузик, Ф. Венчук; по 1 дол.: пані К. Ярославська, П. Крестович, П. Гриневич, пані Данилів, пані К. Вокер. Незнаний. Всім жертвовавцям циро дякує родина Кульчицьких. П. К.

СУСПІЛЬНА СЛУЖБА КОМБАТАНТІВ

Виказ листопадової збірки за 1972 рік, у 20-тім році ріяльності ССК

Місцевість:

Нью Йорк	3,054.21
Філадельфія	2,481.50
Чікаго	1,917.77
Нюарк	1,146.22
Дітройт	1,038.00
Бофало	756.76
Клівленд	725.00
Рочестер	558.25
Лос Анджелес	373.00
Балтимор	287.50
Вашингтон	248.00
Міннеаполіс	230.50
Честер	230.00
Пітсбург	229.50
Сакраменто	185.00
Амстердам	178.00
Трентон	172.00
Гартфорд	170.00
Джерзі Сіті	167.25
Нью Гейвен	151.00
Лейк Джордж	140.00
Денвер	127.54
Віллямантик	125.00
Маямі	122.50
Пасейк	102.00
Сиракюзи	95.00
Бетлегем	95.00
Стратфорд	70.00
Бостон	62.00
Мілвокі	61.00
Ютика	60.00
Алігупта	47.00
Гамонд	44.00
Ст. Пол	27.00
Барлінгейм	16.00
	15,493.50

Інші — менші виплати	813.80
	16,307.30
Уділено допомог:	
На рідних землях	2,427.00 (18)
Бельгія	450.00 (3)
Німеччина	3,600.00 (163)
Півд. Америка	470.00 (3)
Канада	440.00 (2)
ЗСА	6,530.00 (46)
	13,917.00 235
Адмін. витрати	354.10
	14,271.10

**Об'єднані Українські Підприємства
U.B.A. TRADING COMPANY LTD.**

300 Dwight Ave.

Toronto 14

Tel.: 252-2246

252-2247

Відділи із самообслугою:

138 Euclid Ave.

Tel.: 366-2324

300 Dwight Ave.

Tel.: 252-2120

21 Prescott Ave.

Tel.: 763-1921

Споживчі товари, тютюнові вироби, солодощі, галантерія, патентові ліки і т. п.

КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА

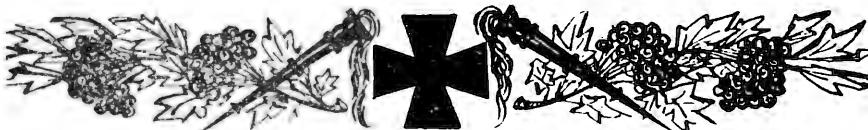
«БУДУЧНІСТЬ»

140 Бетирст Ст., Торонто, Онтаріо

Тел.: 366-9863 або 366-4547

● Приймаємо особисто й поштою ощадності та проводимо чекові обороти. ● Уділяємо мортгеджові та особисті позички на догідні сплати. ● Видаємо «моні ордери» і «травел чеки» Американ Експрес.

ТІ, ЩО ВІДІЙШЛИ . . .

Дня 15 грудня 1972 р., на 83-ому році життя, помер в Грес Велі, в Каліфорнії, поручник Теодор Семковський, член УВО і ОбВУА.

Покійний народився 22 лютого 1890 р. в Кутах коло Косова на Гуцульщині. Гімназійну науку зaczав у Чернівцях на Буковині, а закінчив її в Krakovі, куди службово перенесено його батька, поштового урядовця. Першу світову війну перебув, як старшина, переважно на італійському фронті, де теж дістався до італійського полону, з якого пер-

нувся до Krakova аж тоді, як УГА під напором Галлера відступала за Збруч. По якомусь часі вступає в Krakovі до польського війська в ранзі поручника, разом з іншими старшинами-українцями з австрійської армії, а пізніше теж з Армії УНР. Дуже скоро нав'язує контакт з Українською Військовою Організацією через її експозитуру в Krakovі, на чолі якої стояв сотник Ревюк. Співпрацює з ним аж до свого арешту в червні 1926 р., після чого польський суд у Krakovі засуджує його за діяльність в рамках УВО на три роки тюрми. Вийшовши на волю в 1929 р. Покійний з трудом пробивається через життя маючи весь час на п'ятах польську поліцію. Працює довший час представником українського обезпеченевого товариства "Карпатія". З вибухом другої світової війни знову його арештують і саджають до тюрем в Krakovі разом з іншими політично підозрілими українцями і тільки скорий прихід німецької армії урятував їх.

Володіючи знаменито німецькою мовою ще з австрійської армії, Покійний швидко знайшов зв'язок з німецькими господарськими кругами в Krakovі і став там вірником великої торговельної фірми. Через ті зв'язки дуже багато помогав українцям грішми, товарами та інтер-

венціями у впливових німецьких чинників. Перед зайняттям большевиками Krakova виїхав в 1945 р. до Німеччини, до міста Біберах, де одружився і перебував до жовтня 1949 р., коли при помочі кол. сенатора о. Лободича переїхав до ЗСА. Поселився в Каліфорнії, де через 16 літ працював в маєтку актора Деніса Моргана. По переході на пенсію в липні 1965 р. перенісся до мальовничого каліфорнійського містечка Гресь Велі у стіл гір Сієрра Невада і жив там з дружиною і сердечними приятелями, подружям Гол Т. Гол, аж до своєї смерті. Похований в містечку Овкгерст в Каліфорнії на цвинтарі Овкгілл.

Хоч, з виїмком дитячих літ, все жив поза Україною, Покійний був гарячим і жервеним українським патріотом, що для УВО "кинув долю свого життя на кости", як сказав боєвик УВО Іван Паславський в іншому процесі УВО у Львові в червні 1926 р. Все мріяв про свою рідну, улюблену Гуцульщину. Був вірним сином Української Католицької Церкви, членом Українського Народного Союзу та Відділу ОбБУА в Льос Анджелес. Оставив горем прибиту дружину Мехтильду.

Інж Омелян Михайло

Тишовницький,

Четар Артилерії УГА, кол. голова Відділу ОбБУА в Льос Анджелес.

**
*

В Лондоні, Англія помер несподівано 27 липня 1973 року

сл. пам. соти. МИХАЙЛО БІЛИЙ-КАРПИНЕЦЬ

Сл. пам. Михайло Білий-Карпинець народився 15. 11. 1911 року в Перемислі, де й навчався в початковій школі, а опісля в українській гімназії. Правничі студії закінчив у Львівському університеті зі званням магістра правничих наук. Із студентських часів брав активну участь у суспільно-громадському житті. В часі другої світової війни вступив до Української Дивізії, і як її старшина був учасником боїв на фронти в Австрії. Після звільнення з полону, прибув до Великої Британії, де включився одразу в активне суспільно-громадське життя.

Був одним з основоположників Об'єднання бувших Вояків Україн-

ців і головою ОбВУ від 1952 року. Довголітній Член Ради і Президії СУБ, директор Української Кооперативи "Нова Фортунна", заступник голови Кураторії Бібліотеки Й Музею ім. Тараса Шевченка, в. о. голови Української Комбатантської Ради, віцепрезидент Anglo-Українського Товариства, секретар "Капітули" І УД УНА, заступник голови Громадського Комітету за Патріярхат УКЦеркви, заступник голови Громадського Комітету для відзначення 50-річчя УВУ, голова багатьох громадських комітетів для відзначення важливих роковин, видатний суспільно-громадський і культурно-освітній діяч. Славної пам'яті сотник Михайло Білий-Карпинець втішався великим авторитетом і пошаною серед українського громадянства, а зокрема серед кол. вояцтва.

Смерть видатного діяча, сл. пам.
сотника Михайла Білого-Карпинця,
с великою і невідкажуваною втра-
тою для українського суспільства, а
зокрема для української громади у

Великій Британії.

Похорон відбувся 3 серпня 1973
року на цвинтарі Ганнерсбурі в
Лондоні. Англія. В. І. П.

**

ТАРАС БОКС
(1919 - 1972)

24 квітня 1972 р. в Нью Йорку по-
мер несподівано на 53 році життя
колишній підстаршина 1-ої УД УНА
сл. п. Тарас Бокс.

Покійний народився 29 березня
1919 р. в селі Жирові, повіт Ходо-
рів, Західна Україна. Народню осві-
ту здобув у рідному селі та в Ходо-
рові, а середню в Коломиї і Чер-
ници, де в 1939 р. закінчив Держав-
ний Рільничий Ліцей з українською
мовою навчання.

З вибухом 2-го світової війни як
студент 2-го року ветеринарії у
Львові був мобілізований до черво-
ної армії, з якої попав до жахливо-
го своїми умовинами румунського
полону, з якого прямо чудом вря-
тувався. Зголосившись доброволь-
цем до 1-шої Української Дивізії,
переходить з нею бої та переносить
усі повоєнні наслідки переможеного.

У 1949 р. переїздить з родиною
до ЗСА та поселяється в Нью Йор-
ку. Тут включається в українське
організоване життя, а особливо від-
дається мистецтву розвиваючи да-
льше свій непересічний талант та
створює цінні мистецькі картини,
різьби і скульптури, між ними ки-
вот, павук і хрест в терновому він-
ку для Каплиці Святого Андрея на
Оселі ім. Олега Ольжича в Лігайто.

ні, Па., і кивот до української пра-
вославної Церкви Святого Вознесен-
ня в Кліфтоні, Н. Дж.

Похоронні обряди в Асторії, Н. І.
відправили о. Г. Хміляр та о. В. Ан-
дрейчук, парох місцевої української
католицької Церкви Чесного Хреста,
а на цвинтарі біля Українського Се-
ла в Глен Спей, Па. о. В. Андрей-
чук і о. І. Пайкуш з Пассейку, Н.
Дж.

Попрощали покійного д-р М. Клю-
фас від мешканців Українського Се-
ла і В. Процик від 1-шої УД УНА,
ОДВУ і БО і Оセルі ім. Олега Оль-
жича.

Покійний поєднував в собі прик-
мети хоробрості вояка та ніжності
мистця, був незвично лагідної та
милої вдачі. Залишив дружину Ма-
рію, сина Юрія, ветерана в'стнам-
ської війни, близьчу і дальшу рід-
ню та численних друзів.

Пам'ять про Тараса Бокса зали-
шиться між нами назавжди.

В. П.

МИХАЙЛО ЛЯЩЕНКО
(1894 - 1972)

Підпоручник Армії УНР
В місті Манчестері, Англія, упо-
коївся в Бозі 30 серпня 1972 року
після важкої недуги. Михайло Ля-
щенко народився 10 серпня 1894 ро-
ку на Білоцерківщині. Активний

учасник Збройних Визвольних Змагань 1917-1920 рр.; член-основник Союзу Українських Ветеранів в Німеччині; довголітній член і голова Відділу Союзу Українських Ветеранів в Ду肯фельді-Англія; член Ревізійної Комісії Головної Управи СУВБ, довголітній член Т-ва Сприяння УНРаді і прикладний збиральник податку "22 Січня" на УН фонд; непохитно стояв на сторожі ДЦ УНР в екзилі і щедро підтримував матеріально ДЦ УНР. Покійний був на-городжений хрестами Симона Петлюри і Воєнним Хрестом.

Похоронного чину довершив всеч. о. протоієрей Афанасій Максимюк УАПЦеркви на місцевому кладовищі в м. Дуkenфельді 4-го вересня 1972 року (де покійний постійно проживав); домовина покійного була покрита національним прапором та

численними вінками і китицями квітів від різних осіб, установ та організацій.

Надгробним словом прощали Покійного о. протоієрей А. Максимюк та полковник Павло Базилевський, Голова Союзу Українських Ветеранів у Великій Британії.

Спи спокійно вірний сину України, нехай гостинна англійська земля заступить Рідну Землю, яку Ти так любив, за якою сумував і ще недолео так переймався. Вічна Тобі Побрратиме пам'ять.

Покійний залишив у глибокому смутку дружину Лізу в Англії та 2 доньки, зятів і внуків в Україні.

Після похорону відбулося помінальне скромне приняття при численній участі присутніх на похороні.

Головна Управа СУВБ

**

+ СЕМЕН ТРОШКО

В неділю 17 червня 1973 р. несподівано в полуздневих годинах, помер у шпиталі в Кенорі, Онт. бл. п. Семен Трошко на 52 році життя, улюблений муж Теклі Трошко і батько Василя. Покійний з родиною мешкав стало у Вінніпегу, а помер несподівано, вийшавши на кінець тижня в околиці Кенори.

Бл. п. Семен Трошко народився 12 червня 1921 р. в Єзупулі, Івано-Франківської області в Зах. Україні. Тут провів він свої молоді літа, закінчив освіту, тут його застала війна. Від своїх батьків він одержав патріотичне виховання і тому вже в молодих літах місцева читальня "Просвіти" з своєю бібліотекою бу-

ли сталим місцем, що покійний відвідував. Брав він також активну участь в Т-ві "Сокіл", виступаючи з молоддю на різних з'їздах і працях Т-ва. В часі війни кермуючись пат-

ріотичними почуваннями, вступає в ряди 1-ої Української Дивізії "Галичина", переходить ціло крізь завзяті бої в окруженні під Бродами, пробивається з окруження та дальше проходить з Дивізією крізь Чехо-Словаччину, Югославію, Австрію та кінцеві бої під Фельдбахом. Був воєваком Української Народної Армії зформованої ген. Шандруком. Переживає час інтерновання в Італії. Згодом переїжджає до Англії, де знаходить собі подругу життя Теклю. В 1954 р. переїжджає на поселення до Вінніпегу, Канада. На новому місці поселення бере активну участь в організації комбатантів, стає членом управи Станиці Братства 1-ої УД УНА, членом Т-ва "Рідна Школа", "Пластприєту", Кредитівки "Північного Вінніпегу", "Карпатії", інших організацій та членом управи місцевого відділу КУК. В п'ятницю 22 червня вечором була відправлена Панахида за упокій померлого, що її відправляли о. д-р мітрат В. Кушнір, о. В. Кисілевський, А. Пакош, крилошанин о. С. Іжик, та діякон Будакевич.

Наступного дня, в суботу 23 червня відправлено знову панахиду і похорон. Дивізійники в уніформах з прaporом оформили похоронний похід. За ними інши родина, близькі земляки, друзі і інші учасники похорону. Домовину прикриту національним прaporом несли Дивізійники під жалісний звук дзвонів, що неначе ви дзвонювали мельодію "відлітають сірим шнурком журавлі в вирій". Церква св. Володимира і Ольги була заповнена людьми, бо Покійний був широковідомий людям.

Покійний був одягнений в стрій комбатанта. Побіч домовини стояла цілій час стійка комбатантів. Своїм довшим словом прощав Покійного о. д-р В. Кушнір, потішав родину та друзів. На цвінтарті по відправленим заупокійних молитов, від імені Дивізійників прощав Покійного палким патріотичним словом голова місцевої станиці А. Загорода. Згодом заграла сурма, прощаючи на віki Покійного Семена.

Поминальна трапеза відбулася раз після похорону в залі катедри св. Володимира і Ольги. Тут знов до чисельно зібраних промовляв о. д-р В. Кушнір.

Замість квітів зібрано на фундацію Шевченка \$243.

В часі поминальної трапези зібрано на пресовий фонд української преси \$82. З того призначено на "Вісті Комбатанта" \$42, на "Поступ" \$15, на "Гомін України" \$15, та "Канадський Фармер" \$10.

Покійний залишив у смутку дружину Теклю та сина Василя, який тепер служить в канадській армії, стареньку матір в Україні та двох братів і дві сестри. Спи спокійним, вічним сном Побрратиме наш, дорогий наш земляче, нехай Тобі чужа земля буде легкою. М. Ш.

ПОДЯКА

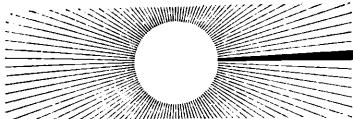
Дружина Покійного Текля з сином Василем складає сердечну подяку Впр. Отцям, приятелям, близьким землякам Покійного, друзям Дивізійникам, сусідам і всім знайомим, що в хвилині горя прийшли з великою допомогою, потіхою та розрадою для нас. Нехай Всешишній Господь винагородить Вас за це.

Текля Трошко з сином Василем.

CONTENTS

	page
Andrij Lehit: The Black Days (poem)	2
V. V.: The Second Ukrainian World Congress	3
Dr. V. Trembitskyj: Relations of the All-Ukrainian Red Cross Society with neighbouring states (conclusion)	8
V. Ilashchuk: In captivity of the White Russians in Darnytsia, 1919 On the Polish-Ukrainian Armistice of 1919	15
R. K.: Poland's "Little Verdun"	34
Matvij Zayats: The Cruel Days	38
Stepan Kuropas: On the history of the combatants' circles	47
V. Gots'kyj: First steps into the second term	51
Y. Harasymiw: Serving the nation (memoir of USS Captain M. Dewosser)	60
A. Kachor: Soldier and cooperator (memoir of Captain Toma Kotyk)	65
O. Vyshnivskyj: Remarks on the article by S. Milanskyj)	70
CHRONICLE AND INFORMATION:	
UUWVA: New York, Passais, N. J.; 10th Convention of the Brotherhood of Former Soldiers of the UIA; 30th Anniversary of 1 Division UNA; General Meeting of the Edmonton Branch, 1 Division UNA; Division celebrations in Derby, England.	
LETTER TO THE EDITOR:	
V. Baskievich, Marion, Ohio	85
FROM THE ADMINISTRATION:	
Contributions to the press fund (July, August, September)	87
Veterans' Social Services	89
OBITUARIES:	
T. Semakovskyj (91), M. Bilyj-Karpynets 92), Taras Boks (93), M. Liaschenko (93), S. Troshko (94)	
Table of Contents	96

Відвідуйте сталу та
індивідуальні виставки у

focus gallery

861 Queen Street West

Toronto 3, Ontario, Canada

CHRISTIE DRUGS STORE

451 Christie St. — Toronto 4, Ont. — Tel.: 536-8151

Власник: мгр. В. Федорів.

В разі потреби за солідною обслугою звертайтеся

до

УКРАЇНСЬКОГО ПОХОРОННОГО ЗАВЕДЕННЯ

J. CARDINAL & SON

366 Bathurst Street, Toronto, Ontario — Tel.: 368-8655

92 Annette Street, Toronto, Ontario — Tel.: 762-8141

ALU-WOOD WINDOWS & DOORS CO.

Алюмінієві вікна і двері

3195 Lenworth Dr., Cooksville, Ontario

УКРАЇНСЬКА САМОСТІЙНА ФІРМА

ALBERTA FUEL OIL LTD.

278 Bathurst Street — Toronto, Ontario — Tel.: EM 2-3224

Постачання опалової оліви

Українська будівельна фірма

E. KOST CONSTRUCTION CO. LTD.

Mississauga, Ontario

Tel.: 270-0070

Будова нових хат і фабрик.

Власник: Евген Коструба.